T.C

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANA BİLİM DALI

İŞLETME BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

KATILIM BANKALARINDAKİ SUKUK UYGULAMALARI İLE İLGİLİ OLARAK TASARRUF SAHİPLERİNİN BİLGİ DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA: ŞANLIURFA ÖRNEĞİ

Abuzer DOLAŞ

ŞANLIURFA - 2019

T.C

HARRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANA BİLİM DALI

İŞLETME BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

KATILIM BANKALARINDAKİ SUKUK UvGULAMALARI İLE İLGİLİ OLARAK TASARRUF SAHİPLERİNİN BİLGİ DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA: ŞANLIURFA ÖRNEĞİ

Abuzer DOLAŞ

Danışman

Prof. Dr. Ramazan AKBULUT

ŞANLIURFA - 2019

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Enstitünüz İşletme Anabilim Dalı 155217001 numaralı Abuzer DOLAŞ'ın hazırladığı "KATILIM BANKALARINDAKİ SUKUK UYGULAMALARI İLE İLGİLİ OLARAK TASARRUF SAHİPLERİNİN BİLGİ DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA: ŞANLIURFA ÖRNEĞİ" konulu **yüksek lisans** tezi ile ilgili tez savunması, 26/06/2019 tarihinde, saat 14:00'te yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL **(başarılı)** olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

26/06/2019

Sınav Jürisi	**Unvan, Adı Soyadı**	**Kanaati**	**İmzası**
Danışman	Prof. Dr. Ramazan AKBULUT	Kabul	
Üye	Prof. Dr. H. Mustafa PAKSOY	Kabul	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Kasım KAYA	Kabul	

Bu tezin İşletme Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

19../02../2020

Prof. Dr. Şevket ÖKTEN
Müdür

Not: a) Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

b) Tez, HÜBAK'tan Bilimsel Araştırma Projesi mali destek ☐Almıştır ☒Almamıştır.

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı-Soyadı: Abuzer DOLAŞ
Öğrenci Numarası:155217001
Enstitü Anabilim Dalı: İşletme
Programı: İşletme
Başlık: KATILIM BANKALARINDAKİ SUKUK UYGULAMALARI İLE İLGİLİ OLARAK TASARRUF SAHİPLERİNİN BİLGİ DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA: ŞANIURFA ÖRNEĞİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans Tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 86 sayfalık kısmına ilişkin, 16/05/2019 tarihinde şahsım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, benzerlik oranı % 32'dir. Uygulanan filtrelemeler:

1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
2- Kaynakça hariç
3- Alıntılar hariç/dâhil
4- 6 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen tezli/tezsiz lisansüstü programlarda seminer, dönem projesi, tez vb Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından kabul edilen lisansüstü orijinallik raporu alınması uygulama esasları ile belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntıların bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimi, Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden her hangi birisinin yer almadığını, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

16/05/2019
Hazırlayan Öğrencinin
İmzası

Yukarıda yer alan raporun ve beyanın doğruluğunu onaylarım.
16/052019
Prof. Dr Ramazan AKBULUT
Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
(İmzası)

ÖZET

KATILIM BANKALARINDAKİ SUKUK UYGULAMALARI İLE İLGİLİ OLARAK TASARRUF SAHİPLERİNİN BİLGİ DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA: ŞANLIURFA ÖRNEĞİ

DOLAŞ, Abuzer
Yüksek Lisans Tezi
İşletme Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ramazan AKBULUT
Haziran, 2019, 86 sayfa

Bu çalışmada katılım bankaları aracılığıyla ihraç edilen sukuk uygulamaları ile ilgili tasarruf sahiplerinin görüş ve düşünceleri incelenmiştir. Özellikle son yıllarda büyük bir ivme yakalayan katılım bankaları ve bu bankalar aracılığıyla ihraç edilen sukuk İslami finans sisteminin en önemli finansal araçlarından biri olmuştur. Faiz hassasiyeti ile hareket eden tasarruf sahipleri için daha da önemli olmaktadır. Sukuk, kamuoyu tarafından yeterli düzeyde avantajları ve dezavantajları bilinmediğinden dolayı uygulamaya konulduğu ilk yıllarda yeterli rağbet görmemesine rağmen son zamanlarda hem kamu bankaları hem de özel kesim bankaları tarafından teşvik edilmiştir. Mikro anlamda bireysel yatırımcıların ihtiyaçlarını karşılamakta, makro düzeyde ise atıl kaynakları ekonomiye kazandırarak finansal sisteme olumlu katkı yapmamaktadır.

Bu çalışmada, Elinde fon fazlası bulunan yatırımcılar ile katılım bankalarının bir araya gelmesini engelleyen yahut geciktiren temel faktörlerin neler olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda 120 adet örneklemden toplanan anket verileri önce Microsoft Excel programına gerekli sayısal kodlamalar ile girilmiştir. Ardından İBM SPSS 23.0 versiyonuna veriler girilerek gerekli değişken tanımlamaları yapılmıştır. Sukuk uygulamalarına karşı katılımcıların tutumlarına ilişkin veriler doğrultusunda olumsuz, orta ve olumlu olmak üç aşamalı gruplandırılmıştır. Dini değerlendirmeler itibariyle katılımcıların sukuk'a karşı tutumları; çoğunlukla orta, düşük düzeyde olumlu olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Faizsiz Bankacılık, Sukuk, Tasarruf Sahipleri

ABSTRACT
AN IMPLEMENTATION ON EVALUATING THE KNOWLEDGE LEVEL OF SAVING HOLDERS ON SUKUK PRACTICES IN PARTICIPATION BANKS: A CASE STUDY IN SANLIURFA

DOLAŞ, Abuzer
Master's Thesis
Department of Business Administration
Advisor: Prof. Dr. Ramazan AKBULUT
June, 2019, 86 pages

In this study, the views and opinions of saving holders on sukuk practices issued through participation banks were investigated. Participation banks and sukuk issued through these banks, especially in recent years, have gained great momentum and become one of the most important financial instruments of the Islamic financial system. Sukuk practices have become even more important for saving holders sensitive about the issue of interest. Although Sukuk was not in demand in the first years of its practices people did not know about its advantages and disadvantages very well, it has recently been encouraged by both public and private banks. It meets the needs of individual investors at the micro level, and it has contributed positively, at the macro level, to the financial system by bringing idle resources into the economy

The purpose of this study is to determine the main factors preventing or delaying the investors who have surplus of funds from coming to participation banks. In this context, the survey data collected from 120 samples were first entered into Microsoft Excel program with the necessary numerical coding. Then, necessary variable definitions of the data were made through IBM SPSS 23.0 version. The data on the attitudes of the participants towards Sukuk applications were divided into three groups as negative, moderate and positive. In terms of religious considerations, the attitudes of the participants towards sukuk were found to be largely moderate with a low level of positive attitudes.

Keywords: Participation Banking, Interest-Free Banking, Sukuk, Saving Holders

KATILIM BANKALARINDAKİ SUKUK UYGULAMALARI İLE İLGİLİ OLARAK TASARRUF SAHİPLERİNİN BİLGİ DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ ÜZERİNE BİR UYGULAMA: ŞANLIURFA ÖRNEĞİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY FORMU II
ORJİNALLİK RAPORU VE BEYAN BELGESİ III
ÖZET IV
ABSTRACT V
İÇİNDEKİLER VI
KISALTMALAR IX
TABLOLAR LİSTESİ X
ŞEKİLLER LİSTESİ XI
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
KATILIM BANKALARININ GELİŞİM SÜRECİ

1.1. KATILIM BANKALARI 2
1.1.1. Katılım Bankalarının Tanımı 2
1.1.2. Türkiye'de Katılım Bankalarının Yapıları 3
1.1.2.1. Banka Bilgileri 3
1.1.2.2. Katılım Banklarında Kar Dağıtımı 4
1.1.3. Katılım Bankacılığında Temel Felsefe 5
1.1.3.1. Katılım Bankalarının Kurulma Amacı 5
1.1.3.2. Katılım Bankacılığında Temel İlkeler 5
1.1.3.3. Katılım Bankalarının Çalışma sistemi 6
1.2. KATILIM BANKALARININ TARİHİ 8
1.2.1. Katılım Bankalarının Ortaya Çıkış Nedenleri 8
1.2.1.1. Ekonomik Faktörler 8
1.2.1.2. Dini Faktörler 8
1.2.1.3. Sosyolojik Faktörler 9
1.2.1. Türkiye'deki Tarihi 9
1.2.1.1.Albaraka Türk Katılım Bankası 11
1.2.1.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası 11
1.2.1.3. Türkiye Finans Katılım Bankası 12
1.2.1.4. Vakıf Katılım Bankası 13
1.2.1.5. Ziraat Katılım Bankası 14
1.2.2. Dünya'daki Tarihi 16

1.3. KATILIM BANKALARININ FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ 16
1.4. KATILIM BANKALARININ FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ 18
1.4.1. Teminat Mektupları 20
1.4.2. Akreditif Kredisi 20
1.4.3. Aval kabul krediler 21
1.4.4. Harici Garantiler 21
1.5. KATILIM BANKALARININ GELENEKSEL MEVDUAT BANKALARIYLA KIYASLANMASI 21
1.5.1 Tasfiye İşlemleri Açısından 22
1.5.2. Güvence Kurumları Olması Açısından 23
1.5.3. Mesleki Birliğe Bağlı Olma Açısından 23
1.5.4. Geleneksel Bankacılık Uygulamaları Açısından 24
1.5.5. Finansal Kiralama Uygulamalar Açısından 24
1.5.6 Kredi Verilen Projelerin Analizi Açısından 24

İKİNCİ BÖLÜM
İSLAM SERMAYE PİYASASI VE İSLAMİ FİNANSMAN METODU OLARAK SUKUK

2.1. KAVRAMSAL BAKIŞ 26
2.1.1. Faizsizlik Prensibi 26
2.1.2. Belirsizlik İçeren Faaliyetlerin Yasak Oluşu 27
2.1.3. Haram Sayılan Faaliyetlerin Yasak Oluşu 28
2.2. İSLAMİ SERMAYE PİYASASI 28
2.3. FAİZSİZ FİNANSMAN YÖNTEMLERİ 30
2.3.1. Mudaraba(Emek-sermaye ortaklığı /trust financing) 30
2.3.2. Müşaraka(Kar-zarar ortaklığı /Partnershipfinancing) 32
2.3.3. Murabaha (Maliyet Artı Kar Marjlı Satış/Mark-uptrading) 34
2.3.4. İcara (Leasing, Kira finansmanı) 36
2.3.5. Karz-ı hasen (Faizsiz Ödünç) 37
2.3.6. Selem ve İstisna 39
2.3.7. Tekafül(Sigorta) 40
2.4. SUKUK 41
2.4.1. Sukuk Sisteminin Genel İşleyişi 43
2.5. SUKUK TÜRLERİ 44
2.5.1. Endekslendiği Esasa Göre Sukuk Türleri 44
2.5.1.1. Proje Endeksli Sukuk 44
2.5.1.2. Varlığa Endeksli Sukuk 44
2.5.1.3. Bilanço Endeksli Sukuk 45
2.5.2. Dayandığı Finansman Modeline Göre Sukuk Türleri 45
2.5.2.1. Mudaraba Sukuk 45
2.5.2.2. Muşaraka Sukuk 45
2.5.2.3 Murabaha Sukuk 46
2.5.2.4. İcara Sukuku 46
2.5.2.5. Selem Sukuk 47
2.5.2.6. İstisna Sukuk 48
2.6. TÜRKİYE'DE SUKUK 49
2.6.1. Katılım Bankalarında Sukuk Uygulamaları 50

2.6.1.1. Albaraka Türk Kira Sertifikaları Uygulamaları 50
2.6.1.2. Kuveyt Türk Kira Sertifikaları Uygulamaları 50
2.6.1.3. Ziraat Katılım Kira Sertifikaları Uygulamaları 50
2.6.1.4. Vakıf Katılım Kira Sertifikaları Uygulamaları 51
2.6.1.5. Türkiye Finans Katılım Kira Sertifikaları Uygulamaları 51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TASARRUF SAHİPLERİNİNİN SUKUK UYGULAMARINA KARŞI TUTUMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI 52
3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 52
3.2.1. Araştırmanın Kapsamı 52
3.2.2. Veri Toplama Araçları 53
3.2.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi 53
3.2.4. Sukuk Uygulamalarına Karşı Tutum Ölçeği 53
3.3. ARAŞTIRMA SORULARI 58
3.4. ARAŞTIRMA MODELİ 59
3.5. VERİ GİRİŞİ VE ANALİZİ 59
3.6. BULGULAR 60
3.6.1. Demografik İstatistikler 60
3.6.2. Betimsel İstatistikler 63
3.6.3. Frekans Analizleri 63
3.7. ARAŞTIRMA SORULARI 69
3.7.1. Yatırımcıların Sukuk'a Karşı Genel Tutumları ve Alt Boyutlar Bazında Tutumları 70
3.7.2. Yatırımcıların Dini Açından Değerlendirmeleri ile Sukuk'a Karşı Genel Tutum ve Alt Boyut Tutumları Bakımından Arasındaki İlişki 71
3.7.3. Kadın ve Erkek Katılımcılar Arasında Sukuk'a Karşı Genel Tutum ve Alt boyutları Bakımından Farklılık Durumu 72
3.7.4. Farklı Yaştaki Yatırımcılar Arasında Sukuk'a Karşı Genel Tutum ve Alt Boyutlar Bakımından Farklılık durumu 75
3.7.5 Farklı Gelir Seviyesindeki Yatırımcılar Arasında Sukuk'a Karşı Genel Tutum ve Alt Boyutlar bakımından Farklılık durumu 78
KAYNAKÇA 82

KISALTMALAR

AAOIF	İslami Finansal Muhasebe ve Denetim Kurumu
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
IDB	İslami Kalkınma Bankası
IFSB	İslami finansal Hizmet Kuruluşu
LIBOR	Londra Bankalar Arası Faiz Oranı
NCB	Ulusal Ticaret Bankası
ÖFK	Özel Finans Kurumu
RG	Resmi Gazete
SPK	Sermaye Piyasası Kurumu
SPV	Özel Amaçlı Kurum
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TKBB	Türkiye Katılım Bankaları Birliği
USD	Amerikan Doları
VDMK	Varlığa Dayalı Menkul Kıymet
VKŞ	Varlık Kiralama Şirketi

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Sektörünün Büyüklüğü Türkiye'de Bankacılık 3
Tablo 2: Katılım Bankaları Tarafından Dağıtılan Kar Payı (%) Oranları 4
Tablo 3: Albaraka Türk Katılım Bankası Büyüklüğü 11
Tablo 4: Albaraka Türk Katılım Bankası Büyüklüğü 12
Tablo 5: Türkiye Finans Katılım Bankası Büyüklüğü 13
Tablo 6: Vakıf Katılım Bankası Büyüklüğü 14
Tablo 7: Ziraat Katılım Bankası Büyüklüğü 15
Tablo 8: Referans Gronabach's Alpha Katsayıları 54
Tablo 9: KMO ve Bartlett Test İstatistikleri 55
Tablo:10 Açıklanabilen Varyans Oranları 56
Tablo 11: Rotasyon Matrisi 57
Tablo 12: Güvenirlilik İstatistikleri 58
Tablo 14: Tanımlayıcı İstatistikler 61
Tablo 15: Katılımcıların Katılım Bankalarıyla İlgili Tanımlayıcı İstatistikleri 62
Tablo 16: Ölçek ve Alt Boyut Betimsel İstatistikler 63
Tablo 17: Madde Frekans Analizleri 64
Tablo 18: Likert Ölçek Gruplandırma 70
Tablo 19 : Sukuk İhraçlarına Karşı Tutum İstatistikleri 71
Tablo 20: Dini İnanç Düzeyi ile Sukuk İhraçlarına Karşı Tutum Arasındaki 72
Tablo 21: Cinsiyet Faktörüne Göre Sukuk İhraçlarına Karşı Tutum Farklarını Sınayan Mann Whitney U Testi İstatistikleri 73
Tablo 22: Yaş Faktörüne Göre Sukuk İhraçlarına Karşı Tutum Farklarını Sınayan Kruksall Wallis H Testi İstatistikleri 75
Tablo 23: Gelir Faktörüne Göre Sukuk İhraçlarına Karşı Tutum Farklarını Sınayan Kruksall Wallis H Testi İstatidtikleri 78

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Katılım Bankacılığı Sistemi 7
Şekil 2: Genel Sukuk Sisteminin İşleyişi 43
Şekil 3 : Scree Plot Grafiği 55
Şekil 4: Araştırma Modeli Şekli Gösterimi 59

GİRİŞ

Ülkemizde otuz yıllık bir geçmişe sahip olan katılım bankacılığı finans sistemi ilk kez 1984 yılında "Özel Finans Kurumları" adıyla faaliyetlerine başlamıştır. 2006 yılına kadar bu isimle sürdürülen katılım bankacığı işlem ve uygulamalarının, finans hizmeti sunan diğer kurum ve kuruluşlarının vermiş olduğu hizmetlerle karıştırılması, söz konusu bu ismin uluslararası piyasalarda katılım bankacılığı uygulamalarını terim anlamda içinde barındırmaması ve diğer bazı sebeplerden ötürü 2006 yılında Özel Finans Kurumları'nın adı "Katılım Bankaları" olarak değiştirilmiştir.

Katılım Bankaları, ülkemizde faaliyet gösteren geleneksel bankalarla karşılaştırıldığında işlem hacmi ne kadar düşük olsa da büyüme oranlarına bakıldığında kuruluşundan günümüze yaklaşık 17 kat kadar büyüme kaydetmesi Katılım Bankaları'nın ülkemiz finansal sistemi içerisinde önemli bir yer tutacağının göstergesidir. Ayrıca kuruluşlarının ilk yıllarında uygulamalarının faiz hassasiyetini gözetip gözetmediği konusunda yeterli düzeyde bilgi sahibi olunmaması ve bu yöndeki çalışmaların eksik olması katılım bankacılığı anlayışının ilk yıllarda istenilen düzeyde gelişmesini engelleyen temel faktörler olmuştur. Gün geçtikçe katılım bankalarının fon toplama ve kullandırma uygulamaları neredeyse geleneksel bankacılık uygulamaları ile yarışabilir seviye gelmiştir. Katılım bankacılığı anlayışında önemli bir yer tutan "sukuk"(kira sertifikaları), faiz hassasiyetini göz önünde bulunduran bireysel ve kurumsal tasarruf sahipleri ile katılım bankalarını bir araya getirerek katılım bankacılığı finansal sisteminin gelişmesinde rol oynayan temel finansal araç olmuştur.

Günümüz uluslararası İslami finans piyasalarının en çok bilinen ve talep gören bir finansal aracı olarak sukuk, geleneksel bankacılık uygulaması olan bono ve tahvilin faizsiz çeşidi olarak katılım bankaları bünyesinde bir fon toplama uygulaması olarak süregelmektedir. 1990'lı yıllarda İslami ilkelere uygun hale getirilmeye başlanılan sukuk bir borçlanma aracı olarak görülmüş zamanla geliştirilerek farklı biçimlerde uygulanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KATILIM BANKALARININ GELİŞİM SÜRECİ

1.1. KATILIM BANKALARI

Türkiye'de yaklaşık yirmi beş yıllık bir geçmişi bulunan faizsiz bankacılık veya diğer adıyla Katılım Bankacılığı ile ilgili ilk yasal düzenleme 1983 yılında çıkarılmış olup altyapısı şekillendirilmiş, 1985 yılında ise fiilen uygulanmaya başlanmıştır. Başlangıçta Özel Finans Kurumları adı altında yürütülen faizsiz bankacılık, isimlendirmeden kaynaklanan ve genellikle uluslararası finansal piyasalarda ortaya çıkan sorunlardan dolayı yanlış anlaşılmaların önüne geçilmesi amacıyla 2005 yılında yapılan yasal düzenleme ile Özel Finans Kurumları'nın ismi "Katılım Bankası" olarak değiştirilmiştir. İsim çelişkisinden kaynaklanan ve finansal yapının daha verimli işlemesine engel teşkil eden olumsuzlukların ortadan kaldırılması, Katılım bankacılığının finansal yapısının daha etkin bir şekilde işlemesine vesile olmaktadır(Hazıroğlu, 2017, s.281).

1.1.1. Katılım Bankalarının Tanımı

Evrensel düzeyde "İslami Bankacılık", ulusal düzeyde ise daha çok "Katılım Bankacılığı" bünyesinde gerçekleştirilen işlemler Katılım Bankacılığı olarak nitelendirilmektedir. Türkiye'de Katılım Bankalarının ortaya çıkış sebebi genel olarak faizsiz bankacılık esasına dayanmakla birlikte, farklı ülkelerde farklı amaçlarla ortaya çıkan katılım bankacılığı uygulamalarının tamamı İslami bankacılık esaslarının içermez(Khan, 2010, s.808).

Katılım bankacılığı, fon fazlası olan tasarruf sahiplerinden fon toplayarak ve fon talebinde bulunanlara topladığı fonları faizin olmadığı, parasal işlemler aracılığıyla ulaştıran ve bu para hareketlerinin mutlaka bir mal veya hizmete karşılık geldiği, kar ve zarar prensibine göre çalışan bir finansal sistemdir. Temelinde faiz hassasiyeti ile işlem ve uygulamalarını gerçekleştiren katılım bankacılığı, geleneksel bankacılık işlemlerinden sağlanan faiz gelirinden yararlanamaz ve bir tür faiz geliri sayılabilecek işlemlerden sakınır(Tunç, 2016, s.40).

Bu perspektiften bakıldığında sadece İslami ölçütleri esas alan kişilere yönelik olduğu düşünülse de farklı sosyolojik çevrelere de cazip uygulamalar sağladığından dolayı, yabancı bankaların da İslami Bankacılık alanında da faaliyetler gösterdiği görülmektedir(Tunç, 2016, s.40).

1.1.2. Türkiye'de Katılım Bankalarının Yapıları

Temelleri bankacılığın başlangıcına dayanan, Türkiye'de 1985 yılında aktif olarak ortaya çıkan katılım bankacılığı sürekli gelişerek büyümektedir. İlk başlarda Özel Finans Kurumları adıyla faaliyete başlayan katılım bankaları daha sonra Katılım Bankaları adıyla hizmet vermeye başlamış ve bu isimle faaliyetlerine devam etmektedir. Başlangıçta sınırlı şube, personel ve finansal araçlarla hizmet vermeye başlayan katılım bankaları kısa sürede kapasitelerini genişletmekle beraber geleneksel bankalarla karşılaştırıldığında halen arzu edilen seviyede olduğu söylenemez(http://www.tkbb.org.tr/, 03.05.2018).

1.1.2.1. Banka Bilgileri

Türkiye'de Katılım bankalarının altyapısı 1985 yılında kurulmaya başlamış faiz hassasiyeti olanların yoğun ilgisi sebebiyle hızla büyümeye devam etmiştir. Katılım bankacılığı sektörü aktif olarak 2018 verileri itibariyle, 5 banka 1026 şube ve 52 engelsiz ATM ile hizmet veren Katılım bankaları gün geçtikçe daha da büyümektedir. Tablo 1'de Türkiye'de bankacılık sektörünün nicel büyüklüğü gösterilmektedir.

Tablo 1: Sektörünün Büyüklüğü Türkiye'de Bankacılık

BANKALAR	ADET	AKTİFLER		TOPLANAN FONLAR		KULLANDIRILAN FONLAR	
		MİLYONTL	(%)	MİLYONTL	(%)	MİLYONTL	(%)
Mevduat Bankaları	33	2.740.095	89.72	1.545.048	94.03	1.814.962	89.01
Katılım Bankalar	5	148.377	4.85	97.994	94.03	99.158	4.86
Kalk. ve Yat. Bankaları	13	165.411	5.40	0	0	124.892	6.12
TOPLAM	51	3.053.882	100	1.643.042	00	2.039.012	100

Kaynak: (http://www.tkbb.org.tr/, 03.05.2018)

Tablo 1'e bakıldığında; toplam 51 farklı banka ile hizmet sunan bankacılık sektörü içinde en büyük payı Mevduat bankalarının olduğu, Katılım bankalarının ise bankacılık sektörü içinde sahip olduğu toplam aktifler ve kullandırılan fonlar bakımından yaklaşık % 5'ine sahiptir. Rakamsal olarak Mevduat bankalarıyla kıyaslandığında daha az bir paya sahip olduğu görülmektedir(Tunç, 2016, s.41).

1.1.2.2. Katılım Banklarında Kar Dağıtımı

Katılım bankalarında fon sahipleri adına açılan her hesap, para birimi ve kar dağıtım oranına göre hesap gruplarından birine kaydedilir. Bu hesaplarda toplanan fonlar, hesap ve hesapların açıldığı zaman toplam içindeki payı belirlenir. Bu belirleme işlemi bir şirketteki ortakların hisse oranlarını belirleme işlemi gibidir. Katılma hesapları, toplam fonlar içindeki paylarıyla paralel olarak bankanın faaliyetleri sonucunda oluşan kar ve zarardan pay alırlar. Böylece hesap açıldığında, bir şirkete ortak olma ve hesap kapandığında ise mevcut mali değeriyle şirket ortaklığından ayrılmak söz konusu olur(Tunç, 2016, s.203).

Tablo 2: Katılım Bankaları Tarafından Dağıtılan Kar Payı (%) Oranları

Vade	Aylık				6 Aylık				Yıllık			
Birim	TL	USD	EUR	Altın	TL	USD	EUR	Altın	TL	USD	EUR	Altın
Albaraka	9,05	1,98	1,62	1,6	9,38	1,88	1,52	1,37	9,9	1,96	1,49	2,34
Kuveyt Türk	9,12	2,20	1,67		9,10	2,23	1,69	1,10	9,01	2,22	1,76	1,00
Türkiye Finans	8,32	1,75	1,75		8,75	2,15	1,95		8,95	2,26	2,00	
Vakıf Katılım	9,12	2,23	1,87		9,10	2,29	1,93		9,10	2,39	1,99	
Ziraat Katılım	9,14	1,94	1,92	0,0	9,49	2,02	1,94	1,93	9,89	2,19	1,80	1,22

Kaynak: (http://www.tkbb.org.tr/, 03.05.2018)

Tablo 2'ye bakıldığında, 2017 yılında katılım bankaları nezdinde Altın, TL, USD, ve EURO bazında açılmış olup, vadesi dolan hesaplara yıllık (%) kar payı oranları gösterilmiştir. TL üzerinden açılan hesaplara en çok kâr payı ödemesi yapıldığı görülürken, bu kâr payı oranları ortalama olarak farklı vade yapılarına bağlı olarak %9'a tekabül etmektedir. En az kâr payı dağıtım oranı ise altın üzerine açılan hesaplarda görülmektedir, bu hesaplara yapılan kâr payı ödemesi yaklaşık olarak

ortalama %1.50 bandındadır. Yabancı para USD ve EURO üzerinden açılan hesaplarda ödenen kâr payı oranlarının daha düşük olduğu görülmektedir.

Ayrıca katılım bankaların kâr payı ödememelerinin birbirine yakın olduğu ve çoğunlukla aynı finansal araçları kullandıkları görülmektedir. TL ve yabancı para cinsinden açılan hesaplara olan rağbetin, altın cinsinden açılan hesaplara oranla daha fazla olması, bankaların altın hesaplarını farklı vade yapılarına göre çeşitliliğin az olması temel faktör olarak gösterilebilir(Hazıroğlu, 2017, s.268).

1.1.3. Katılım Bankacılığında Temel Felsefe

Türkiye'de katılım bankaları, 1985 yılında Özel Finans Kurumları ismiyle faaliyetlerine başlamış ve gün geçtikçe hızla büyüme ve genişleme kaydetmektedirler. Katılım bankacılığı anlayışının ortaya çıkmasında; dini ve ekonomik nedenlerle beraber birçok faktör etkili olmuştur. Toplumsal perspektiften bakıldığında müşterilerinin faizsiz kazanç elde etme ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik ortaya çıkan katılım bankacılığı anlayışı, ekonomik ve sosyal hayatın bir parçası haline gelmiş artan toplumsal ihtiyaçları karşılamaya yönelik açık modeller olarak görülmektedir(Hazıroğlu, 2017, s.267)

1.1.3.1. Katılım Bankalarının Kurulma Amacı

Her toplumda faiz hassasiyetiyle davranan, faizin karşısında duran ve faizden elde edilecek gelirden uzak durmanın kendilerine daha yararlı olacağını düşünenler bulunabilir. Böylece faiz hassasiyeti göz önüne alındığında, mevduat bankalarına değerlendirilmeyen ve atıl durumda kalan fonlar Katılım bankalarının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Katılım bankalarının kuruluşu esnasında, alanında uzman kişilerce oluşturulmuş heyetlerin görüşleri doğrultusunda mevcut durumda bulunan farklı uygulamaları örnek alınarak, Katılım bankalarının işleyiş süreci ile ilgili öneriler ortaya konulmuş, fonların nasıl toplanacağı toplanan fonların nasıl değerlendirileceği ve bu fonlardan elde edilen kazancın ticari olacağı konusunda mutabakata varılmıştır(Hazıroğlu, 2017, s.268)

1.1.3.2. Katılım Bankacılığında Temel İlkeler

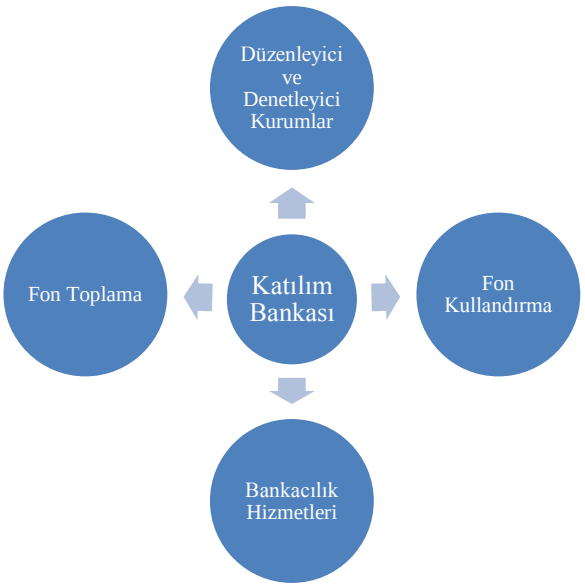
Toplumun genel ihtiyaçlarının esas alındığı Katılım bankacılığında faiz hassasiyeti yani "faizsizlik" altın kuraldır. Katılım bankacılığı anlayışında faizin her

türlüsüne karşı durulurken, kazancın varlığa dayanması, fon toplama ve kullandırmada ortaklık ve katılım esas alınarak reel ekonomi içinde faaliyetlerini yürütülmektedir. Para bir değişim aracı olarak işlem görürken, ticari mal olarak görülmesine karşı çıkılır. Karşılıklı açık, şeffaf ve asimetrik bilginin olmadığı sözleşmelerin varlığı esastır.

1.1.3.3. Katılım Bankalarının Çalışma Sistemi

İslami yaşam tarzında karşılıklı ticaretten elde edilen kar helaldir. Katılım bankacılığı kar esasına dayalı faaliyetlerini gerçekleştirir, bankacılık piyasası rekabet içinde çalışır. Herhangi bir Katılım bankasının sunduğu finansman ürününün alternatifini, müşteri bir başka bankada daha uygun olarak bulma şansına sahiptir. Böylece Katılım bankalarının nezdinde sunulan finansman ürünlerine ilişkin kâr payı oranları piyasa rekabet şartlarına göre belirlenir. Katılım bankaları sisteminde, fon talebini karşılamak isteyen müşteri, banka tarafından kendisine verilen vekâletle malı banka adına kendisi için alır yani malın mülkiyeti katılım bankasına, zilyetliği ise malı alan müşteriye aittir. Alınan söz konusu malın geri ödemesi ise önceden üzerinde mutabık kalınmış kar payı üzerinden vadelere ayırarak gerçekleştirilir. Böylece faaliyet sonucu gerçekleşen kar müşteriyle paylaşılır (Yanpar, 2015, s.103).

Şekil 1: Katılım Bankacılığı Sistemi

Kaynak: M.Şerafettin Özsoy, *Katılım Bankacılığına Giriş /Sağlam Bankacılık Modeli İle,* Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş Yayınları, İstanbul 2011, s22.

1983 yılında yasal altyapısı oluşturulan Özel Finans Kurumları, şimdiki adıyla Katılım Bankaları, faizsizlik prensibine göre halktan topladığı fonları, ticari faaliyetlerinde ve bireysel mal ve hizmet alımlarında ihtiyaç duyanlara kullandırmaktadır. Katılım Bankalarının mevduat bankalarından ayrılan en temel özelliği, fon kullandırırken mutlaka bir mal veya hizmetin alım satımının yapılıyor olmasıdır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre; Katılım Bankası kavramı özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplama ve kredi kullandırma işlemleri esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurtdışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini ifade etmektedir. Katılım Bankalarının fon toplama yöntemi, genellikle özel cari hesaplar ve katılma hesapları ile gerçekleşmektedir. Özel cari hesaplar, katılım bankaları nezdinde açılan, talep edildiği her an kısmen veya tamamen vazgeçme özelliği bulunan, bunun karşılığında hesap sahibine herhangi bir getirinin garanti edilmediği hesaplardır. Katılma hesabı ise Katılım bankalarına yatırılan paraların bu bankalarca kullandırılması sonucu meydana gelen kar ve zarara katılma imkânı veren, karşılığında hesap sahibine peşinen belirtilmiş bir getiri garanti edilmeyen ve anaparanın da aynı şekilde garanti edilmediği fonların oluşturduğu hesaplardır(Hazıroğlu, 2017, s.270).

1.2. KATILIM BANKALARININ TARİHİ

Faiz hassasiyetiyle hareket tasarruf sahiplerinin fonlarını vadeli hesaplara yatırmamaları sonucu atıl duruma düşen bu fonlar Katılım Bankalarının hareket noktasını oluşturmuştur. Genellikle İslam ülkelerinde ihtiyaca binaen ortaya çıkan Katılım Bankaları sadece İslam ülkeleriyle sınırlı kalmayıp uluslararası düzeyde de farklı isimlendirmeler altında kendine yer edinmiştir.

1.2.1. Katılım Bankalarının Ortaya Çıkış Nedenleri

Katılım bankalarını ortaya çıkışı temel olarak iki farklı nedene bağlanabilir. Bunlardan biri; faizi haram gören tasarruf sahiplerinin dini hassasiyetleri olurken diğeri, İslam ekonomisinin oluşmasında etkili olan bankacılık sektörünün gerektirdiği kurumsal yapı olarak ifade edilebilir. Bu iki temel husus Katılım Bankacılığının gelişmesinde ana damarlar olarak gösterilirken dini hassasiyetlerin özellikle ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca bu iki temel husus ışığında toplumların dini, sosyal ve ekonomik yapıları da katılım bankacılığının ortaya çıkmasına ve gelişmesinde etkili olmuştur(Emeç, 2004, s.1).

1.2.1.1. Ekonomik Faktörler

Zihni ve entelektüel tartışmaları 20.yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru başlayan İslami Finans, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren pratikte uygulanmış ve günümüzde yükselen bir finans sektörü olarak ilgi çekmeye başlamıştır**.** Katılım bankacılığını ortaya çıkaran ekonomik sebeplerin başında Arap ülkelerinin petrol gelirlerini değerlendirme çabaları gelmektedir. Arap ülkelerinin petrol ihracatında elde ettikleri gelir Katılım Bankacılığının gelişmesinde önemli rol üstlenmiş, böylece kalkınmanın daha hızlı ve etkili gerçekleştirmesi hedeflenmiştir. İslam coğrafyasında "faiz yasağı" ilkesi ışığında ekonomik faaliyetlerin değerlendirilmek istenmesi İslami Finans'ın gelişmesinde etkili olmuştur(Ustaoğlu, 2014, s.17).

1.2.1.2. Dini Faktörler

Her ne kadar farklı nedenler olsa da İslami usullerle faaliyet gösteren bankaların oluşturulmasında temel faktör faizdir. İslam, ekonomik faaliyet içinde bulunsun veya bulunmasın nakdi üzerinde tasarruf etme hakkını elinde bulunduran

herkes için faizi haram kılmıştır. Söz konusu faizin haram olduğu ayetler; Rum süresi 39, Ali İmran süresi 30 ve Bakara süresi 278-281 ayetlerinde faizin kesinlikle haram olduğu aşamalı olarak belirtilmiştir. Kutsal inanışlara bağlı dini esaslı yasaklar İslam coğrafyasında yaşayan insanları geleneksel bankaların uygulamalarından farklı faizi yasaklayan, kişilerin dini hassasiyetlerini ön planda tutan İslami bankacılığa yöneltmiştir. Bu düşünceden yola çıkılarak, İslam coğrafyasındaki ülkelerin sermaye tasarruflarını hızlandırmak, bunları finansal pazarlara çekmek, dini hassasiyetleri ön planda tutan ve hassasiyetleri gözeten bir bankacılık mekanizması geliştirilmeye çalışılmış veya mevcut bankaları, faizsiz çalışma esasına göre yeniden düzenleme yoluna gidilmiştir(Türkmenoğlu, 2007, s.15).

1.2.1.3. Sosyolojik Faktörler

Hangi dini inanışa ve değerlere sahip olduğuna bakılmaksızın hemen herkesin maddi ve manevi ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçların giderilmesi için toplumlar farklı uygulamaları ortaya koymuşlardır. İslam coğrafyasında ise, faizsiz bankacılığın ortaya çıkması birey ve kurumların maddi ihtiyaçlarını karşılaması ve fonların değerlendirmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Sermaye talebi olan sanatkârlar, iş sahipleri ve bireyler için gerekli fonların nasıl sağlanabileceği, bunun için gerekli kurumlar nasıl kurulabileceği tartışmalarına çözüm olarak İslami finans önerilmiştir(Baykara, 2007, s.19).

1.2.1. Türkiye'deki Tarihi

Dünya genelinde 1960'lı yallarda başlayan faizsiz bankacılık uygulamaları Türkiye'de Özel Finans Kurumları adı altında Bakanlar Kurulunun 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı Kararnamesi ile gelişmeye başlamıştır. Türkiye bankacılık sektöründeki faizsiz bankacılık alanındaki eksiklikleri tamamlamak amacıyla kurulan Katılım Bankaları, faiz hassasiyeti prensibi ışığında halktan elde ettikleri fonları ticari işlemlerde ve bireysel mal ve hizmet alımlarında gereksinim duyanlara kullandırmaktadır. Ülkemizde İslami prensipler referans alınarak bankacılık faaliyetlerinin yapılmasına 16.12.1983 tarih, 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile "Özel Finans Kurumları" adı altında izin verilmiştir. Bu yeni anlayışın temel amacı, ekonomiye dışı kalan mali varlıkları ekonomiye kazandırmaktır(Pehlivan, 2016, s.305).

Türkiye'nin faizsiz bankacılık adı altında faaliyet gösteren Katılım Bankaları ile tanışma süreci; 1980'li yıllarda kapalı ekonomi modelinden dış müdahalelere açık serbest piyasa modeline geçişin meydana geldiği yıllarda olmuştur. Özellikle uluslararası piyasalara daha uyumlu hale gelmek maksadıyla faaliyete başlayan katılım,1980'li yıllarda Türkiye ekonomik sistemine derinlik kazandırma, araç ve kurumlar açısından zenginleşip çeşitlendirme çabalarının arttığı bir dönemdir. Bu girişimlerin bir sonucu olarak Katılım Bankaları 1985 yılında finansal sistemimize dâhil olan yeni bir bankacılık yöntemi olmuştur. Katılım bankaları, geleneksel bankalarla birlikte aynı piyasa işlemlerini farklı yöntemlerle gerçekleştirmektedir (Özulucan ve Deran, 2009, s.90).

1985 yılında da faiz hassasiyeti ilkesi doğrultusunda günümüz Katılım Bankacılığı hizmeti sunan iki banka kurulmuştur. Türkiye'de 1985 yılında kurulan ve faaliyetlerine başlayan Albaraka Türk Finans Kurumu A.Ş. ve Faisal Finans Kurumu A.Ş. faizsizlik anlayışına göre kurulmuş ilk bankalardır. Akabinde 1989 yılında Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş, 1991 yılında Anadolu Finans Kurumu A.Ş, 1995 yılında İhlas Finans Kurumu A.Ş. ve 1996 yılında da Asya Finans Kurumu A.Ş. kurulmuştur. Özel finans kurumları 1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanun'nda değişiklik yapılmasına ilişkin 4491 sayılı Kanunla, bazı maddeler dışında, Bankalar Kanunu kapsamına alınmıştır. 01.11.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile isimleri "Katılım Bankası" olarak değiştirilmiş ve Türkiye ekonomik yapısına kazandırılmıştır. Hâlihazırda faaliyetlerini sürdüren beş Katılım Bankasındaki hesaplar, Tasarruf Mevduat Sigorta Fonu (TMSF) garantisi altına alınmış ve 2005 yılındaki değişiklikten sonra hızlı bir şekilde büyümeye başlamışlardır. Türkiye'de Katılım Bankacılığının ilerlemesinde; faiz hassasiyeti dolayısıyla geleneksel bankalarla iş birliği yapmaktan çekinen elinde fon fazlası bulunan tasarruf sahiplerinin atıl fonlarını ekonomiye kazandırabilmek, Türkiye'nin İslam coğrafyasıyla mevcut ticari faaliyetlerini ilerletmek, aynı şekilde zengin yeraltı kaynaklarına sahip İslam coğrafyasındaki ülkelerin fonları ülkeye çekebilmek amaçlanmaktadır(Pehlivan, 2016, s.310).

Türkiye'de mevcut 2018 yılı itibariyle 5 Katılım Bankası faaliyetlerine devam etmektedir. Bunlar; Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Ziraat

Katılım ve Vakıf Katılım bankalarıdır. Aşağıda bu bankalara ilişkin kuruluş ve sermaye yapılarına ait bilgiler verilmiştir(http://www.tkbb.org.tr/, 05.05.2018).

1.2.1.1.Albaraka Türk Katılım Bankası

Albaraka Türk Katılım Bankası, Türkiye'de faizsiz bankacılığa öncülük ederek 1984'te kurulmuş ve 1985'te aktif olarak hizmet vermeye başlamıştır. Ortadoğu'nun güçlü sermaye gruplarından olan Albaraka Bankacılık Grubu (ABG), İslam Kalkınma Bankası (IDB) ile Türk ekonomisine yarım yüzyıldan fazla hizmet veren yerli bir sanayi grubunun öncülüğünde kurulmuştur. Türkiye'deki faaliyetlerine 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na uygun olarak sürdüren Albaraka Türk Katılım Bankası, 31.12.2017 tarihi itibariyle ortaklık yapısı; yabancı ortakların payı %65,87, yerli ortakların payı %9,00, halka açık olan payları toplam oranı ise %25,13'tür (https://www.albaraka.com.tr 28.02.2018).

Tablo 3: Albaraka Türk Katılım Bankası Büyüklüğü

Kuruluş	01.01.1984
Toplam Aktifler	33.826.640
Toplam Krediler ve Alacaklar	23.710.838
Toplam Toplanan Fonlar	24.109.244
Toplam Öz Kaynaklar	2.382.975
Ödenmiş Sermaye	900.000,
Dönem Net Karı/Zararı	141.117
Bilanço Dışı Hesaplar	74.766.598
Şube Sayısı	220
Personel Sayısı	3.885

Kaynak: (https://www.albaraka.com.tr 28.02.2018).

1.2.1.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası

Kuveyt Türk'ün temelleri, Kuveyt merkezli Kavait Finance House'un 1989 yılında Türkiye pazarına girmesiyle atılmıştır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın 28 Şubat 1989 tarihli izniyle ve "Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş." unvanıyla, 31 Mart 1989 tarihinde Özel Finans Kurumu statüsünde faaliyete başlamıştır. Banka, 1999 yılından itibaren diğer özel finans kurumlarıyla beraber 4389 sayılı Bankacılık Kanunu'na tabi olarak hizmet vermeye başlamış, 2006 yılında

ise halen kullanmakta olduğu Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş (Kuveyt Türk) adını almıştır(https://www.kuveytturk.com.tr, 28.02.2018).

Kuveyt Türk, kurulduğu günden bugüne kadar faizsiz bankacılık sisteminde özeni, yatırım alanlarında araştırmacılığı, tasarruf sahiplerine ve iş adamlarına çağdaş, istikrarlı, güvenilir, kaliteli ve süratli hizmet sunmayı, çalışanlarının verimliliğini artırmak için sürekli eğitime tabi tutmayı kendisine ilke edinmiştir. Banka, yurt içinde ve yurt dışında şubeleri ve muhabir bankaları vasıtasıyla, her türlü çağdaş teknolojik imkânları kullanarak, süratli ve kaliteli hizmeti tasarruf sahiplerinin ve yatırımcılarının hizmetine sunmaktadır. 2018 yılında Türkiye'deki 29'uncu yılını kutlayan Kuveyt Türk, dinamik kurumsal yönetim anlayışı, müşterilerinin hizmetine sunduğu yenilikçi ürünlerle ve yurt dışı açılımıyla Türkiye'de katılım bankacılığının gelişimine kayda değer katkılar sağlamaktadır (https://www.kuveytturk.com.tr ,28.02.2018).

Tablo 4: Albaraka Türk Katılım Bankası Büyüklüğü

Kuruluş	01.01.1989
Toplam Aktifler	54.569.619
Toplam Krediler ve Alacaklar	36.864.861
Toplam Toplanan Fonlar	38.017.785
Toplam Özkaynaklar	4.509.027
Ödenmiş Sermaye	3.097.322
Dönem Net Karı/Zararı	554.673
Bilanço Dışı Hesaplar	431.257.800
Şube Sayısı	393
Personel Sayısı	5.756

Kaynak: (https://www.kuveytturk.com.tr ,28.02.2018).

1.2.1.3. Türkiye Finans Katılım Bankası

The National Commercial Bank'ın %67,03'lük hissesiyle ana ortağı olduğu Türkiye Finans Katılım Bankası, Türkiye'nin 2005 yılından bu yana güçlü sermaye yapısı ve vizyonu ile faaliyet gösteren köklü katılım bankalarından birisidir.

Türkiye Finans; %100 milli sermayeli ilk özel finans kurumu olarak 1991 senesinde kurulmuş Anadolu Finans ile 1985-2001 yılları arasında Faisal Finans Kurumu ismiyle katılım bankacılığı hizmeti sunan Family Finans'ın 2005 yılında güçlerini birleştirmesiyle kurulmuştur. Birleşmeyi takiben yeni ve güçlü bir kurumsal kimliğe kavuşan banka, hedef kitlesi giderek genişleyen katılım bankacılığına yeni bir soluk getirmiştir. 2008 yılında, The National Commercial Bank (NCB) tarafından çoğunluk hissesi satın alınan Türkiye Finans Katılım Bankası, bu tarihten sonra değişim ve atılım dönemine girmiştir. 5 ülkede yatırımları bulunan, Suudi Arabistan'ın ilk ve en büyük bankası The National Commercial Bank 'ın (NCB) yüzde 67,03 hisse ile hâkim ortağı olduğu Türkiye Finans Katılım Bankası, katılım bankacılığı sektörünün öncü oyuncularındandır.

Türkiye Finans Katılım Bankası, 1953'ten beri faaliyet gösteren NCB'den aldığı tecrübe ve bilgi birikimini Türkiye'ye taşımakta ve *"Türkiye'nin Finansı"* sloganıyla müşterilerine hizmet veren banka, faizsiz bankacılık hızla büyümektedir. (https://www.turkiyefinans.com.tr 28.02.2018).

Tablo 5: Türkiye Finans Katılım Bankası Büyüklüğü

Kuruluş	28.12.2005
Toplam Aktifler	37.325.449
Toplam Krediler ve Alacaklar	25.421.779
Toplam Toplanan Fonlar	20.734.606
Toplam Öz kaynaklar	3.990.527
Ödenmiş Sermaye	2.600.000
Dönem Net Karı/Zararı	279.170
Bilanço Dışı Hesaplar	521.779.717
Şube Sayısı	287
Personel Sayısı	3.830

Kaynak: (https://www.turkiyefinans.com.tr 28.02.2018).

1.2.1.4. Vakıf Katılım Bankası

Vakıf Katılım Bankası A.Ş; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun 03.03.2015 tarih ve 29284 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan, 27.02.2015 tarih 6205 sayılı kuruluş izniyle 25.06.2015 tarihinde bir anonim şirket

olarak kurulmuş, 17.02.2016 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan faaliyet izni almıştır. Sermayesinin tamamı T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Bayezid Han-ı Sani (II.Bayezid) Vakfı, Mahmut Han-ı Evvel Bin Mustafa Han (I.Mahmut) Vakfı, Mahmut Han-ı Sani Bin Abdülhamit Han-Evvel (II.Mahmut) Vakfı ve Murat Paşa Bin Abdüsselam (Murat Paşa) Vakfı'na aittir. Ödenmiş sermayesi 905.000.000.- TL'dir**.** Katılım bankacılığı sektörünün en genç üyesi olan Vakıf Katılım, yüzyıllardır kültürümüzün önemli bir parçası olarak günümüze gelen ve bugün ana kurucusu T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yaşatılan "Vakıf Kültürü"nün önemli bir kurumu olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.Yüzyıllardır adil sosyal yaşamın önemli bir parçası olan Vakıf Kültürü ile faizsiz bankacılık ilkelerini bir araya getiren Vakıf Katılım, bu şekilde üstlendiği önemli misyonla çalışmalarını sadece ortakları ya da müşterileri için değil tüm topluma faydalı olma ilkesi çerçevesinde yürütmeyi hedeflemektedir (https://www.vakifkatilim.com.tr 28.02.2018).

Tablo 6: Vakıf Katılım Bankası Büyüklüğü

Kuruluş	25.06.2015
Toplam Aktifler	10.507.014
Toplam Krediler ve Alacaklar	6.790.790
Toplam Toplanan Fonlar	8.393.385
Toplam Öz kaynaklar	962.413
Ödenmiş Sermaye	805.000
Dönem Net Karı/Zararı	90.974
Bilanço Dışı Hesaplar	45.473.892
Şube Sayısı	65
Personel Sayısı	630

Kaynak: (https://www.vakifkatilim.com.tr 28.02.2018).

1.2.1.5. Ziraat Katılım Bankası

Ziraat Katılım Bankası; tamamı T.C. Hazinesi tarafından ödenmiş 675.000.000 TL sermayesi ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 15/10/2014 tarih ve 29146 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 10/10/2014 tarih ve

6046 sayılı izni doğrultusunda kurulmuştur. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 14/05/2015 tarih ve 29355 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 12/05/2015 tarih, 6302 sayılı kararı ile faaliyet izni almıştır. 2016 Yılı Olağan Genel Kurul toplantısında alınan kararlara bağlı olarak bankanın sermayesi 1.250.000.000-TL'ye yükseltilmiştir. Faizsiz bankacılık ilkelerine uygun ürünler ve alternatif dağıtım kanalları ile müşterilerine hizmet vermektedir.

Müşterilerini her koşulda dinleyen ve onlara özgü çözümler sunmayı kendisine temel felsefe edinen Ziraat Katılım Bankası; yalnızca müşterileri ve hissedarları için değil, topluma ve tüm paydaşlarına değer katacak çalışmalarda bulunmak için faaliyet göstermektedir (http://www.ziraatkatilim.com.tr 28.02.2018).

Tablo 7: Ziraat Katılım Bankası Büyüklüğü

Kuruluş	16.02.2015
Toplam Aktifler	12.043.555
Toplam Krediler ve Alacaklar	9.772.872
Toplam Toplanan Fonlar	8.630.466
Toplam Öz kaynaklar	1.352.853
Ödenmiş Sermaye	1.250.000
Dönem Net Karı/Zararı	98.592
Bilanço Dışı Hesaplar	19.142.215
Şube Sayısı	63
Personel Sayısı	795

Kaynak: (http://www.ziraatkatilim.com.tr 28.02.2018).

Faiz hassasiyeti dolayısıyla geleneksel bankalar açısından âtıl duruma düşen kaynaklar, katılım bankaları için ise hareket noktası durumuna gelmiştir. Buradan hareketle ilk olarak süreç, 1984 yılında Albaraka Türk ile başlamış akabinde günümüz ismiyle Türkiye Finans, 1985 senesinde körfez sermayeli bir banka olan ve 1989'da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün iştirak olmasıyla Kuveyt Türk,1996'da Asya Finans sektöre dâhil olurken aynı banka için, Temmuz 2016'da BDDK tarafından faaliyet izni kaldırılmıştır. Mayıs 2015'te Ziraat Katılım Bankası ve son olarak Şubat

2016 tarihinde Vakıf Katılım bankası faaliyetlerine başlamıştır (http://www.tkbb.org.tr 28.02.2018).

1.2.2. Dünya'daki Tarihi

Günümüz şekliyle Katılım Bankacılığı ilkelerinin uygulandığı ilk resmi kurumsal yapılar para vakıflarıydı. 1456 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'un fethinden sonra 24.000 altınla kurulmuş olan para vakfı faizsiz bankacılık ilkeleri ışığında hizmet vermekteydi. Nitelikleri ve sayıları artmaya başlayan para vakıfları 19. yüzyıla kadar ekonomik hayatta önemli bir yere sahiptir. İslam coğrafyasında büyüme ve kalkınmaya destek olacak aynı zamanda İslami hassasiyetleri göz ardı etmeyecek bankacılık sisteminin gerekliliği, 1929 yılında yaşanan ve küresel çapta derin ekonomik krizlere yol açan "Büyük Buhran" diye adlandırılan küresel krizin meydana gelmesiyle geleneksel bankacılık sisteminde çaresiz kaldığı dönemde elzem hale gelmiştir(Kelleroğlu, 2017, s.158).

Küresel düzeyde faizsiz bankacılık faaliyetlerinin başlaması, 1969 yılında İslam Konferansına katılan ülkelerin aracılığıyla kurulan İslam Kalkınma Bankası ve İslam Bankaları Birliği kurulduktan sonra İslami Bankacılıkla ilgili gelişmelerin küresel düzeyde ifade edildiği söylenmesine rağmen, 1963 yılında Mısır'da Ahmet en-Neccar tarafından geliştirilen İslami Bankacılık modeli ilk deneyim olarak kayıtlara geçtiği görülmektedir. Daha sonra 1971'de Mısır'da kamu finansmanı desteğiyle kurulan "Nasr Sosyal Bankası" faizsiz bankacılık hizmetlerini sunmaya başlayan ilk bankadır. 1974 yılında Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde kurulup halen faaliyetlerine devam eden "İslam Kalkınma Bankası", faizsiz bankacılık işlemlerinin ilk örnekleri olarak gösterilirken, günümüzde ise İslami usullere göre, faiz yasağı ilkesi çerçevesinde faaliyet gösteren katılım bankaları büyüyüp gelişmektedirler (Pehlivan, 2016, s.303).

1.3. KATILIM BANKALARININ FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ

Ekonomik hayat akışı içinde bankalar genel olarak, birey ve kurumların harcamalarından artan tasarruflarını değerlendirmek maksadıyla bu tasarrufları talep ederler, aynı şekilde topladıkları bu tasarrufları yine temel harcamalarını gerçekleştiremeyen kişi ve kurumlara kredi olarak arz ederler. Bu yöntemle bankalar,

finansal sistemin daha etkin ve verimli çalışmasına, kaydi para oluşturma, dış ticarete kaynak sağlama ve kısa vadeli fonları uzun vadeye çevirme fonksiyonlarını üstlenir. 19.10.2005 tarihinde TBMM'de kabul edilen 01.11.2005'teResmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren yeni 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun ilgili maddeleri doğrultusunda ancak Kanun'da belirtilen koşulları tamamlayıp gerekli onayları alarak banka niteliğine haiz olanlar mevduat veya katılım fonu toplayabilirler. Bankalar dışındaki gerçek veya tüzel kişilerin herhangi bir şekilde meslek edinerek mevduat veya katılım fonu toplamaları yasaktır. Bu maddeye aykırı davrananlar, Bankacılık Kanunu'nun 150. maddesi hükmü gereği, üç yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır(Tok, 2009, s.32).

Katılım bankalarının ne şekilde fon toplayacağına ilişkin hukuki düzenleme ve bunların tanımı, 5411 sayılı Kanun'un 3. ve 4. maddesinde yer almıştır.

Tanımlar ve Kısaltmalar başlıklı 3.madde 'deki ilgili tanımlar şu şekildedir:

"Katılım bankası: Bu Kanuna göre özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini,

''Katılım fonu: Katılım bankaları nezdinde açtırılan gerçek ve tüzel kişilere ait özel cari hesap ve katılma hesaplarında yer alan parayı, ifade eder."

Katılım bankalarının faaliyetlerini nasıl gerçekleştirebileceğine dair düzenlemeyi içeren aynı yasal düzenlemenin 4. Maddesi ise, katılım bankaları tarafından mevduat toplanamayacağı ancak kar-zarara katılım esasını içeren "katılım fonu kabulü" aracılığıyla fon toplayabilirler. Katılım bankaları, fon toplama ve fon kullandırma metotlarındaki değişkenler doğrultusunda fon fazlası olanlardan para toplarken, geleneksel bankacılık hizmeti sunan mevduat bankaları gibi bu topladıkları bu fonların bedeli olarak peşinen belli oranda faiz getirisi taahhüt etmezler, diğer bir ifadeyle faiz ödeme vaadiyle fon toplamazlar (Tok, 2009, s.32)

Katılım bankalarına para yatıran müşteriler, toplanan fonların işletilmesi karşılığında elde edilen kara veya zarara ortak olurlar. Bu açıdan katılım bankalarına para yatıran müşteriler, fonların basiretli bir şekilde, risk odaklı yönetim ve kurumsal yönetim ilkeleri çerçevesinde işletileceğine olan inanç ve güvenleri nedeniyle bu kurumları tercih etmektedirler. Bankacılık Kanunu ve katılım bankalarına ilişkin

diğer mevzuat hükümleri çerçevesinde katılım bankaları, özel cari hesaplar ve katılma hesapları yoluyla fon toplamaktadırlar(Tok, 2009, s.33).

1.4. KATILIM BANKALARININ FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ

Genel olarak bankaların temel faaliyet alanı belirleyen işlemler, bir araya getirip topladıkları fonları kredi ve yatırım işlemlerinde kullanmaları, yani fonları ekonomik faaliyetlerin finansmanı amacıyla reel sektöre aktarmaları, mikro düzeyde banka için makro düzeyde de toplumsal ihtiyaçların karşılanması bakımından oldukça önemlidir. Krediler, bankalar tarafında toplanan fonların kaynak ihtiyacı doğan müteşebbislerin bu ihtiyaçlarının karşılanması için verilir. Esasında "saygınlık ve güven" anlamına gelen kredigünlük hayatta, ihtiyacı hâsıl olan kişi ve kurumlara bu ihtiyaçlarını gidermek maksadıyla geri alma şartlıya borç para verme veya peşinen nakit olarak alınacak bir mal giderilecek bir hizmetin yerine getirilmesine kefil olmak, garanti vermek anlamında kullanılır (Tok, 2009, s.33).

Bankacılık Kanunu açısından ise kredi, bankaların, öz sermayeleri ile birlikte, topladıkları Türk Lirası ya da döviz mevduat ile banka dışında topladıkları fonları, belirli bir vade içinde geri alınması suretiyle borç olarak vermesi ya da borç anlamında olmamakla birlikte, taraflardan birinin sözleşmeden veya bu sözleşmeden doğacak borçların garanti edilmesi işlemidir(Tok, 2009, s.33).

Krediler, veriliş sürelerine göre; kısa vade, orta vade ve uzun vade, kullanıldıkları sektörlere göre; ticari kredi, tarım kredisi, endüstriyel krediler, ihracat kredisi, konut kredisi, kullanan kişiye göre; özel ve kamu, veriliş alanlarına göre; tüketim kredisi, üretim kredisi, teminatlarına göre; teminatlı kredi, teminatsız kredi, niteliğine göre; parasal, parasal olmayan, izin bakımından; şube yetkili ve otorize, kaynaklarına göre; banka kaynaklı, dış kaynaklı ve ikinci kırdırma kredileri olmak üzere çeşitli şekillerde ayrıma tabi tutulmaktadırlar(Altan, 2009, s.137).

Katılım bankaları da bir araya getirdikleri fonları fonun kaynağına göre, kendi niteliğine uygun olan ve yönetmelikte belirtilen finansman metotlarıyla, finansman ihtiyacı hâsıl olan kişi ya da kurumlara kullandırmaktadırlar. Fakat Bankacılık Kanunu açısından kredi tanımında yer alan faiz karşılığı nakdi kredi verme uygulaması katılım bankaları için söz konusu değildir. Nitekim; Bankacılık Kanunu

aşağıda değinilecek olan katılım bankalarının fon kullandırma metotlarını açık bir şekilde belirterek bunların da Kanun anlamında "kredi" olarak kabul edileceği belirtilmiştir. Katılma fonlarındaki birikimler, vadelerine ve para cinsine göre farklı havuzlarda bir araya getirilmekte ve böylece yatırımların niteliğine göre bu havuzlardan fon kullandırılması olanağı doğmaktadır.

5411 sayılı Bank.K.'nun 48. Maddesinde;

" Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontra garantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayri nakdî krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayri nakdî kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır". Hükmüne yer verilmiştir.

Aynı maddenin 2. Fıkrasında;

"Kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır." düzenlemesine yer verilmiştir.

Katılım bankalarının temel fon kullandırma metotları; Kurumsal Finansman Desteği (Üretim Desteği), Bireysel Finansman Desteği, kar-zaarar Ortaklığı Yatırımı, Finansal Kiralama ve Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı olarak ifade edilebilir. Katılım bankalarında, finansman kullandırma metotlarına bakılmaksızın, amaç üretime sürecine destek vermek ve piyasadaki ticari kar hadleri düzeyinde ve cari kredi maliyetlerinin altında bir karlılıkla ticari faaliyetlerde bulunmaktır. Katılım bankalarının fon kullandırma metotları, parasal krediler ve parasal olmayan krediler şeklinde ele alınabilir. İfade edilen fon kullandırma metotları parasal kredi grubuna

dahil edilebilir. Bu tür fon kullandırma metotlarında, katılım bankası bir malın alımına, satımına veya üretimine destek olmaktadır ve burada katılım bankası ödemeyi kredi talebinde bulunan kişiye değil, malın alındığı satıcıya yapmaktadır. Geleneksel mevduat bankalarındaki gibi kredi talebinde bulunan kişiye nakit para verilmemektedir. Fon kullandırma esnasında katılım bankasının herhangi bir ödeme yapmasını öngörmeyen ancak katılım bankasının müşterisi için belli koşulların gerçekleşmesi durumunda ödeme taahhüdünde bulunması sonucunu doğuran krediler ise parasal olmayan krediler şeklinde adlandırılır. Fon kullandırma metotlarını 4 grupta incelenecektir(Tok, 2009, s.43).

1.4.1. Teminat Mektupları

Teminat mektupları, ulusal veya uluslararası düzeyde gerçek ya da tüzel kişiler lehine düzenlenen bir malın teslimini içeren, bir işin yapılabilmesi ya da bir edimin ifa edilmesi ve benzeri konularda, belirli bir tutarın koşulsuz ödeneceğinin bir mektupla garanti edildiği kredi türüdür. Teminat mektubunda, teminat mektubunu veren banka, teminatı alan muhatap ve yükümlülüğü garanti eden lehtar olmak üzere üç taraf yer alır. Muhatap ile lehtar arasındaki ilişki, herhangi bir malın alımı veya bir hizmetin yerine getirilmesine dair sözleşmeye dayanmaktadır(Çetin, 2009, s.71).

1.4.2. Akreditif Kredisi

Akreditif, alıcının (amir-ithalatçı) talimatıyla bir bankanın (amir banka) belli bir tutar ve vade ile akreditifte öngörülen şartlara uygun belgelerin ibrazı karşılığında, satıcıya (lehtar-ihracatçı) ödeme yapacağını taahhüt etmesidir. Kısaca akreditif, şartlı bir banka garantisidir. Uluslararası ticarette taraflar, birbirlerini çok iyi tanıyamadıkları ve farklı ülkelerde farklı kambiyo rejimleri uygulandığı için karşılıklı bir güvensizlik ve risk içindedirler. Satıcı, sattığı malın bedelini tahsil etmek, alıcı ise sözleşmede saptanan malları zamanında almak amacındadır. Satıcı akreditif şartlarına uygun hareket etmezse, banka hiçbir şekilde ödeme yapmaz. Bu, alıcı açısından bir güven unsurudur. Bu nedenlerle akreditif, her iki tarafa da en yüksek düzeyde güvence sağlayan bir ödeme türü olma özelliğini taşımaktadır (http://www.vakifbank.com.tr ,08.03.2018)

1.4.3. Aval kabul krediler

Kabul Kredisi ithalatlarınızın bedelini, ihracatçı tarafından keşide edilen poliçeyi kabul ederek mallara ödeme yapmadan ödemenizi sağlayacak bir kredi türüdür. Ödeme, poliçe vadesinde gerçekleştirilir. Ödeme için bir banka garantisi istenmesi durumunda ise bankamızın poliçeyi garanti etmesiyle (Aval) ihracatçı firmaya bu garantiyi sağlamış olursunuz. Akreditifli, vesaik veya mal mukabili olmak üzere yapılabilecek, Kabul Kredili Ödeme şeklinde düzenlenecek poliçelerin vadeleri, kabul tarihinden başlamak üzere herhangi bir süre ile sınırlı olmaksızın serbestçe belirlenir(http://www.vakifbank.com.tr, 08.03.2018).

1.4.4. Harici Garantiler

Harici garantiler, mal mukabili kredili satış yapan firmaların, bu satışlarından doğan genelde 90-120 gün vadeli alacaklarının factor veya factoring şirketi olarak adlandırılan finansal kuruluşlar tarafından satın alınması şeklinde tanımlanır ve belirli bir ücret ve komisyon karşılığında ihracatçıfirmaya mal bedelini daha erken tahsil etme imkânı sağlar(http://www.vakifbank.com. Tr, 08.03.2018).

1.5. KATILIM BANKALARININ GELENEKSEL MEVDUAT BANKALARIYLA KIYASLANMASI

Hem katılım bankaları hem de geleneksel mevduat bankaları, kamu otoritesinin yaptırımları karşısında aynı düzeyde sorumluluğa sahiptir. Faaliyet türüne bakılmaksızın kuruluş ve faaliyetleri için özel izin alması, mali yapılarının incelenmesi, gerekli görüldüğünde müdahale ve benzeri konularda aynı hükümlere tabiidirler. Hem katılım bankaları hem de mevduat bankaları müşterilerinin karşısında aynı yasal hükümlere sahip olmakla birlikte itibar kurumları olması sorumluluklarını daha da arttırmaktadır. Sahip oldukları sorumluluk sıradan bir kurumun sorumluluğundan farklı olup daha ağır yüklenimleri kapsamaktadır (Yasaman, 1992:129).

Hem katılım bankaları hem de geleneksel mevduat bankaları şekli açıdan aynıdırlar, bu bankaları farklı kılan esas yönündeki uygulamalarıdır. Yönetimsel, kurumsallaşma ile müşterilerine karşı muhatap olma tarzları ve teşkilatlanma yapıları

birbirine benzerdir**.** Nakit akışına aracılık (çek muhatabı olma, havale, elektronik ödeme, akreditif), emanet hizmetleri (kiralık kasa, kıymetli evrak tevdii, vadesiz cari hesap), bilgi satma (fizibilite raporları hazırlama, danışmanlık, istihbarat yapma) gibi geleneksel bankacılık uygulamalarının hemen hepsi katılım bankaları tarafından da müşterisine hizmet olarak sunulmaktadır. Karşıladıkları ekonomik ihtiyaçlar bakımından da her iki banka arasında önemli benzerlikler mevcuttur. Tasarruflarını değerlendirmek isteyenlere kolaylık sağlama, fon gereksinimi olanlara finansman sağlama ve benzeri ihtiyaçları gidermeye dönük faaliyetleri hayata geçirmek ve son olarak modern çağda kişisel ve ticari ihtiyaçları kolaylaştırmaya uygulamalardır (Yasaman,1992, s.129).

Benzer şekilde transfer işlemleri; fonların aktarılmasını, yönetilmesi ve kullandırılması ve yapılan aracılık hizmetleri ile kullanılan teknolojik araçlar arasında bir farklılık görülmemektedir. Tüm bu benzer yönlerine karşın temel ayrılık noktası faize karşı olan duyarlılıktır. Katılım bankaları modern bankacılık anlayışını İslami bakış açısıyla değerlendirmeye almakta ve faiz hassasiyeti ile hareket etmektedir. Müşteri memnuniyeti ile hareket eden bankalar için faiz kimilerine gerekli ve talep edilen bir olgu olarak görülse de İslami yaşam tarzında faizin nereden gelindiğine bakılmaksızın karşı durulur. Ticari olsun olmasın katılım bankaları ve bu bankaların müşterileri faiz hassasiyeti ile hareket etmektedirler.

Bu farklılıklara rağmen katılım bankalarının müşterilerine sağladığı kâr payı, piyasa faiz oranı üzerinden elde edilen faiz getirisine yakın olması bazı bilim insanları tarafından eleştiri konusu olmakla birlikte katılım bankasının piyasa rekabet koşullarında hareket ettiği göz önüne alındığında riskin dağıtılması prensibini uyguladıkları görülmektedir(Battal, 1999, s.50).

1.5.1 Tasfiye İşlemleri Açısından

Türkiye'de katılım bankalarının ilk dönemlerinde, Özel Finans Kurumları olarak adlandırıldığı yıllarda banka niteliğinden anonim şirket şeklinde kurumsallaşmışlardı. Bu nedenle 1980'li katılım bankalarının tasfiyesine, TTK'de belirtilen anonim şirketlerin tasfiye hükümleri uygulanıyordu. 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nda 4672 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten sonra tasfiye işlemleri, klasik bankaların tasfiye işlemleri uygulanacağına dair hükümler yer almaktadır.

5411 sayılı Kanun ile faaliyet izninin kaldırılması, iflas tasfiyesi ve şahsi sorumluluk gibi konularda mevduat bankaları ve katılım bankaları arasında görülen tasfiye ile diğer farklı uygulamalar yürüklükten kaldırılmıştır(Tok, 2009, s.41).

1.5.2. Güvence Kurumları Olması Açısından

Türkiye'de faaliyet gösteren, mevduat ve katılım fonu kabulüne yetkili yerli ve yabancı tüm kredi kuruluşları ile merkezi yurt dışında bulunan kredi kuruluşlarının Türkiye'deki şubelerinde bulunan mevduat ve katılım fonları sigorta sistemine dahildir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Türkiye'de faaliyet gösteren hem mevduat bankaları hem de katılım bankaları TMSF sistemi içerisinde yer almakta ayrı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun gözetim ve denetimi altında faaliyetlerini yürütmektedirler. Tasarruf mevduatı ve katılım fonuna ilişkin sigorta primleri ilgili kredi kuruluşu tarafından TMTF'ye ödenir. Türkiye'de faaliyet gösteren bir kredi kuruluşunun yurt içi şubelerinde gerçek kişiler adına açılmış olan ve münhasıran çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan Türk Lirası, döviz ve kıymetli maden cinsinden;

a) Tasarruf mevduatı hesaplarının anaparaları ile bu hesaplara ilişkin faiz reskontları toplamının,

b) Katılma hesapları birim hesap değerleri ve özel cari hesapların,

100 bin TL'ye (yüz bin TL) kadar olan kısmı sigorta kapsamındadır. (http://www.tmsf.org.tr, 09.03.2018)

1.5.3. Mesleki Birliğe Bağlı Olma Açısından

Türkiye'de bankalar, yasal sorumluluk çerçevesinde TMSF sistemi içinde BDDK'nın gözetimi ve denetimi altında faaliyetlerini sürdürmektedir. Mevduat bankalarının bir meslek çatı kuruluşu olan Türkiye Bankalar Birliği'ne üye olmaları zorunluyken katılım bankalarının Türkiye Bankalar Birliği'ne üye olmaları zorunlu değildir. Ancak Türkiye'de faaliyetlerine devam eden katılım bankalarının bu alandaki meslek kuruluşu olan Türkiye Katılım Bankaları Birliği'ne üye olmaları zorunludur. Hem katılım bankaları hem de mevduat bankaları benzer bankacılık hizmetleri sunmasına rağmen farklı iki meslek kuruluşuna üye olmalarındaki amaç

ise katılım bankalarının az da olsa kendine özgü mevduat bankalarında görülmeyen uygulamaların olmasıyla ifade edilmektedir(http://www.tkbb.org.tr 09.03.2018).

1.5.4. Geleneksel Bankacılık Uygulamaları Açısından

Katılım bankaları ile mevduat bankaları arasında benzer hatta aynı olan uygulamalar mevcuttur. Katılım bankalarını mevduat bankalarından ayıran temel uygulamalar ise faizsiz bankacılık ilkesi ışığında ortaya çıkmaktadır. Mali, idari ve teşkilatlanma itibariyle aynı olan mevduat ve katılım bankaları modern teknolojik araçlarla müşterilerinin hizmetlerini karşılamaktadırlar(Tok, s.45, 2009).

1.5.5. Finansal Kiralama Uygulamalar Açısından

Finansal kiralama akitlerine dayalı olarak, yetki verilmiş bir kiralayan aracılığıyla, bir malın mülkiyetinin kira süresi bitiminde kiracıya devredilmesini sağlayan ve kiracıya kira süresi sonunda malın rayiç ederinden daha az bir bedelle malı satın alma hakkı tanıyan kiralama işlemine finansal kiralama denir. Genel olarak bu işlemler kiralama adıyla ifade edilse de Leasing'inadi kira ve satımdan oluşan mürekkep bir sözleşme, önce kira sonra satım, vadeli satım ve yeni bir akit türü olduğu konusunda İslam ekonomi hukukçularının benzer olmayan değerlendirmeleri mevcuttur. Finansal kiralama görüş farklılığı leasing sözleşmelerinde tarafların birbirlerine karşı ileri sürdükleri koşulları sağlıklı değerlendirmeleri etkilemektedir. Mevcut yasal düzenlemeleri doğrultusunda ülkemizde katılım bankaları finansal kiralama işlemlerini doğrudan yapabilirken, mevduat bankalarını dolaylı şekilde bünyelerinde finansal kiralama şirketi kurmaları gerekmektedir(http://www.tkbb.org.tr, 09.03.2018).

1.5.6. Kredi Verilen Projelerin Analizi Açısından

Katılım bankalarından fon alıp yatırım yapan girişimciler, yaptıkları yatırımın başarısızlıkla sonuçlanması halinde oluşacak zarardan katılım bankasının da payı bulunurken ve bu zararı katılım bankası ile paylaşırken mevduat bankalarında risk veya zararın paylaştırılması söz konusu değildir. Başka bir ifadeyle katılım bankaları aracılığıyla fon kullanan girişimciler arasında kar ve zarara katılma esaslı olduğundan katılım bankalarının fon kullandıracağı kuruluşu ve projeyi etkin piyasa

etütleri ile analiz etmek mecburiyetinde bulunduğu aşikârdır. Bu nedenledir ki katılım bankaları finanse ettikleri projeleri analize tabi tuttukları halde, bankalar finanse ettikleri teşebbüsün genellikle vereceği teminat üzerinde durmaktadırlar (Köken, 1992, s.92).

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAM SERMAYE PİYASASI VE İSLAMİ FİNANSMAN METODU OLARAK SUKUK

2.1. KAVRAMSAL BAKIŞ

Katılım bankacılığının çalışma esaslarının temeli, modern bankacılık uygulamaları ışığında Kuran, sünnet ve içtihatlardan bir araya getirilen İslami prensipler doğrultusunda müşterilerinin ihtiyaçlarını gidermeye yönelik çabalardan oluşmaktadır. Modern bankacılık uygulamaları arasında kişilerin dini hassasiyetlerini gözeten uygulamalar aynen alınırken bu dini hassasiyetleri göz ardı eden uygulamalarından ise kaçınılmıştır. Bu sebeple katılım bankacılığına uygun, dini hassasiyetleri gözeten finansal araçlar bulma çabaları başlamıştır. İslam ekonomik anlayışının yasakladığı temel uygulamalar, faiz almak ve vermek katılım bankacılığı alanında kesinlikle uzak durulması gereken uygulamalardır(Aypek, 1998, s.42).

2.1.1. Faizsizlik Prensibi

İslam ekonomik hayatında riba diye isimlendirilen faiz, alınan borç karşılığında peşinen belirlenmiş ana borca ilave olarak belirlenmiş tutarı ifade eder. Ticari iş ve işlemlerde yasaklanmış olan faiz, haksız bir biçimde borçlunun yükümlülüğünde artışa neden olmaktadır. İslam dini inanışında ise risk ve kazancı iki taraf arasında paylaşma esas alınır(Kuran, 1995, s.157).

Alınan krediler karşılığında peşinen sabit bir biçimde belirlenmiş olan komisyon gelirleri de İslam'da yasaklanmıştır. Borçlanma anapara üzerinden yapılabilir ancak borcun bir teminata bağlanmasında herhangi bir sakınca yoktur. Alacaklı borçludan, faiz ile benzerlik gösterdiğinden dolayı ek bir ödeme yapmasını da talep edemez(Uludağ, 1998, s.28).

Farklı olarak günümüzde faizsiz İslam ekonomisi üzerinde çalışmalar yapan bazı bilim insanları, İslam'ın kutsal kitabı Kur'an'ı Kerim'de haram olarak belirlenmiş olan riba'nın günümüz ekonomik hayatında faiz ile birebir aynı olmadığını belirtmektedirler. Paranın gelecek değeri ve vade farkı gibi unsurların

riba olarak değerlendirilemeyeceği yönünde açıklamaları bulunmakla birlikte riba'nın yüksek düzeyde faiz ve tefecilik olarak değerlendirilmesi gerektiği yönünde tespitler daha ağır basmaktadır(Helvacı, 2000, s.11).

Faiz getirisi, bir borç ilişkisinde tarafların birine anaparadan daha fazla getiri, diğer tarafa ise ana borç tutarından daha yüksek bir borç yüklediğinden dolayı bir taraf için risk ve kazanç paylaşımı ilkesini ihlal eder. Faiz getirisinin yüksek olduğu ekonomilerde tasarruf sahipleri birikimlerini faize yönlendirirken aynı şekilde yüksek faiz oranları nedeniyle yatırımların azalmasına paralel olarak sosyal ve ekonomik hayat önce bireyleri sonrasında ise makro düzeyde toplum yapısını etkilemeye başlar. Yüksek faiz yatırımları olumsuz etkilemesi ve buna bağlı olarak meydana gelmesi olası işsizlik, ekonominin başlıca sorunlarındandır. Gelişmekte olan ülkelerde faiz oranları sürekli yüksek düzeyde seyrederken, gelişmiş ülkelerde bu faiz oranları daha düşük düzeydedir. Sadece ekonomik açıdan bakıldığında dahi sadece yüksek faiz ödemeleri bile toplumların başlı başına büyük bir sorun teşkil etmektedir(Karagülle, 1991, s.12).

2.1.2. Belirsizlik İçeren Faaliyetlerin Yasak Oluşu

İslam hukukunda, hukuki iş ve işlemlerde genellikle her iki tarafın da borç altına sokan akitlerde, sözleşmenin muhtevasının biliniyor ve belirsizlik içermemesi, sözleşmelerin geçerlilik şartını oluşturur. Şöyle ki taraflarca açık olması gerekenler; Satım akdinde, akdin konusu mal, bedeli, vade ve taksit durumudur. Kira akdinde, kiralanan şey, kira bedelidir. Kefalette kefil olunan, havalede havale edilen miktar, ariyette ariyetin konusu, hibede bağışlanan mal, ortaklıkta kârın ortaklar arasında ne şekilde bölüşüleceği, vekâlette vekâletin konusu, sulhta sulhun konusu ve bedeli, ibrada ibra edilen, şufa'da, şuf'a bedeli, ikrarda lehine ikrarda bulunulan, davada ise davalı ve dava konusu belli olmalıdır(Tok, 2009, s.3).

G'harar(belirsizlik), İslam hukukunda özellikle sigorta sisteminde ileri tarihlerde meydana gelmesi muhtemel risklerden kaynaklı doğacak zararın, önceden yapılan ara ödemeler karşılığında giderilmesini ifade eder. Bu durumdaki belirsizlik gelecek ile ilgili olup önceden öngörülmesi kesin olmadığından belirsizlik unsurunun belirli hale gelmesiyle birlikte İslami sigortacılık ortaya çıkmıştır**(**Tok, 2009, s.4**)**.

2.1.3. Haram Sayılan Faaliyetlerin Yasak Oluşu

Yalnızca bir tarafın kazanç kaybından dolayı kar elde edilmesi İslami kurallara aykırı düşmektedir. Kumar, bahis, şans oyunları ve vurgunculuk buna örnek gösterilebilir. Bununla beraber İslamiyet'te haram olan faaliyetlerle ilgili araçlara yatırım yapılması da haram kılınmıştır(Eraslan, 2005, s.5).

Bireysel ve toplumsal ekonomik faaliyetlerinin bir sonucu olarak yatırım ve finansman faaliyetlerinin İslami hükümlere göre gerçekleştirildiği bir İslami sermaye piyasasının oluşumu, İslami finans piyasasının gelişmesinin doğal bir sonucudur. İslami kurallara uygun finansal araçların belirlenmesi, İslam ekonomi hukuku alanında uzman kişilerce belirlenmiştir. İslami kurallar bünyesinde hisse senetleri tanımlanınca da İslami endeksler kurulmuştur. İslami finansal faaliyetler yoğunlukla İslam ülkelerinde yapılmakla beraber, Müslüman olmayan ülkelerde de İslami finansal faaliyetler bulunmaktadır(Eraslan, 2005, s.7).

Belirtilen prensipler doğrultusunda yürütülmekte olan İslami finansal hizmetler ve ürünler son zamanlarda önemli derecede ilerleme kaydetmiştir. İslami kurallar ile uyumlu yatırım talebinin uluslararası anlamda artması, İslami finans endüstrisinin gelişimindeki rol olmuştur. İlk başlarda sadece İslam coğrafyasındaki ülkelerde görülen, Küresel finans endüstrisinde küçük ama hızla büyüyen bir paya sahip olan İslami finans sistemi, son dönemlerde İslam ülkelerinin yanı sıra gelişmiş piyasalarda da alternatif bir model olarak yaygınlaşmaktadır(Eraslan, 20, s.5).

2.2. İSLAMİ SERMAYE PİYASASI

Faizsiz İslami hizmetler sektörü; Faizsiz bankacılık, İslami sigortacılık ve İslami Sermaye piyasası olarak üç farklı alan olarak ifade edilebilir. İslami Finansal Hizmetler kuruluşunun (IFSB) verilerine bakıldığında, İslami finans piyasası hacmi yaklaşık 750 milyar ABD doları büyüklüğe ulaşmıştır. İslami finans uygulamaları sadece İslam coğrafyasında kalmayıp aynı zamanda dünyanın farklı ülkelerinde de artan talep etkisiyle var olduğu görülmektedir. İslami Finansal Hizmetler Kuruluşu'nun verilerine göre, son yıllarda yıllık ortalama %15 civarında büyüme hacmi gerçekleşmekte, kaydedilen İslami finansal sektöründe faizsiz bankacılık

büyük bir paya sahipken, İslami sigortacılık ve sermaye piyasası araçları da son yıllarda hızla gelişim göstermektedir(http://www.ifsb.org ,10.03.2018).

İslami finansal kurumlar; Ticari İslami bankalar, İslami sigorta kurumları, İslami yatırım kurumları, İslami yatırım bankaları, İslami varlık yönetim şirketleri olarak sayılabilir. İslami finansal ürünler ise; Ticari bankaların ürünleri, İslami sigorta ürünleri, İslami yatırım fonları, İslami bonolar, İslami kriterlere uygun hisse senetlerini kapsamaktadır. Faizsiz bankacılık ve sigortacılık alanındaki ilerlemelere bağlı olarak, İslami Sermaye Piyasası doğmuştur. Özellikle Ortadoğu ülkelerinde başta Malezya, Sudan, Kuveyt ve İran olmak üzere likidite yönetiminde İslami Sermaye Piyasası araçları yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. İslami sermaye piyasalarında; İslami tahviller (Sukuk), İslami kriterlere uygun menkul kıymetler (İslami Hisse Senetleri), İslami yatırım fonları en çok kullanılan finansal ürünlerdir (http://www.ifsb.org 10.03.2018).

İslami tahviller(Sukuk): İslami usullere göre yönetilen fonlar İslami yatırım fonlarını oluşturur. Farklı türden İslam yatırım fonlarıyla beraber bunların çoğu İslami esaslarına göre hisse senedi mahiyetinde olanlara yaygın olarak yatırım yapılmaktadır. İlk İslami hisse senedi yatırım fonu 1993 yılında Malezya'da görülmüştür. İslami hisse senetlerine bağlı yatırım fonları haricinde, gayrimenkul yatırım fonları, ticari mallara bağlı fonlar ve kiralamaya bağlı yatırım fonları da bulunmaktadır(Altaş, 2008, s.68).

1994-2001 yılları arasında yaklaşık 120 adet civarında İslami esaslara uygun fon kurulmuştur. Bunların %60'ı uluslararası hisse senetlerine yatırıma yönelmek maksadıyla kurulmuştur. İslami hisse senedi fonlarındaki kısa sürede büyümenin, yeni yatırımcıların piyasaya dahil olması ve ürünler hakkındaki bilinirliliğin artmasına bağlı olarak İslami fonlar hızla artmaktadır(Tok, 2009, s.5).

Uluslararası bağımsız araştırma ve denetim şirketi olan Ernst&Young'un yaptığı bir araştırmaya göre:

17 İslami fon piyasasının 2006 sonu itibariyle 80 milyar ABD dolarına ulaştığı tahmin edilmektedir. Aynı araştırmaya göre 2006 sonu itibariyle İslami hisse senedi yatırım fonlarının sayısı 300'e toplam portföy büyüklüğü de 20 milyar ABD dolarına yaklaşmıştır. İslami gayrimenkul yatırım ortaklıklarının ortalama portföy

değeri de 2002-2006 arasında yıllık ortalama %36 artarak 189 milyon ABD dolarına ulaşmıştır.

İslami Hisse Senetleri: İslami prensiplere uygun menkul kıymetler neler olduğu belirlenirken özellikle bu hisse senetlerini çıkaran kurumların faaliyet alanlarına bakılır. İslami ilkelere aykırı görülen faaliyetler için çıkarılan hisse senetleri İslami olarak hisse senedi olarak kabul edilmez. Mevduat bankaları ve bu bankalar gibi faizi esas alan kuruluşlar, şans oyunları, eğlence sektörü, alkollü içki, domuz eti üretimi ve satışı yapan kurumların faaliyetleri, silah ve savunma sanayi ile ilgili kurum ve kuruluşların faaliyet yapıları gereği çıkarmış oldukları hisse senetleri islami senetler olarak değerlendirilemez. Bu faaliyet alanları haricinde hizmet sunan kurum ve kuruluşların çıkardığı hisse senetlerinin İslami olması için de belirli ilkeler mevcuttur. Yatırımı yapılan hisse senedi sahibi kuruluşun karları içinde faiz geliri belli bir pay oluşturuyor ise bu faiz getirisine tekabül eden hisse senedi getirisi kabul edilemez ve İslami ilkelere de uygun değildir(Altaş, 2008, s.69).

2.3. FAİZSİZ FİNANSMAN YÖNTEMLERİ

Faizsiz finansal sistem genel olarak kar ve zarar ortaklığı, alım ve satımdan dolayı oluşan fark ilkeleri doğrultusunda geliştirilen İslami finansman yöntemlerinden hareketle meydana gelmektedir. Kar ve zarar'a katılma ilkesi, İslam ekonomi ve hukukunda kabul görmüş bir ilke olarak görülmekte, bu ilkeye bağlı olarak ortaya çıkan temel faizsiz finansman yöntemleri mudaraba ve müşaraka olmak üzere iki çeşittir. Ayrıca alım-satım ve kiralamaya bağlı kazanç esasına göre, murabaha ve icara metotları ortaya çıkmıştır(Aggarwal, 2000, s.96).

2.3.1. Mudaraba(Emek-sermaye ortaklığı /trust financing)

Mudaraba en kısa ifadeyle, emek-sermaye ortaklığına dayanan faizsiz bir finansman yöntemidir. Bu ortaklığın oluşması için iki tarafın varlığı gerekirken taraflardan biri bedensel ve zihinsel emeğini ortaya koyarken diğer taraf ise sermayesini ortaya koyarak proje oluşturulmaktadır. Oluşturulan projenin tüm maddi yükümlülüğü sermayesini ortaya koyana aittir. Bu sermayeyi kullanan girişimci ise bireysel emek ve yeteneği ile sorumluluğu üstlenir. Mudaraba finansman yöntemi, karşılıklı güven ve sorumluluğa dayanır. Girişimci tarafından üstlenilen projenin

tamamlanıp hazır hale gelmesi ve sermayedar tarafından maddi külfeti üstlenilmiş olan projenin getirisi, peşinen karşılıklı olarak belirlenmiş oranlar dahilinde taraflarca paylaştırılır. Söz konusu bu projeden zarar edilmesi halinde ise, bedensel ve zihinsel emeğini ortaya koyan için bu çabaların karşılıksız kalması iken, sermayedar için ise proje için ortaya koyduğu maddi yükümlülüktür(Şekerci, 1981, s.248).

Günümüz hayatında gün geçtikçe karşılıklı ilişkilerin zayıflamasına bağlı olarak güvenin azalması ve bunun sonucunda mevcut bir ihtiyaç hasıl olduğunda kişinin bunu karşılayacak maddi ve manevi güçte olmaması halinde kendisini daha da zor şartlar altında bırakacak sözleşmelere yönlendirebilmektedir. Olası maddi ve manevi zararları en aza indirmek için son zamanlarda katılım bankaları önemli rol üstlenmişlerdir. Birey maddi ihtiyacını yakın çevresi tarafından gösterilecek bir fedakârlık sonucu karşılayamadığı durumlarda alternatif olarak katılım bankalarına başvurduğunda gerçekleştirmek istediği proje için gerekli sermayeyi karşılıklı anlaşmalar dâhilinde sağlayabilmektedir(Khalil, 2004, s.90).

Ayrıca katılım bankası tarafından proje için sağlanacak olan fon için gerekli incelemeleri yapar. Bu doğrultuda girişimcinin seçiminde dikkat edilecek hususların başında sağlanan fonun özellikle hangi faaliyet alanında kullanılacağıdır. İslami hassasiyetlerin gözetilip gözetilmediği, banka tarafından yapılması gerekli olan işlemlerden biridir. Bu amaçla katılım bankası tarafından sağlanacak olan fon ve bu fonu kullanması muhtemel girişimci, katılım bankası bünyesinde danışma kuruluna sunulur, bu kuruldan çıkacak olumlu görüş doğrultusunda katılım bankası projeye izin verir. Mudarib (girişimci, emek sahibi) tarafın sözleşmede öngörülen koşullara aykırı davranması veya ihmal etmesi halleri dışında, oluşacak zararları katılım bankası tarından karşılanmaktadır(Khalil, 2004, s.91).

Bir tarafın sermaye, diğer tarafın da emeğini ortaya koyarak oluşturdukları güvene bağlı bir ortaklık olan mudaraba, özel sektörün hem uzun hem de kısa vadeli her çeşit kredi ihtiyacını karşılamak için uygun bir ortaklık çeşididir. Büyük sermaye birikimi olanların fakat iş bilgisi, tecrübesi veya sağlığı elverişli olmayan kişilerle iş bilgisi yüksek, tecrübeli, ticarete yatkın ancak sermayesi yetersiz olanların mudaraba finansmanı yöntemi altında katılım bankacılığı aracılığıyla bir araya gelmesiyle

finansal sistemin daha etki ve verimli çalışması gerçekleşmektedir. İslami bankacılığın temel kuruluş esasları doğrultusunda en fazla uygulanması gereken ve katılım bankacılığın özünü ifade eden bu metot, uygulamada beklentileri karşılamamaktadır. Bu durumun temel nedenleri arasında, fonların dirayetli bir şekilde ve riskin dağıtılması ilkeleri göz önüne alınarak kullandırılması gereği, tasarruf sahiplerinin beklentileri doğrultusunda daha kısa süreli ve karlı proje ve yöntemlerin kullanılması, bu yöntemde paranın geri dönme süresinin uzun olması, fakat fonların vadelerinin kısa olması hususları gösterilebilir. Ayrıca bu yöntemle plase edilen fonu kullanan teşebbüsün hileli yollarla karını düşük göstermesiya da fiktif zararlar göstererek kâr payını düşürmesi ve böylece fon kullandıran İslami bankayı zarara uğratması da imkân dahilindedir(Tok, 2009, s.6).

2.3.2. Müşaraka(Kar-zarar ortaklığı /Partnershipfinancing)

Müşaraka yöntemi İslam bankacılığında Şirket-ül İnan(İnan Ortaklığı) olarak isimlendirilir. Müşaraka yönteminde ortaklar tarafından ortaya konulan sermaye eşit paylı olmalıdır. Ortakların ortaya koyduğu sermaye karşılıklı anlaşma ile belirlenir. Fakat kâr payının sermaye miktarına bağlı olması zorunlu bir unsur değildir. Katılım bankası bu ortaklık yöntemi ile ortaklarına sermaye sağlarken kar paylaşma oranını anlaşma ile belirlemede serbesttir. Yine de kâr payı oranlarının önceden belirlenmesi sonradan ortaya çıkması muhtemel sorunların önlenmesi bakımından önemlidir. Kar paylarında durum böyleyken zarar paylaşımda tarafların iradesine bırakılmamıştır. Müşaraka sisteminde zarar paylaşım oranlarının belirlenmesi gereklidir. Bu oran ortaklar tarafından ortaya konulan sermaye oranına göre belirlenir(Erdoğan, 2011, s.5).

Müşaraka yönteminin uygulanma şekli ise; Katılım bankasının müşterisi durumunda bulunan sermayesi gerçekleştireceği proje için yetersiz olan kişi ya da kuruluş katılım bankasından fon talep ederek karşılıklı anlaşma sonucunda imzalanan sözleşmeler çerçevesinde müşteri eksik sermayesini finanse eder. Bankadan alınan bu mali yardımın sorumluluğu müşteriye aittir. Banka gerçekleştirilecek proje için müşteriden her ne kadar proje detayı istese de fon üzerinde tasarruf yetkisi Müşaraka yönteminin yapısı gereği müşteriye aittir(Özgür, 2007, s.60).

Terim anlamı itibariyle Müşaraka, bir işletmeye veya sermayesine ortak olma anlamındadır. Müşaraka yöntemi hem sermayeye katılımı hem de işletmeye katılımı yani ortak olmayı esas alan bir yöntemdir. Bu nedenle doğacak karlar ve zararlardan katılımcılar belirlenen şartlar çerçevesinde birlikte sorumludurlar. Mudaraba emek-sermaye arasında kurulan ortaklık ilişkisinden kaynaklanırken, Müşaraka sermaye-sermaye ilişkisinden kaynaklı ortaklık türüdür(Özgür, 2007, s.60).

Mudaraba yöntemi, emek-sermaye ortaklığına dayanırken Müşaraka yöntemi ise sermaye-sermaye ortaklığına ilave olarak girişimcinin emeği söz konusu olduğu için hem sermaye hem de emek ortaklığına dayanmaktadır. Müşaraka yöntemi ya da sermaye tabanlı ortaklık, bir projenin finansman sıkıntısı görüldüğü durumlarda ortaya çıkan genellikle bir tarafın katılım bankası diğer tarafın ise sermayesi yetersiz olan katılım bankası müşterisi arasında kurulan adi bir ortaklık türüdür(Merki,1986, s.32).

Temel çıkış alanı ticaret yapma amacıyla, bir veya daha fazla kişinin bir araya gelip ortaklık kurduğu müşaraka yöntemi, ortakların esas olarak sermayeleri daha sonra ise emekleri ile faaliyete geçirecekleri proje sayesinde önceden hazırlanmış sözleşmelere bağlı kalınarak hasıl olunacak kar ve zarara katılımı öngören, bu nedenle sermaye yetersizliğini ortadan kaldıran, küçük ölçekli yatırımların artmasına sebep olan buna bağlı işsizliği azaltıcı yönde olumlu etki yapan müşaraka yöntemi eski bir uygulama olup günümüz modern bankacılık statüsünde katılım bankacılığı ilkeleri çerçevesinde müşteri ihtiyaçlarını gideren faizsiz İslami bir finansal yöntemdir(Tuncel, 2000, s.105).

Müşaraka yöntemi, uygulamada iki farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki sürekli müşaraka ki bu yöntemde proje devam ettiği sürece banka ve bankanın müşterisi aynı zamanda ortağı olan girişimcinin ortaklığı devam eder. İkinci yöntem ise Azalan Müşaraka'dır, bu yöntemde, katılım bankasının ortaklık payı zamanla hisselerinin belirlenmiş vadelerle müşterisi tarafından satın alınması ve proje sonlandığında projenin mülkiyeti müşteriye geçmektedir (Tok, 2009, s.8).

Müşaraka ve Mudaraba yöntemleri arasında birçok benzerlik bulunmasına rağmen bu iki yöntem arasındaki temel farklılıklar şunlardır (Tuncel, 2000, s.105).

- Müşaraka yönteminde tüm ortaklar yatırım yapılmaktadır. Mudaraba yönteminde ise yatırım sermayedar tarafından yapılmaktadır.

- Müşaraka yönteminde tüm ortaklar, mudaraba yönteminde ise sadece Mudarib yönetimde söz sahibidir.

- Müşaraka yönteminde zarar sermayedeki paya göre dağıtılır, mudaraba yönteminde ise zarar sermayedara aittir.

- Müşaraka yönteminde tüm ortaklar sınırsız sorumluluk sahibidir.

- Müşaraka yönteminde tüm varlıkların mülkiyeti ortaktır. Mudaraba yönteminde ise tüm varlıklar sermayedarın mülkiyetindedir.

2.3.3. Murabaha (Maliyet Artı Kar Marjlı Satış/Mark-uptrading)

Murabaha yöntemi, bir malı önce peşin olarak alma daha sonra ise aynı malı vadeli olarak satarak finansman sağlama şeklidir. Mudaraba yönteminde katılım bankası müşterinin satın almak istediği malı müşteri adına satın aldıktan sonra satın alma maliyetine ek olarak karını ekleyip müşteriye vadeli olarak satar. Banka tarafından müşteri adına alınan bu malın mülkiyeti müşteri tarafından son taksit ödemesi gerçekleşinceye kadar bankaya aittir. Şayet ödeme şekli taksitli değilse malı mülkiyeti teslimle müşteriye geçer. Malın mülkiyeti kimde ise mala ilişkin riskler de ona aittir. Katılım bankası hem müşteri hem de satıcı ile ayrı ayrı sözleşme imzalarken satın alınan bu malın fiyatı, teslim ve ödeme planlanın açıkça belirtilmesi gerekir(Altaş, 2008, s.21).

Murabaha yöntemi, katılım bankası tarafından önceden belirlenmiş sabit oranlı getiri sağlamasıyla faiz getiri ile benzerlik göstermesi nedeniyle katılım bankasının faizsizlik prensibine aykırı olduğu gerekçesiyle tartışmalara yol açsa da murabaha sözleşmesi bitene kadar kendisine fon sağlanan müşterinin herhangi bir risk üstlenmeyişi de faiz getirisinden farklı kılmaktadır. Katılım bankası murabaha yöntemi ile doğrudan ticari faaliyette bulunmakla elde ettiği kazanç ise ticari kazanç olarak değerlendirilmektedir(Darçın, 2007, s.21).

Katılım bankalarının uyguladığı Murabaha yöntemi ile mevduat bankalarının faizli kredi işlemleriyle arasındaki farklılıkları aşağıdaki gibidir(Eken, 2005, s.4).

- Murabaha yönteminde, bir malın veya hammaddenin, alıcı ve satıcının karşılıklı anlaşması soncunda belirli bir kar oranın ilave ederek ödemeyi doğrudan satıcıya yapma işlemidir.
- Murabaha yönteminde taraflar arasında kesinlikle fiziki bir malın ticareti sözleşme ile belirtilmelidir.
- Murabaha yönteminde genel olarak, dayanıklı endüstriyel malların finansmanına yöneliktir. Şayet malın dayanıklılığı azaldıkça ödemelerde kısa tutulmaktadır.
- Murabaha yöntemi işlemlerinde, İslami olarak haram sayılan malların finansmanı söz konusu olmamaktadır.
- Malın mülkiyeti ilk başta katılım bankasına ödemeler gerçekleştikten sonra alıcıya geçer.
- Murabaha yönteminde söz konusu malların üçüncü kişilerden satın alınmış olması gerekmektedir.
- Murabaha işleminde satıcı taraf alıcıdan teminat isteyebilir. Bu teminatın şekli ipotek, rehin, bono, senet veya ihracat vesaiki olabilir.
- Alıcının malın bedelini belirtilen sürede ödeyememesi halinde malın fiyatında artmaya veya ek ödeme yapmaya alıcı zorlanamaz. Aynı şekilde malın bedelinin belirtilen süreden daha kısa bir vadede gerçekleşmesi halinde ise satıcıdan indirim talep edilemez.
- Murabaha işleminde alıcıya herhangi bir nakdi ödeme asla yapılmaz, ödeme alıcının satın almak istediği malın katılım bankası tarafından alındıktan sonra satıcıya yapılır.

Murabaha, mudaraba yöntemi ve müşaraka yöntemine kıyasla daha kısa vadeli getiri imkânı sağlaması nedeniyle uluslararası ticareti finanse etmekte daha fazla rağbet gören bir yöntemdir. Günümüzde mudaraba veya müşaraka yöntemi yerine, büyük ölçüde murabaha yöntemi tercih edilmektedir.

2.3.4. İcara (Leasing, Kira finansmanı)

İcara geleneksel mevduat bankacılık uygulamalarından finansal kiralamaya benzer, direkt satış yerine kiralama süresi bittikten sonra mülkiyetin alıcıya geçmesidir. Katılım bankaları endüstriyel bir malı veya bir gayrimenkulü müşterisine sabit bir meblağ üzerinden belirli bir dönem için kiraya verir. Kar-zarar ilkesinin aksine bu tür sözleşmelerde peşinen belirlenmiş ve sabit bir getiri vardır. Esasen orta vadeli bir finansman türü olan icara, geleneksel kredi işlemlerinden farklı olarak kredi tutarının krediyi kullanana nakit olarak verilmemesidir. Kiracı faaliyetlerinde kullanmak istediği sabit bir malı seçtikten sonra katılım bankasından bunun finanse edilmesini talep eder(Moore, 1997, s.44).

İlk olarak Anglo-Amerikan Hukukunda ve daha sonra Avrupa Hukukunda geniş bir uygulama alanına nüfuz eden leasing sözleşmeleri, Türkiye'ye ilk olarak 19.12.1983 tarih ve 18256 mükerrer sayılı RG'de yayınlanan 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı "Özel Finans Kurumları Kurulması" hakkındaki Kararname ile gelmiştir. Bu kararname doğrultusunda Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığınca çıkarılan Tebliğin 20. maddesinde; leasing, mal ve hizmet üretiminde kullanılacak teçhizatın mülkiyeti kurumda kalmak koşulu ile sözleşme serbestisi dâhilinde işletmelere kiraya verilmesi olarak tanımlanmıştır. Daha sonra leasing sözleşmesi, finansal kiralama sözleşmesi adı altında 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu ile bağımsız bir sözleşme tarzında pozitif bir düzenlemeye kavuşmuştur(Tok, 2009, s.10).

Leasing uygulamalarında kiracı, leasing yöntemiyle kiralamış olduğu sabit kıymet karşılığında leasing kurumuna aralarındaki sözleşmeye bağlı olarak peşinen belirlenmiş kiraları ödemekle yükümlüdür. Finansal kiralama sözleşmeleri 3326 sayılı Finansal Kiralama Kanun'unda belirtildiği üzere dört yıldan daha kısa süreli olarak imzalanamaz. Fakat Hazine Müsteşarlığı tarafından ismen belirtilen bazı sabit kıymetler için bu dört yıllık süre iki yıla kadar düşürülmektedir. Sözleşme vadesi sonunda sabit kıymet finansal kiralama sözleşmesinde belirtilen sembolik bir bedel karşılığında kiracıya devredilir(Eken, 2005, s.6).

Katılım bankalarının en önemli pazarlama araçlarından biri olan finansal kiralama, geleneksel mevduat bankalarına tanınmayan bir finansal araçtır. Bu

nedenle mevduat bankaları finansal işlemleri yapma yetkisine sahip olmadıkları için dolaylı olarak finansal kiralama şirketleri kurmaya başlamışlardır. Sonuç olarak katılım bankaları tarafından doğrudan mevduat bankaları tarafından ise dolaylı olarak finansal kiralama şirketleri tarafından yürütülen finansal kiralama uygulamaları geleneksel kredi işlemlerinden daha basit, riski az, ödeme kolaylığı bulunan icara gün geçtikçe daha yaygın hale gelmektedir. Fakat finansal kiralama şirketlerinin ana faaliyet alanlarına ilişkin olmamakla beraber "satın alma ve geri kiralama" (buy and lease back) şeklinde bir işlem daha vardır. Burada, nakdi finansmana ihtiyacı olan girişimcilerin ihtiyaç duyduğu makine, teçhizat veya binayı finansal kiralama şirketi peşin parayla satın alıp, aynı şekilde girişimciye kiralar Bu şekilde girişimcinin, yani katılım bankası yâda finansal kiralama şirketinin müşterisi olan, finansal ihtiyacını giderirken kendisi için satın alınan malvarlığına ait ödemeyi daha kolay bir şekilde gerçekleştirir. Aslında bir finansal kiralama şirketi uygulaması olan İcara'nın katılım bankası tarafından gerçekleştirilmesi İslam hukukunda "Iyne Satış" terimiyle ifade edilen "satılan bir malı satış bedelinden daha ucuz bir fiyatla geri almak" şeklinde bir alışveriş ilişkisi olup şer-i hükümlere uygun olmadığı savunulmaktadır(Eken, 2005, s.6).

Aynı şekilde finansal kiralama konusu olan malın önce üretici firma tarafından katılım bankasına satılması daha sonra ise katılım bankası tarafından müşterisine kiralanması ve müşterinin periyodik kira ödemelerini yapamsı, bu malın zilyetliğini elinde bulundurması şeklinde işleyen süreç sonunda mülkiyeti bankanın elinde olan bu malın tekrar banka tarafından daha düşük bedelle satılması İslam hukukunda uygun bir finansman türü olarak görülmemektedir. İcara yöntemi uygulamasında katılım bankası üretici firmadan müşterisi için aldığı mala kâr payı ekleyerek kiralar. Bu nedenle murabaha yönteminden farklı olarak mal ile ilgili sorumluluk bankaya aittir. Murabaha yönteminde mal müşteriye satılırken, icara yönteminde mal kiraya verilir(Köteli, 1991, s.143).

2.3.5. Karz-ı hasen (Faizsiz Ödünç)

İhtiyaç hâsıl olduğunda menfaat beklemeksizin karşılıksız yardım, medeniyetlerin ortak paydasını oluşturur. İslam bankacılığında Karz-ı Hasen olarak ifade edilen, başkasının maddi olarak zor durumda bulunması halinde, ödünç para

verme işleminin öncelikli maddi bir çıkar sağlama amacını göstermez. Nitekim maddi kazanç sağlama niyetiyle ödünç para vermek haramdır. Kapitalist ekonomik sistemlerde karşılıksız ya da faizsiz kredi verme işlemlerine rastlamak zordur. Fakat sosyal devlet olma ilkesi gereği bazı maddi ve maddi olmayan yardımlar yapılsa da bunlar tam olarak karşılıksız ödünç para verme yani Karz-ı Hasen ile aynı durumu ifade etmez. İslam ülkelerinde kamu otoritesinin sosyal yardımlarda bulunması İslami hükümlerin gerekliliğinden ziyade çoğu zaman devletlerin hukuki yapılarındaki kuralların uygulanmasından kaynaklı olduğu görülmektedir(Tok, 2009 s.11).

İslami kurallar penceresinden bakıldığında, uygun görülen tek borç verme işlemi faizsiz ödünç yani Karz-ı Hasen'dir. Karz-ı hasen, genellikle maddi sıkıntı içerisinde olup geçimini sağlayamayan yoksul kesimin ihtiyaçlarını karşılaması için verilen maddi bir yardım şekli olup etkisi sınırlıdır. Bankacılık hizmetleri dahilinde faizsiz ödünç verme işlemi katılım bankalarının uygulamaları arasında görülmektedir. Mevduat bankaların faizsiz ödünç para verme işlemi yoktur. Katılım bankası üst yönetimi tarafından alınabilecek bir karar ile maddi olarak zor durumda olan, bankayla büyük hacimli çalışan müşterilerine geri alınmamak suretiyle karşılıksız olarak, maddi durumu iyileştikten sonra aynen tahsil edilmek şartıyla kaynak tahsisinde bulunabilir. Katılım bankası tarafından faizsiz ödünç para verme işleminden dolayı herhangi bir kar- zarar ilişkisinden bahsedilemez. Çünkü verilen ödünç para banka tarafında toplanan fonlardan değil, öz sermaye veya cari hesaplardan kaynak aktarımı ile sağlanmaktadırKarz-ı hasen uygulaması, bankalar tarafından verilen faizli kredi uygulaması ile aynı değildir. Kredi, bir satın alma gücünün bir menfaat karşılığında vadeli olarak verilmesidir. Ama karz-ı hasen'de (faizsiz ödünçte) herhangi bir menfaat beklenmez. Taraflar arasında imzalanan akitlerle geri ödeme, verilen borç miktarı ile aynı olmak zorundadır.

Borçlunun fazla ödeme yapmasında herhangi bir sakınca yoktur fakat bu durum sözleşme ile sabit kılınamaz. Karz-ı hasen kar bir uygulaması faaliyeti değil, yardımlaşma ve hayırseverlik uygulamasıdır. Verilen faizsiz ödünç için herhangi bir vade belirlenemez, alacaklı taraf için maddi ihtiyacının hasıl olması durumunda borçludan alacağını talep etme hakkı saklıdır. Bu sebeple karz-ı hasenişlemiyle, istenilen miktarda parayı bulmak kolay olmadığı gibi ne zaman isteneceği belli

olmayan bir parayla önemli bir ekonomik faaliyetlerde bulunmak da zordur. Bu uygulama, tıpkı bir şahsın güvendiği bir kişiye kısa vadeli faizsiz borç vermesi gibidir. Uygulamada da katılım bankalarının bu yöntemle ödünç vermeleri son derece az görülmektedir. Ayrıca bireysel veya kurumsal müşteri ile yapılan karz-ı hasen sözleşmelerinde, belirli bir teminat altında kredi verilmektedir. Ayrıca katılım bankaları bu tür kredilerde, kredi miktarından bağımsız olarak ve ek ödemenin faiz niteliği taşımasından kaçınmak için bir miktar ücret almaktadır(Tok, s.11, 2009).

2.3.6. Selem ve İstisna

Selem, ödemenin nakit olarak tamamen veya kısmen sözleşme anında yapıldığı ve alışverişin tamamlandığı bir işlemdir. Ancak satın alınan varlığın teslimatı önceden belirlenmiş bir tarihe kadar ertelenmektedir. İleriye dönük satın alma olarak da adlandırılan selem genellikle küçük çiftçi ve tacirlerin finansman ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılmaktadır. Söz konusu bulunması şartlar; malın cinsi, özellikleri ve miktarının belli olması, inceliği olan mallarda ve hayvanlarda yapılmaması olarak gösterilebilir(Acar, 2018).

İstisna ise yine selem gibi belli bir malın ileri vadede teslim edilmek üzere bugünden anlaşılan fiyat üzerinden satışının tamamlanmasını öngören sözleşme olmak ile birlikte selemden sözleşmenin konusunu oluşturan malın inşa ya da imal edilmeye dayalı olması, ödemenin avans gibi önceden yapılmasının şart olmaması ve kademeli ödemeyi içerebilmesi açılarından ayrılmaktadır. Siparişe dayalı satın alma olarak da adlandırılan istisna sözleşmeleri imal edilmesi gereken eşyalar, inşaat projeleri ve altyapı projeleri için kullanılabilmektedir(Acar, 2018).

Selem genel olarak emtia finansmanında kullanılmakta olup, peşin yapılan ödeme karşılığında daha ileri tarihli teslimata dayalı modern bankacılık uygulaması olan “forward” anlaşmalarıyla hemen hemen aynıdır. Forward anlaşmaları; türev bir finansal araç olup, önceden belirlenmiş bir fiyat ile beraber belirlenmiş ileri tarihli, varlık satma ve alımına ilişkin sözleşmeleridir. Selem sözleşmeleri çoğunlukla tarım ürünleri ve endüstriyel sanayi maddeleri gibi standart ve ölçülebilir emtia üzerine yapılmaktadır. Bu sözleşmelerin finansmanı için katılım bankalarınca çıkarılan sukuk ihraçları ikincil piyasalarda işlem görebilmekte ve emtianın teslim tarihindeki

değerine dair beklentiler çerçevesinde nominal değer üzerinden alınıp satılabilmektedir(Özsoy, 1993, s.153).

İstisna ise, kısmen selam uygulamasına benzeyen bir alım satım işlemi olsa da sözleşmenin konusu itibariyle selam'dan farklıdır. İstisna sözleşmelerinin konusu, inşaat ve yapılarla ile ilgili olması, ayrıca ödemenin peşinen yapılmasını öngören maddelerin olmayışı ayrıca istisna'yı selam'dan farklı kılmaktadır(Tok, 2009, s.11).

Bir ileri tarihli satım sözleşmesi olan Selem'de malın fiyatı ilk olarak spot piyasada ödenir, fakat malın teslim edilmesi ileri tarihte gerçekleşir. İmzalanan Selem sözleşmeleriyle ticari işlemin konusu, fiyatı ve teslim etme tarihi sözleşmede açıkça belirtilmek zorundadır. Malın belirlenen tarihte teslim edilmemesi durumunda alıcının sözleşmeden cayma hakkı saklıdır(Tok, 2009, s.11).

2.3.7. Tekafül(Sigorta)

İslami sigorta olarak isimlendirilen Tekafül'ün kelime anlamı, dayanışma demektir. Arapça dilinden türemiş olan Tekafül kefalet sözcüğünden türemiştir. Günümüz sigorta uygulamalarına karşılık gelen tekafül, bir katılım bankacılığı uygulaması olarak İslami ilkeler penceresinden bakıldığında tüm kesimlerce kabul gördüğü söylenemez fakat aşağıda belirtilen ilkeler üzerine mutabık kalındığı görülmektedir(Tok, 2009, s.14).

- Kâr amacı olmayan bir sigorta edilmiş varlıkları olanların bir araya geldiği kurumsal bir yapının varlığı,
- Sigorta kurumunda toplanan fonların faiz ile ilişkili hiçbir gelir getirici faaliyette kullanılmaması,
- Sigorta payının belirlenmesinde söz konusu katılım bedeli payının esas alınması,

Genel olarak Tekafül sözleşmelerinde mudaraba veya vekâlet yöntemleri kullanılmaktadır. Her iki yöntemde de ortak olan katılımcılar ve kurumun kar paylaşımı esas alınmasıdır. Fakat süreçler farklı şekillerde işleyebilmektedir(Khan, 2003, s.129).

2.4. SUKUK

İslami tahvil olarak nitelendirilen sukuk, İslami finansman metotlarına bağlı olarak ihraç edilir. Arapça dilinden "sak" sözcüğünden türeyen sukuk sertifika anlamına gelir. Aynı şekilde sukuk "sak" kelimesinin çoğulu olduğundan sertifikalar anlamını da taşımaktadır. Arapça'da kısa ve uzun vadeli borçlanma araçları senet olarak nitelendirilirken İslami bir borçlanma aracı olan "saklar" için ise sukuk kelimesi kullanılmaktadır. Bono ve tahvile alternatif olan sukuk, faizsiz olma özelliği itibariyle İslami ilkelere uygun bir menkul kıymet aracıdır (Yanpar, 2005, s.203).

Esas olarak sukuk, bir varlığa sahip olmayı ve o varlıktan fayda sağlama hakkı edindiren bir menkul kıymet olarak ifade edilmektedir. Sukuk'ta saklı bulunan hak sadece nakit akışı değil ayrıca mülkiyet hakkı tesis eder. Bu yönüyle sukuk klasik tahvil ve bono'dan farklı bir menkul kıymet olma özelliği göstermektedir. Geleneksel borçlanma araçları sadece yatırımcısına mülkiyet hakkı sağlamazken sukuk yatırımcısı aynı zamanda maddi hukuk anlamında mülkiyet hakkı elde eder. Geleneksel borçlanma araçlarından elde edilen faiz getirisi sukuk'ta söz konusu varlığın gelirinden elde edilen kar payının yerini tutar. Yani tahvil ve bono borca dayalı bir menkul kıymetken, sukuk varlığa dayalı bir menkul kıymet türüdür (Yanpar, 2005, s.203).

Klasik borçlanma araçlarından olan tahvil ve bono, borç para bulmak suretiyle çıkarılan sertifikalar olup yatırımcısına faiz getirisi sağlarlar. Buna karşılık sukuk yatırımcısı, söz konusu yatırıma konu olan varlığın mülkiyetini elde ederek aynı zamanda üzerinde tasarruf hakkı elde eder. Sukuk alıcısı, ilgili sukuk varlıklarının satılması neticesinde meydana gelecek gelirden kâr payı elde eder. Sukuk ve klasik borçlanma senetlerini birbirinden ayıran diğer bir fark ise, sukuk malikliği tahvil ise ihraççının borcunu temsil eder. Sonuçta bir menkul kıymetleştirme aracı olarak sukuk'un temel taşı bir varlığa dayanmış olmasıdır. Ülkemizde katılım bankaları tarafından uygulanan sukuk uygulamaları, faizsiz bankacılık ilkeleri doğrultusunda İslami esaslar penceresinden ilgililerine klasik borçlanma araçlarına göre alternatif bir gelir elde etme hakkı sağlayan bir menkul kıymet türüdür. Fon(kredi) kullandıran kurumlar olarak katılım bankaları bir araya getirdikleri fonları nereye finanse ettiğinin şeffaf bir şekilde kamuoyuna açıklaması

sukuk sisteminin işleyişi bakımında oldukça önem arz etmektedir(Nathif, 2004, s.42).

Sukuk metodu esas olarak Varlığa Dayalı Menkul Kıymet'e (VDMK) bağlı bir finansal araçtır. VDMK sisteminde alacak portföyüne sahip olan kurum, bu portföyü özel amaçlı kuruma (Special Purpose Vehicle/SPV) satmakta ve SPV ise portföyü menkul kıymete dönüştürmektedir. Bu arada yatırım bankaları da bu kıymetlerin yatırımcılara satılmasına aracılık etmektedirler. Sukuk sisteminde, elle tutulur, gerçek ticari ilişkilerden doğan alacakların (örneğin kar-zarar ortaklığı) veya finansal kiralama sözleşmesinden doğan alacakların varlığa dayalı olarak menkul kıymetleştirilmesi söz konusu olduğundan, sukuk varlığa dayalı tahvil olarak da tavsif edilebilmektedir. İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Organizasyonu ise (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial - AAOIFI) "sukuk" tanımını şu şekilde yapmaktadır. Sukuk, ihraç edildikten sonra eşit payları temsil eden; ihraçtan dolayı toplanan fonların önceden planlanan şekilde yatırım yapıldığı; yapılan yatırım türüne göre duran varlıklar ve benzerleri üzerindeki haklar ve payların (intifa-kullanım hakkı dâhil) temsil edildiği ya da bir projede veya özel bir yatırım faaliyetinde ortaklık hakkı meydana getiren sertifikalardır(Nathif, 2004, s.42).

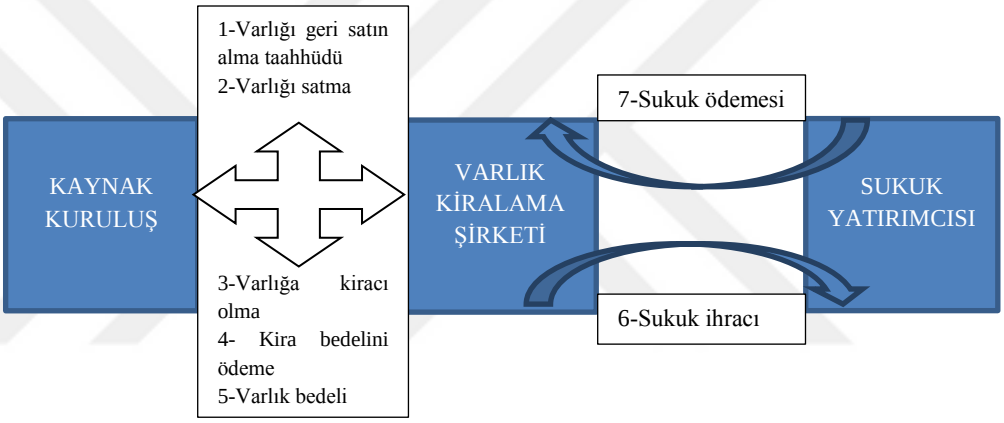
Sıradan yatırımcılar yatırımlarını gerçekleştirirken, yatırım için söz konusu olan varlıktan dolayı ihraççı şirket tarafından elde edilen fonların nereye harcandığını genel olarak önemsemezler. Sukuk yatırımcıları için durum böyle değildir. Sukuk malikleri dini hassasiyetlerinden dolayı sisteme aktarmış oldukları fonların nerede ve nasıl kullandırılacağını bilmek isterler. Yatırımcısına üzerinde tasarruf hakkı doğuran sukuk satılması sonucunda elde edilen gelirden kendisine pay sağlar. Belli bir oransal payı temsil eden sukuk kıymeti mülkiyeti temsil etmekte ve aynı zaman belli bir süre için varlığın nakit akımından meydana gelecek riskler için de sukuk malikinin payı oranında sorumluluğu söz konusudur. Belli bir vadesinin olması ve mülkiyet yapısından dolayı hisse senetlerinden de farklı bir menkul kıymettir.

Sukuk adı verilen İslami finansman sertifikaları belli bir varlığın leasing, vadeli olarak varlık alım ve satımı veya adi ortaklık üzerine yapılandırılmış bir yatırım aracıdır. Klasik borçlanma aracı olan tahvillerden farklı olarak bir varlığa bağlı olarak çıkartılması zorunludur. Özellikle İslami ilkelere uygunluğunun kabul görmüş bir kurum tarafından olur alması gerekmektedir(Nathif, 2004, s.43).

2.4.1. Sukuk Sisteminin Genel İşleyişi

Sıklıkla uygulanan İcara Sukuk'nun genel işleyişi aşağıdaki Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2: Genel Sukuk Sisteminin İşleyişi

Kaynak: Yılmaz, Erdal**.** *"Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi*." Muhasebe ve Finansman Dergisi 61 (2014): 81-100.

İcara sukuk sisteminde esas olarak üç taraf vardır. Bunlar; Kaynak Kuruluş, Varlık Kiralama Şirketi ve Sukuk Yatırımcısıdır.

Kaynak Kuruluş; Genellikle fon ihtiyacı bulunan ve bunu karşılamak için kira sertifikalarına konu olacak varlığını ileri bir tarihte geri satın almak koşuluyla Varlık Kiralama Şirketine satan ve böylece fon ihtiyacını karşılayan kurumdur.

Sukuk Yatırımcısı; Varlık Kiralama Şirketinin ihraç ettiği kira sertifikalarını satın alan ve bu şekilde tasarruflarını değerlendirenlerden oluşur(Tok, 2009,s.16).

Varlık Kiralama Şirketi; Kaynak kuruluştan kira sertifikalarına konu olacak varlığı belirlenen ileri bir tarihte aynı fiyattan geri satmak amacıyla satın alan ve bu

varlığa ilişkin eşit paylı kira sertifikası çıkarıp Sukuk yatırımcılarına ihraç eden aracı kurumdur(Tok, 2009, s.16).

2.5. SUKUK TÜRLERİ

2.5.1. Endekslendiği Esasa Göre Sukuk Türleri

Endekslendiği esasa göre Sukuk türleri; Proje Endeksli Sukuk, Varlığa Endeksli Sukuk ve Bilanço Endeksli Sukuk olmak üzere 3'e ayrılır.

2.5.1.1. Proje Endeksli Sukuk

Özellikle kamu kurum ve kuruluşlarının finansmanını sağlamak amacıyla oluşturulan proje endeksli sukuk uygulaması ilk olarak özel amaçlı bir kurumun kurulmasıyla beraber söz konusu finansmanı karşılanacak yatırım veya proje, bu özel amaçlı kuruma satılır ki bu özel amaçlı kurum ülkemizde varlık kiralama şirketi olarak faaliyet gösteren aracı kurum görevi görmekte olup sukuk ihraç edip kaynak kuruluşa fon toplayan birimdir. İlk uygulamaları Katar hükümeti tarafından gerçekleştirilen proje endeksi sukuk yöntemi, faizsiz fon toplama esasını öngören bir projedir. 2003 yılında Katar hükümetinin kamusal sağlık merkezlerinin inşası için gerekli olan fon ihtiyacının karşılanması amacıyla Ekim 2010 vadeli 700 milyon ABD doları değerinde sukuk çıkarılmış, yıllık getiri payı ise LİBOR+0,45 olarak belirlenmiştir(Yılmaz, 2014, s.63).

2.5.1.2. Varlığa Endeksli Sukuk

Varlığa endeksli sukuk türünde, kira sertifikalarına konu varlıklardan elde edilecek gelir hakkının sukuk yatırımcılarına satılması suretiyle fon sağlanmaya çalışılır. Kira sertifikalarına konu varlığını geri satın alma tarihi geldiğinde bu varlık VKŞ'den geri satın alınmakta bunun karşılığında VKŞ'nin kasasına giren para ise sukuk yatırımcılarının anapara ödemeleri olarak belirlenir. Varlığa endeksli sukuk uygulamalarına ilk olarak 2002 yılında Malezya'da 600 milyon ABD doları değerinde çıkarılan İcara sukukları gösterilebilir(Tok, 2009, s.19).

2.5.1.3. Bilanço Endeksli Sukuk

Bilanço endeksli sukuk uygulamasında, genelde farklı projelere finansman sağlamak amacıyla bir banka aracılığıyla sukuk ihraç edilir. Bu yöntemle farklı alanlardan fon toplanmaya çalışılır (Tok, 2009, s.19).

2.5.2. Dayandığı Finansman Modeline Göre Sukuk Türleri

2.5.2.1. Mudaraba Sukuk

Mudaraba sukuk; Kar-zarar ortaklığı esasına dayanan, bu yönüyle risk sermayesine benzeyen, belli bir projenin finansmanını sağlamak amacıyla mudarib, yani girişimci tarafından Varlık Kirama Şirketi'ne kira sertifikalarına konu olan varlığın teminat gösterilerek çıkarılan sertifikaların yatırımcılara arz edilerek fon toplanması esasına dayanan, dini hassasiyetleri gözettiği kabul görmüş modern bir İslami finansman yöntemidir. Mudaraba sukuk yönteminde fon sağlayanlar kira sertifiklarını alan yatırımcılardır. Mudaraba sukuk yatırımcıları aldıkları sertifikalar karşılığında vade bitiminde anaparaya ek olarak belirlen hisseleri oranında katılım payı almaya hak kazanırlar. Ancak katılım payları oranında olası kar-zarar söz konusu olabilir. Kâr payı garanti edilemez bu yönüyle hisse senedine benzeyen Mudaraba sukuk yatırımcıları ellerindeki sertifikaları ciro edebilirle (Yılmaz, 2014, s.88).

2.5.2.2. Muşaraka Sukuk

Kısmi mudaraba şeklinde olan Muşaraka sukuk sisteminde; sadece emek-sermaye ortaklığı değil ayrıca hem emek hem de sermaye ortaklığı söz konusudur. Muşarık yani girişimci sıfır sermaye ile değil eksik olan sermayesini tamamlamak için finansman sağlamaya çalışır. Hem muşarık hem yatırımcı farklı veya aynı oranda sermaye ile ortak olabilmektedirler. Ortaklar belirlenmiş olan sermaye sınırları dâhilinde sermayeyi kullanabilmektedirler. Mevcut ya da yeni bir işin yapılması için muşaraka sukuku ihraç edilir. Kar farklı oranlarda olabilirken zarar, sermayeleri oranında belirlenir. Mevcut ya da yeni bir projeye bağlı olarak yatırımcıya arz edilen muşaraka sertifikaları devredilebilir. Kâr-zarar ortaklığı esasına bağlı olan Müşaraka sukuk yöntemi, belli bir işin veya yeni bir projenin

finansmanını gerçekleştirmek üzere çıkarılan sertifikalar ile başka bir şirketi ortaklığa davet etme seklindedir (Yılmaz, 2014, s.88).

Muşaraka sukuk yönteminin işleyiş süreci aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- Belirli bir dönem ve anlaşılan kâr paylaşımı için VKŞ(Varlık Kiralama Şirketi) ve şirket muşaraka anlaşmasını imzalar. Kurum dönemsel VKŞ'nin muşaraka sukuk sertifikalarını satın almayı taahhüt eder.
- Kurum, muşaraka sukukuna konu olan gayrimenkulü aktifinde bulundurur.
- VKŞ, kuruma nakit ödemede bulunur.
- Kurum, sağlanan nakitlerle gayrimenkulün geliştirilmesi ve değerinin artması amacıyla faaliyet yürütür. Ve bu gayrimenkule bağlı muşaraka sukuku VKŞ aracılığıyla ihraç edilir.
- Faaliyetin sonunda elde edilen kârlar sukuk yatırımcılarına dağıtılır.

2.5.2.3 Murabaha Sukuk

Murabaha sukuk türünde, sertifika ihraç eden taraf emtia murabahası satıcısı, murabaha alan emtianın alıcısı ve fon da emtianın satın alma maliyetidir. Sertifika sahipleri murabaha emtiasına sahip olurlar ve emtianın tekrar satışında nihai satış fiyatı hakkına sahiptirler (Elgari, 1997, s.67).

Murabaha esaslı sukukun geçerli olması birincil piyasalarda işlem görmesine bağlıdır. Murabaha sukukun devredilmesi veya ikincil piyasalarda işlem görmesi İslam ilkelere uygun olmadığının kanıtı olarak öne sürülmektedir. Çünkü murabaha sertifikalarını ellerinde bulunduranlar, emtia alıcısının sertifika sahiplerine borcunu temsil etmektedir ve borcun vadeli olarak alınıp satılması faizle sonuçlanacağından izin verilmemiştir(Yılmaz, 2014, s.88).

2.5.2.4. İcara Sukuku

İcara sukuk yönteminde, Kaynak Kuruluş tarafından Varlık Kiralama Şirketi aracılığıyla ihraç edilen kira sertifikalarıyla Sukuk yatırımcılarından fon toplanmaya çalışılır. Çıkarılan kira sertifikalarına teminat olarak Varlık Kiralama Şirketi'ne satılan, kira sertifikalarına konu varlık gösterilir. Kira sertifikalarına konu varlığın

Kaynak Kuruluş tarafından ne zaman satın alınacağı önceden belirlenir. Ayrıca Kaynak Kuruluş varlığı, Varlık Kiralama Şirketine sattıktan sonra aynı zamanda sözleşme ile belirtilmiş olan kiracı durumundadır. Sözleşme ile belirtilen varlığın, Kaynak Kurum tarafından geri alım tarihi geldiğinde bu varlığın bedeli Varlık Kiralama Şirketi tarafından sukuk yatırımcılarına anapara ödemesi olarak verilir. İslami sermaye piyasalarında en çok kullanılan finansal araçlardan olan İcara Sukuku, dini ilkelere uygunluğu bakımından tam olarak bir görüş birliği yoktur. Buna gerekçe olarak bu uygulamanın rehin göstererek borçlanmadan farklı olmadığı en çok dile getirilen eleştirilerdir(Yılmaz, 2014, s.89).

2.5.2.5. Selem Sukuk

Selem, ödemenin nakit olarak sözleşme anında yapıldığı, ancak satın alınan varlığın teslimatının önceden belirlenmiş tarihe kadar ertelendiği bir alım-satım işlemidir..Selem Sukuk yöntemi, selem sermayesi toplamak için eş değerli olarak çıkarılan sertifikalardır. Toplanan bu sermaye ile çıkarılan bu sertifikaları alanlar seleme bağlı satılan malların mülkiyetini elde etmiş olurlar. Sertifikaları çıkaran bu malları satan kişilerdir. Sertifikaları alan ise bu malların alıcısıdır. Sertifika bedelleri malların satın alma fiyatıdır. Mal sahipleri yani sertifika ihraç edenler selem sukuk adıyla bunu gerçekleştirirler(Elgari, 1997, s.66).

Çıkarılan sertifikaların karlı olmasına ek likit olmaları da önem arz eder. Çıkarılan selem sukukların vade tarihi gelmeden elden çıkarması söz konusu olmaktadır. Bu durum fiyat dalgalanmaları gerçekleştiğinde söz konusu olur. Bu selem sukukların ikincil piyasalarda işlem görmesi risk açısından önemli olmakla beraber yatırımcı nakit sıkıntısı çektiğinde de bunları devrederek bu ihtiyacını giderebilir. Selem sukuk sözleşmeleri, genellikle tahıl, petrol, demir ve benzeri ölçülebilir ve standartlaştırılabilir emtia üzerine yapılmaktadırlar. Bu sözleşmelerin finansmanı için çıkarılan sukuklar ikinci el piyasada nominal değer üzerinden işlem görebilmekte olup, emtianın teslim tarihindeki fiyatına yönelik beklentiler doğrultusunda alınıp satılabilmektedir(Küçükçolak, 2014, s.34).

Selem sukuk işlem süreci aşağıdaki açıklanan biçimde özetlenebilir;

- Varlık kiralama şirketi, bir kaynak kuruluş ile hem malları hem de alıcıları bulmak için anlaşma imzalar. Kaynak kuruluş, sukuk yatırımcıları adına

malları almayı ve sonrasında yine sukuk yatırımcıları adına kar etmek için malları satmayı taahhüt eder.

- Selem sukukları yatırımcılarına verilir ve varlık kiralama şirketi fonları toplar.
- Sukuk yatırımcılarından toplanana bu fonlar malı sonra satacak kaynak kuruluşa verilir.
- Varlık kiralama şirketi, kaynak kuruluştan malları satın alır.
- Son olarak kaynak kuruluş karlı şekilde bu malları satar ve sukuk yatırıcıları da katılım payları oranında kar elde ederler(Küçükçolak, 2014, s.34).

2.5.2.6. İstisna Sukuk

İstisna, siparişe dayalı satın alma işlemidir. Yani müşterinin belirli bir malı sipariş etmesini ifade etmektedir. Verilen sipariş üreticinin onayı ile karşılanmaya başlamış ise istisna süreci de başlamış olur. İstisna'nın geçerliliği için üretilmesi amaçlanan malın fiyatı tarafların rızasıyla sabit bir tutar karşılığında belirlenmesi ve malın özelliklerinin açıklanması zorunludur. İstisna sözleşmesi üreticiye malın üretimi için bir anlaşmaya bağlı kılar ancak söz konusu malı üretimine başlanmamış ise sözleşmeden cayma hakkı saklı tutulur(Usmani, 1998, s.136).

2.6. TÜRKİYE'DE SUKUK

Türkiye'de Sukuk uygulamaları ile ilgili ilk tebliğ Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından 1 Nisan 2010 tarihinde yayımlanmıştır. Yayınlanan bu tebliğde genel olarak sukuk piyasası düzenlemelerini kapsamaktan ziyade sukuk'un bir uygulaması olan İcara sukuk'unun yapısı ele alınarak işleyiş süreci düzenlenmiştir. Bu tebliğ ile birlikte finansal şirket ve kurumların ulusal ve uluslararası piyasalarda sukuk ihraç edebilmesi sağlanmıştır. 2010 yılında yayımlanan Kira Sertifikaları Tebliği'ne göre, 2011'de yapılan düzenleme ile bonodaki vergi istisnasına benzer, sukuk için de vergi istisnasına gidilmiştir. Yayımlanan bu tebliğ ile beklenen gelişmeler hemen hissedilmemiştir. Hem bankaların hem de toplumun sukuk piyasasına alışması ve uygulamaların yaygınlaşması zaman geçtikçe artmaya başlamıştır. İlk sukuk ihraçları her ne kadar özel bankalar tarafından yapılsa da yeterli talep görmemesi ve güvence riski nedeniyle 2012 yılında kamu sektörü tarafından çıkarılan kira sertifikaları sonrasında diğer yatırımcılarında piyasaya girmesiyle süreç daha hızlı gelişmeye başlamıştır. Sermaye Piyasası Kurulu'nun 2010 yılında yayınladığı tebliğde sadece icara sukuk'unun yapısı ve işleyişi ile ilgili düzenlemeler mevcutken 2013 yılında yayımlanan Kira Sertifikaları tebliğinde ise; beş farklı sukuk uygulamasına yer vermekle beraber yönetim sözleşmesine bağlı sukuk uygulaması düzenlemesinden dolayı diğer farklı sukuk yöntemlerinde önünü açmıştır. Belirtilen sukuk uygulamaları bankacılık açısından herhangi bir sorun teşkil etmezken bu uygulamaları tamamen faiz hassasiyeti ile düzenlendiği söylenemez. Nitekim belirtilen bazı sukuk uygulamaları dini çevrelerce sert bir şekilde eleştirilmiş, faizin görünürde olmamasının yapılan işlemin faizsiz olduğu anlamına gelmeyeceği şeklinde yapılan eleştirilerin çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Sermaye Piyasası Kurulu'nun düzenlemelerine göre; Türkiye'de belirtilen sukuk çeşitlerini özel sektör şirketleri, kamu kuruluşları, özel/kamu bankalar, belediyeler ve devletin ilgili diğer kurumları çıkarabilir. Bu sukuklar, Sermaye Piyasası Kanunu çerçevesinde, sermaye piyasası aracısı olarak tanımlanmış ve anonim şirket mahiyetindeki Varlık Kiralama Şirketi aracılığıyla uygulanabilmektedir. Sukuk ihraç etme amacına haiz kaynak kuruluşların belirtilen yasal düzenlemeler doğrultusunda finansal ihtiyaçlarının karşılanması temel ilke

olurken katılım bankalarının bu ilke kadar önem arz eden faizsizlik ilkesini de gözettiği görülmektedir.

2.6.1. Katılım Bankalarında Sukuk Uygulamaları

Son gelişmeler göz önüne alındığında, geleneksel bankacılık sektörü yaklaşık 17 kat büyüme kaydederken, katılım bankaları ise yaklaşık 63 kat büyüyerek bu alanda önemli gelişmelere imza atmıştır Katılım bankalarındaki bu hızlı büyüme neticesinde finansal sistemdeki katılım bankalarının ürünlerine olan rağbeti de arttırmıştır. Bu ürünlerin etkili ve verimli bir şekilde yönetilmesi, müşterilerin bu ürünlere olan ilgilerini arttırma amacıyla geliştirilen kira sertifikaları(sukuk) yatırım aracı en önemli finansal araç olarak yerini almıştır.

2.6.1.1. Albaraka Türk Kira Sertifikaları Uygulamaları

Gün geçtikçe büyümeye devam eden katılım bankalarının en önemli finansal aracı olan sukuk uygulamaları, katılım bankacılığının oluşturduğu finansal sistemin önemli bir finansal aracı haline gelmiştir. Albaraka Türk, 150 milyon değerinde kira sertifikası gerçekleştirdi. Yoğun ilgi gören bu ihraç 92 gün vadeli ihraç edilmiş olup bu ihraca olan talep 234 milyon TL olarak gerçekleşti.

2.6.1.2. Kuveyt Türk Kira Sertifikaları Uygulamaları

Kuveyt Türk Katılım Bankası 2017 yılı ocak ayında 550 milyon TL tutarlı rekor düzeyde kira sertifikası ihracıyla yatırımcılardan fon talebinde bulunmuştur. Kuveyt Türk tarafından yapılan 200 milyon TL tutarlı sonraki ihraç vadesi 104 gün olarak belirlenmiş itfa tarihinde ise kar payları ile birlikte ana para ödemeleri gerçekleşmiştir.

2.6.1.3. Ziraat Katılım Kira Sertifikaları Uygulamaları

Ziraat Katılım bankası 200 Milyon TL değerinde Kira Sertifikası(sukuk)ihracı Ziraat Katılım Bankası A.Ş. iştiraki olan Ziraat Katılım VKŞ ile 200 milyon TL tutarlı sukuk ihracını gerçekleştirdi. Ziraat Katılım, 9 Kasım 2017'de gerçekleştirilen ihraç ile 104 gün vadeli, 200 milyon TL fon sağlamış. Kira sertifikası ihracına potansiyel yatırımcılardan ihraç miktarından daha fazla

gerçekleşen talep bankanın sonraki ihraç miktarını arttırmış bu tutar 1,15 milyar TL olarak gerçekleşmiştir(Akyüz, 2018, s.11).

2.6.1.4. Vakıf Katılım Kira Sertifikaları Uygulamaları

Vakıf Katılım bankası 2017 yılında 450 Milyon TL'lik Kira Sertifikası İhracı gerçekleştirerek 2017 yılı itibariyle en yüksek tutarda kira sertifikası ihracına imza atmıştır. 450 milyon TL değerinde olan bu ihraç 95 gün vadeli olup satışı aynı gün içinde gerçekleşmiştir. Bu ihraç aracılığıyla temin edilen kaynak banka potansiyel ihraç ve yatırımlarını etkilemiştir. 2017 yılı toplam ihraç tutarı ise 1.52 milyar olarak gerçekleşmiştir.

2.6.1.5. Türkiye Finans Katılım Kira Sertifikaları Uygulamaları

Türkiye Finans katılım bankası Kira Sertifikası İhracı Türkiye Finans Katılım Bankası, 26-27-28 Aralık tarihlerinde 150 milyon TL'lik yeni kira sertifikası halka arzını tamamladı. Türkiye Finans, 2017 yılı içinde 1,258 milyon TL tutarında kira sertifikası ihracı gerçekleştirmiş oldu. 2017'yi toplam 1,258 milyon TL tutarında kira sertifikası ihracıyla kapatmış bulunuyoruz(Akyüz, 2018, s.11).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TASARRUF SAHİPLERİNİNİN SUKUK UYGULAMARINA KARŞI TUTUMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, elinde fon fazlası bulunan ve bu fonları faiz hassasiyeti doğrultusunda değerlendirmek isteyen yatırımcıların, faizsiz bankacılığı esas alan katılım bankalarının bir finansman aracı olan kira sertifikası(sukuk) uygulamasına yönelik görüş ve düşünceleri irdelenmiştir. Bu doğrultuda bireysel yatırımcıları ve katılım bankalarını bir araya getirmesini engelleyen yahut geciktiren temel faktörlerin neler olduğunu belirlemeye yönelik çalışmalar yapılmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.2.1. Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın esas amacı yatırımcıların Sukuk(Kira sertifikası) uygulamalarına karşı tutumlarının ölçümlenmesidir. Araştırmada ayrıca Sukuk(Kira sertifikası) uygulamasına karşı tasarruf sahiplerinin tutumları, demografik ve tanımlayıcı özelliklere göre değişildiğinin irdelenmesi de kapsam dâhilinde tutulmuştur. Ayrıca araştırmanın Şanlıurfa ilinde yapılması, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Orta Fırat Bölümü'nde yer alan Şanlıurfa Şehri, sahip olduğu uzun geçmiş nedeniyle birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Yaklaşık 11.000 yıllık geçmişi bulunan şehir, uzun süre Osrhoene Krallığı, Roma/Bizans, Arap, Selçuklu, Eyyubi, Karakoyunlu, Osmanlı ve son olarak Türkiye Cumhuriyeti devletlerinin hâkimiyetinde kalmış ve bu kültürlerin etkisinde kalmıştır. Ayrıca, üç büyük dine mensup insanların bir arada yaşamaları da şehrin önemli bir kültürel mirasa sahip olmasına neden olmuştur(Şahinalp, 2005, s.65). Şanlıurfa ilinin bu özellikleri dikkate alınarak araştırmanın burada yapılması kararlaştırılmıştır.

3.2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket yöntemi benimsenmiştir. Araştırma amaçları doğrultusunda oluşturulan anket formu iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım katılımcıların demografik bilgileri ve tanımlayıcı bilgilerine dair istatistiklerin toplanabilmesi amacıyla oluşturulmuş kişisel bilgi formu, ikinci kısım ise katılımcıların Sukuk(Kira sertifikası) uygulamasına karşı tutumlarının ölçümlenebilmesi amacıyla tasarlanmış 5'li likert tipte 20 sorudan oluşan Sukuk uygulamalarına karşı tutum ölçeğidir.

3.2.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, Şanlıurfa ilinde bulunan katılım bankalarının müşterileridir. Basit tesadüfî yöntemle seçilen ve araştırmaya gönüllü katılan 320 kişi olmasına rağmen 120 kişiyle anket süreci başarılı bir şekilde tamamlanmıştır. 1.000.000'a kadar olan evren büyüklüğü için 0.05 örnekleme hatası ile 320 kişi temsil edilebilir(Eymen, 2003, s.43). Şanlıurfa ilinde katılım bankası müşteri adedi dikkate alındığında örneklemin evreni temsil ettiği görülmektedir.

3.2.4. Sukuk Uygulamalarına Karşı Tutum Ölçeği

Sukuk(Kira sertifikası) uygulamasına karşı tutum ölçeği 20 adet 5'li likert tipte sorudan oluşturulan katılımcıların maddelere katılma düzeyi üzerinden Sukuk uygulamalarına karşı tutumlarını sayısal olarak ölçümlemeyi amaçlayan likert tipte bir ölçektir. Söz konusu ölçek daha önce benzer çalışmalardan esinlenerek oluşturulmuştur. Ölçeğin yapısal geçerliliğinin ve faktör yapısının denetlenmesi amacıyla ölçeğe temel bileşenler yöntemi ve varimax döndürme tekniği ile faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi sonucu elde edilen yapısal geçerlilik sağlayan faktör yapılarına ise güvenirlilik seviyelerinin belirlenebilmesi amacıyla cronbach's alpha güvenirlilik analizi uygulanmıştır. Güvenirlilik analizinde ise referans cronbach's alpha güvenirlilik katsayıları tablo 8'de görüldüğü gibidir.

Tablo 8: Referans Gronabach's Alpha Katsayıları

Katsayı Aralığı	Güvenirlilik Düzeyi
X<0.50	Yetersiz Güvenirlilik Seviyesi
0.60 > X >0.50	Genel Kabul Gören Düzeyde Güvenilir
0.70 > X >0.60	İyi Derecede Güvenilir
0.9 > X >0.70	Çok İyi Derecede Güvenilir
1>X >0.90	Mükemmel Derecede Güvenilir

Ölçeğe uygulanan faktör analizinde "*15.Orta ve uzun vadede gelir akışı sağlar*." "*12. Atıl kaynakları ekonomiye aktarmıştır*." ve "*6.Modern bir uygulamadır*." Maddelerinin faktör yüklerinin 0,3'ün altında olduğu görülmüş ve ölçeğin ölçme gücüne manidar bir katkı yapmadıkları saptandığından söz konusu sorular teker teker ölçek dışında bırakılarak faktör analizi çalışması tekrarlanmıştır. Faktör analizi bulguları daha sonra faktörlerde toplanan maddelerin birbiri ile kuramlaş ilişkisi ve maddelerin birlikte açıklanabileceği olguların kuramsal olarak isimlendirilebilirliği yönünden incelenmiştir.

Maddelerin kuramsal ilişkileri konusunda yapılan incelemede ise; *"19.Bir varlığa bağlı ihraç edilmesi zorunludur", "20.İhraç şekli tahvil ve bonodan farklıdır." "17.Tahvil ve bonodan farklıdır.", "8.Likiditesi yüksektir.", "3.Ülkemizde son yıllarda yaygınlaşmıştır.","5.Riski daha azdır." "10.Yeterli denetime tabiidir.", "7.Yeni bir gelir kaynağıdır."* Maddelerinin kendisi ile ilişkisiz maddeler ile birlikte faktör oluşturduğu gözlenmiştir. Söz konusu maddeler teker teker ölçek dışında bırakılarak kalan maddelerin ilişkili faktörler oluşturma durumları incelenmiştir. Ancak söz konusu maddelerin tamamının atılması sonucunda kuramsal olarak uygun faktör yapısına ulaşılmıştır. Ölçme gücü bakımından ve kuramsal bakımından elenen maddelerden sonra ölçeğe uygulana faktör analizi öncesi faktör analizine uygunluğu denetleyen KMO ve Bartlett test istatistikleri tablo 9'daki gibidir.

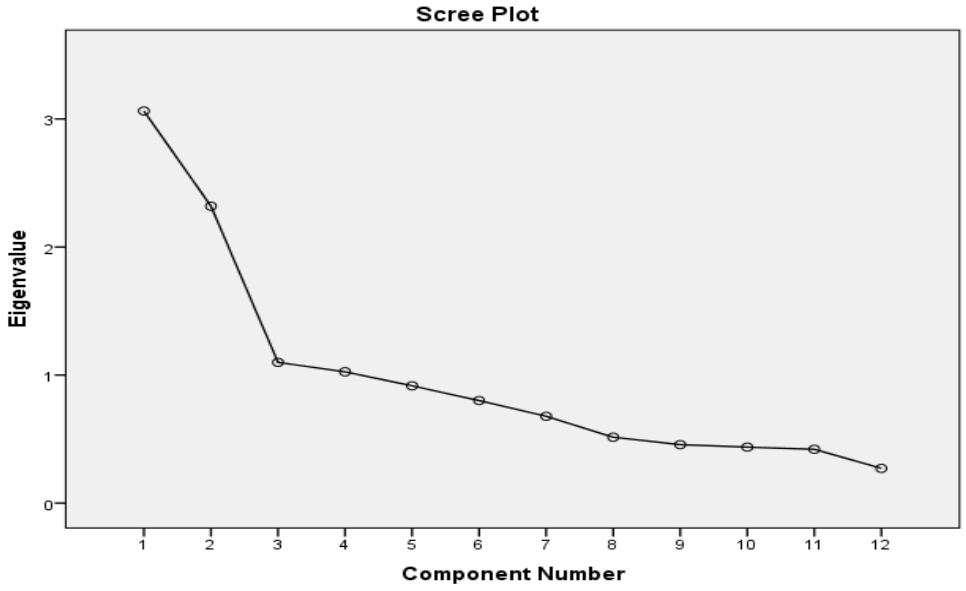
Tablo 9: KMO ve Bartlett Test İstatistikleri

Kaiser-Meyer-OlkinÖrneklem Yeterliliği.		.741
Bartlett Küresellik Testi	Ki-Kare	350.046
	s.d	66
	Sig.	.000

Tablo 9'da görüleceği üzere Kaiser Meyer örnekleme yeterliliği ölçümü 0,7'nin üzerindedir. Bu değerin 0,7'nin üzerinde olması ölçeğin faktör analizi için iyi yeterlilikte örneklem büyüklüğüne ulaşıldığını gösterirken Bartlestt's küresellik testi anlamlılık değerinin 0,005'ten küçük olması, ölçeğin faktör analizi rotasyon işlemine uygun olduğunu göstermektedir(*Özdamar, 2016, s154*).

Ölçeğin ideal faktör sayısının belirlenmesi amacıyla incelenecek scree plot grafiği grafik 1'de sunulmuştur.

Şekil 3 : Scree Plot Grafiği

Scree polt grafiği incelendiğinde ölçekteki en büyük özdeğer düşüşünün 1 ile 3 faktörler arasında olduğu, 3-4 faktör ve 10 faktöre olan kadar kısımda ise kayda değer bir öz değer düşüşü olmadığı görülür. Bu durumda ölçek için ideal faktör sayısının 3 ile 10 arasında olabileceği söylenebilir. Ölçeği farklı sayılarda faktöre zorlayarak yapılan faktör analizi bulguları incelendiğinde 3 faktörlü yapının iki

sebepten diğerlerinden üstün olduğu görülmüştür. İlk sebep 3 faktörlü yapıda birlikte faktör oluşturan maddelerin kuramsal olarak ilişkili olması, ikincisi ise 3 faktörlü yapıda her faktörü açıklayan en az 3 maddenin bulunmasıdır. Faktörlerde yer alan maddelerin 3'ün altında düşmesi durumunda ölçek güvenirliliği etkilenmese de faktörlerin güvenirlilik katsayısının düştüğü bilinmektedir. Diğer yandan faktör sayısının belirlenmesi konusunda faktörlerin açıklayabildiği varyans oranları da incelenmelidir. Faktörlere Yönelik Beklenti Ölçeği açıklanan varyans oranları tablo 10'daki gibidir.

Tablo:10 Açıklanabilen Varyans Oranları

Faktör	İlk Özdeğer			Rotasyon Kare Yüklemeleri		
	Toplam	Varyans (%)	Kümülatif (%)	Toplam	Varyans (%)	Kümülatif (%)
1	3.062	25.521	25.521	2.537	21.140	21.140
2	2.319	19.321	44.842	2.014	16.783	37.923
3	1.099	9.158	54.000	1.929	16.076	54.000

Tablo incelendiğinde birinci faktörün tek başına yaklaşık %21, ikinci faktörün yaklaşık %17, ilk iki faktörün birlikte yaklaşık %38, üçüncü faktörün yaklaşık %16, üç faktörün birlikte %54 oranında varyans açıklayıcı olduğu görülür. Daha açık bir ifade ile üç faktör birlikte ölçekteki değişimlerin %54'ünü ölçebilmektedirler.

Ölçek tasarımı çalışmaları için literatürde bu oranın %40'ın üzerinde olması yeterli görülmektedir. Bu bakımdan %54 varyans açıklayıcı ölçeğin ölçme gücü bakımından olumlu bir bulgudur.

Ölçeğin faktör yükleri ve maddelerin faktör eşleşmelerini içeren rotasyon matrisi tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11: Rotasyon Matrisi

Faktör İsmi	Madde	Faktör Yükü		
Dini Değerlendirmeler	2.Faiz ile ilişkisi yoktur	870		
	1.İslami ilkelere uygundur	818		
	18.Elde edilen kâr payı faizden tamamen farklıdır	783		
Ekonomik Değerlendirmeler	16.Tasarrufları enflasyondan arındırır		800	
	14.Ekonomiye olumlu etki yapmıştır		717	
	9.Bir menkul kıymetleştirme aracıdır		604	
	12. Âtıl kaynakları ekonomiye aktarmıştır		395	
Normatif Değerlendirmeler	13.Elde etme maliyeti düşüktür			744
	11.Elde etme süreci basit ve anlaşılırdır			699
	4.Kâr payı oranları yüksektir			557
	15.Orta ve uzun vadede gelir akışı sağlar			502

Tablo incelendiğinde tüm maddelerin 0,3'ün üzerinde faktör yüküne sahip oldukları görülür. Ölçeğe en fazla katkıyı yapan madde *"2.Faiz ile ilişkisi yoktur."* iken (β=0.870), en az katkı yapan madde "*12. Atıl kaynakları ekonomiye aktarmıştır.*" (β=0.395). Maddelerin ölçek katkılarının 0,3'ün üzerinde ve 1'in altında olması ölçeğin ölçme gücü bakımından olumu bir bulgudur.

Ölçek ve alt boyutları için hesaplanan cronbach'salpha güvenirlilik katsayıları tablo 12'deki gibidir.

Tablo 12: Güvenirlilik İstatistikleri

Faktörler	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha Güvenirlilik Katsayısı
Dini Değerlendirmeler	3	0.815
Ekonomik Değerlendirmeler	4	0.666
Normatif Değerlendirmeler	4	0.578
Sukuk'a Karşı Genel Tutum	11	0.662

Tablo incelendiğinde dini değerlendirme boyutunun çok iyi, ekonomik değerlendirme alt boyutu ile Sukuk'a karşı genel tutum ölçeğinin iyi ve normatif değerlendirmeler alt boyutunun genel kabul gören düzeyde güvenilir bir faktör olduğu görülür.

Ölçeğin faktör analizi bulguları ve güvenirlilik analizi bulguları birlikte değerlendirildiğinde ölçeğin 3 alt boyut ve 11 madde ile yapısal geçerliliğe sahip ve yeterli ve üzeri güvenirlilikte bir ölçek olduğu, ölçeğin bilimsel amaçlı çalışmalarda ölçme aracı olarak kullanılabileceği söylenebilir.

3.3. ARAŞTIRMA SORULARI

Araştırma amaçları doğrultusunda oluşturulan araştırma soruları şu şekildedir;

Araştırma Sorusu 1: Yatırımcıların Sukuk'a karşı genel tutumları ve alt boyutlar bazında tutumları ne düzeydedir?

Araştırma Sorusu 2:Yatırımcıların dini açından öz değerlendirmeleri ile Sukuk' a karşı genel tutum ve alt boyut tutumları bakımından arasında ilişki var mıdır?

Araştırma Sorusu 3: Kadın ve erkek katılımcılar arasında sukuk'a karşı genel tutum ve alt boyutları bakımından bir fark var mıdır ?

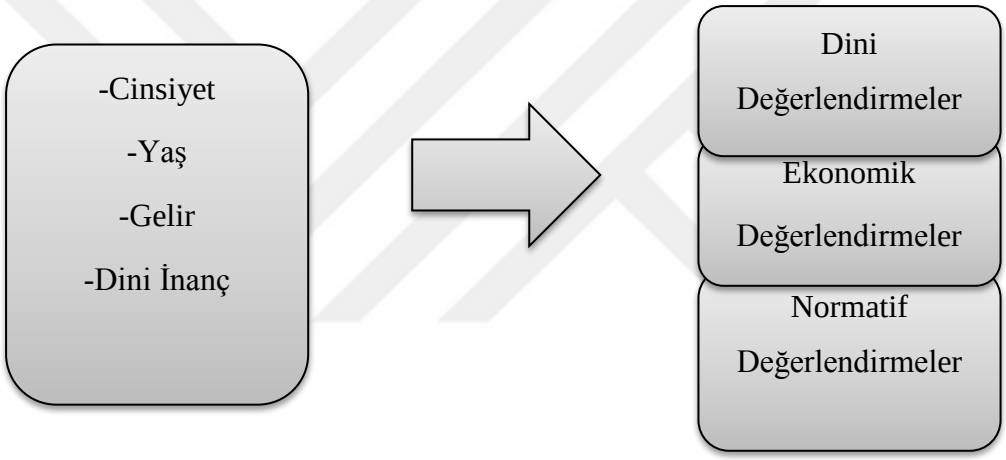
Araştırma Sorusu 4: Farklı yaştaki yatırımcılar arasında sukuk'a karşı genel tutum ve alt boyutlar bakımından fark var mıdır?

Araştırma Sorusu 5**:** Farklı gelir seviyesindeki yatırımcılar arasında sukuk'a karşı genel tutum ve alt boyutlar bakımından fark var mıdır?

3.4. ARAŞTIRMA MODELİ

Araştırma modelinde gerçekleştirilen araştırma için araştırma amaçları ve araştırma soruları dikkate alındığında araştırma modeli şekil 3'deki gibi görselleştirilebilir.

Şekil 4: Araştırma Modeli Şekli Gösterimi

3.5. VERİ GİRİŞİ VE ANALİZİ

Araştırma kapsamında 120 adet örneklemden toplanan anket verileri önce Microsoft Excel programına gerekli sayısal kodlamalar ile girilmiş ve veriler İBM SPSS 23,0 versiyonuna girilerek statiksel olarak analiz edilmiştir.

Bulgular bölümünün ilk kısmında örnekleme ait demografik ve tanımlayıcı özelliklerin frekans analizleri sunulmuştur. İkinci kısım araştırma ölçek ve alt boyutlarının betimsel istatistikleri ve normal dağılım testlerini içermektedir. Üçüncü kısımda ise ölçek maddelerine ait frekans, yüzde ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanıp yorumlanmıştır. Araştırma sorularının incelenmesi bölümünde gerek örneklemin küçük örneklem özelliği göstermesi gerekse ölçeklerin normal dağılımdan uzak çarpık dağılım göstermesi sebebiyle non-parametrik test

istatistikleri kullanılmıştır. Ölçekler arasındaki ilişkiler spearman non-parametrik korelasyon analizi ile irdelenmiştir. Gruplar arası farklılık incelemesini içeren araştırma sorularında ise iki grup arası farklar Mann Whitney U testi, ikiden fazla grup arasındaki farklar ise Kruskall Wallis H testi ile irdelenmiştir.

3.6. BULGULAR

Araştırmanın bu kısmında anket verilerinin analizi sonucu elde edilen veriler tablo ve yorumlar ile birlikte sunulmuştur.

3.6.1. Demografik İstatistikleri

Tablo 13: Demografik İstatistikler

		Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	42	35.0%
	Erkek	78	65.0%
	Toplam	120	100.0%
Yaş	18-25 yaş	21	17.5%
	26-33 yaş	29	24.2%
	34-41 yaş	34	28.3%
	42-49 yaş	21	17.5%
	50 yaş ve üzeri	15	12.5%
	Toplam	120	100.0%
Eğitim Durumu	İlköğretim	16	13.3%
	Ortaöğretim	23	19.2%
	Ön Lisans	19	15.8%
	Lisans	56	46.7%
	Yüksek Lisans	6	5.0%
	Toplam	120	100.0%

Tablo 13'teki verilere bakıldığında, katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımları şu şekildedir; kadın %35 (n=42), erkek %65 (n=78). Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımları şu şekildedir; 18-25 yaş %17,5 (n=21), 26-33 yaş %24,2 (n=29), 34-41 yaş %28,3 (n=34), 42-49 yaş %17,5 (n=21), 50 yaş ve üzeri %12,5 (n=15). Katılımcıların eğitim durumuna göre dağılımları şu şekildedir; ilköğretim %13,3 (n=16), ortaöğretim %19,2 (n=23), ön lisans %15,8 (n=19), lisans %46,7 (n=56), yüksek lisans %5 (n=6).

Katılımcıların tanımlayıcı istatistikleri tablo 14'deki gibidir.

Tablo 14: Tanımlayıcı İstatistikleri

		Frekans (n)	Yüzde (%)
Gelir Seviyesi	1600 TL'den az	19	15.8%
	1600-3200 TL arası	38	31.7%
	3200 TL'den fazla	63	52.5%
	Toplam	120	100.0%
Yaşadığı Yer	Köy	3	2.5%
	Kasaba	11	9.2%
	İlçe	19	15.8%
	İl	14	11.7%
	Büyükşehir	73	60.8%
	Toplam	120	100.0%
Dini Açıdan Öz Değerlendirme Düzeyi	Dini kurallara tamamen uyarım	4	3.3%
	Dini kurallara çoğunlukla uyarım	73	60.8%
	Dini kurallara ara sıra uyarım	27	22.5%
	Dini kurallara nadiren uyarım uyarım	14	11.7%
	Dini kurallara hiç uymam	2	1.7%
	Toplam	120	100.0%

Tablo14'teki verilere bakıldığında, katılımcıların gelir durumlarına göre dağılımları şu şekildedir; Geliri 1600 TL'den az olanlar toplam katılımcıların %15,8 (n=19)'ini, geliri 1600-3200 TL arası geliri olanlar toplam katılımcıların %31,7 (n=38)'ini, geliri 3200 TL'den fazla olanlar ise toplam katılımcıların %52,5 (n=63)'ını oluşturmaktadır.

Katılımcıların yaşadıkları yere dair istatistikler şu şekildedir; Köyde yaşayanlar toplam katılımcıların %2,5 (n=3)'ünü, İlçede yaşayanlar %15,8 (n=19)'unu, İllerde yaşayanlar %11,7 (n=14)'ünü, Büyükşehir yaşayanlar ise toplam katılımcıların %60,8 (n=73)'ünü oluşturmaktadır.

Katılımcıların din kurallarına uyma konusundaki değerlendirme istatistikleri şu şekildedir. Dini kurallara tamamen uyarım %3,3 (n=4), Dini kurallara çoğunlukla uyarım %60,8 (n=73), Dini kurallara ara sıra uyarım %22,5 (n=27), Dini kurallara nadiren uyarım %11,7 (n=14), Dini kurallara hiç uymam %1,7 (n=2).

Araştırmaya dâhil edilen örneklemin katılım bankaları ile ilgili tanımlayıcı istatistikleri tablo 15'teki gibidir.

Tablo 15: Katılımcıların Katılım Bankalarıyla İlgili Tanımlayıcı İstatistikleri

		Frekans (n)	Yüzde (%)
Katılım Bankası Müşterisi	Katılım Bankası Müşterisi	104	86.7%
	Katılım Bankası Müşterisi Değil	16	13.3%
	Toplam	120	100.0%
Katılım Bankaları İle Çalışma Geçmişi	1 yıldan daha az	10	8.3%
	1-2 yıl arası	25	20.8%
	2-3 yıl arası	14	11.7%
	3-4 yıl arası	14	11.7%
	4 yıldan daha fazla	57	47.5%
	Toplam	120	100.0%

Katılım bankası müşterisi olmaya dair istatistikler şu şekildedir; Katılım Bankası Müşterisi %86,7 (n=104), Katılım Bankası Müşterisi Değil %13,3 (n=16).

Katılımcıların katılım bankaları ile çalışma geçmişine yönelik istatistikleri ise şu şekildedir; 1 yıldan daha az %8,3 (n=10), 1-2 yıl arası %20,8 (n=25), 2-3 yıl arası %11,7 (n=14), 3-4 yıl arası %11,7 (n=14), 4 yıldan daha fazla %47,5 (n=57).

3.6.2. Betimsel İstatistikler

Araştırmada kullanılan ve veri toplama araçları kısmında geçerlilik ve güvenirliliği tespit edilen faktörlere ait betimsel istatistikler tablo 16'daki gibidir.

Tablo 16: Ölçek ve Alt Boyut Betimsel İstatistikler

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
Dini Değerlendirmeler	120	1.00	5.00	3.1556	.91867
Ekonomik Değerlendirmeler	120	2.00	5.00	3.9417	.69113
Normatif Değerlendirmeler	120	1.00	4.67	2.6111	.83273
Sukuk'a karşı Genel Tutum	120	1.89	5.00	3.6796	.61354

Dini değerlendirmeler faktörü minimum 1, maksimum 5, ortalama 3.16 ve 0.92 standart sapma değerine sahiptir. Ekonomik değerlendirmeler faktörü minimum 2, maksimum 5, ortalama 3.94 ve 0.69 standart sapma değerine sahiptir. Normatif değerlendirmeler faktörü minimum 1, maksimum 4.67, ortalama 2.61 ve 0.83 standart sapma değerine sahiptir. Sukuk'a karşı genel tutum faktörü ise minimum 1.89, maksimum 5, ortalama 3.68 ve 0.61 standart sapma değerine sahiptir.

3.6.3. Frekans Analizleri

Çalışmanın bu kısmında katılımcıların genel eğilimleri konusunda fikir sahibi olabilmek için katılımcıların ölçek sorularına verdikleri yanıtların dağılımı ve soruların ortalama değerleri hesaplanıp yorumlanmıştır.

Sukuk'a karşı tutum ölçeği maddelerine verilen cevaplara ait frekans analizleri ile ortalama ve standart sapma değerleri tablo 17'de sunulmuştur.

Tablo 17: Madde Frekans Analizleri

Madde	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		X	.S
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
İslami ilkelere uygundur	8	6.7	33	27.5	20	16.7	56	46.7	3	2.5	3.11	1.05
Faizile ilişkisi yoktur	2	1.7	43	35.8	12	10.0	54	45.0	9	7.5	3.21	1.07
Son yıllarda yaygınlaşmıştır	3	2.5	11	9.2	13	10.8	34	28.3	59	49.2	4.13	1.09
Kâr payı oranları yüksektir	20	16.7	38	31.7	31	25.8	26	21.7	5	4.2	2.65	1.12
Riski daha azdır	7	5.8	37	30.8	51	42.5	19	15.8	6	5.0	2.83	0.94
Modern bir uygulamadır	2	1.7	13	10.8	16	13.3	83	69.2	6	5.0	3.65	0.81
Yeni bir gelir kaynağıdır	0	0.0	18	15.0	18	15.0	68	56.7	16	13.3	3.68	0.89
Likiditesi yüksektir	3	2.5	40	33.3	53	44.2	18	15.0	6	5.0	2.87	0.88
Bir menkul	1	.8	5	4.2	51	42.5	32	26.7	31	25.8	3.73	0.93
Denetime tabidir	8	6.7	20	16.7	65	54.2	20	16.7	7	5.8	2.98	0.92

Elde etme süreci basittir	25	20.8	40	33.3	26	21.7	21	17.5	8	6.7	2.56	1.19
Atıl kaynakları ekonomiye aktarmıştır	3	2.5	10	8.3	14	11.7	54	45.0	39	32.5	3.97	1.00
Elde etme maliyeti düşüktür	21	17.5	36	30.0	35	29.2	23	19.2	5	4.2	2.63	1.11
Ekonomiye olumlu etki yapmıştır	2	1.7	14	11.7	12	10.0	50	41.7	42	35.0	3.97	1.04
Orta ve uzun vadede gelir akışı sağlar	3	2.5	19	15.8	34	28.3	40	33.3	24	20.0	3.53	1.06
Tasarrufları enflasyonda n arındırır	1	.8	10	8.3	11	9.2	51	42.5	47	39.2	4.11	0.94
Tahvil ve bonodan farklıdır	1	.8	17	14.2	59	49.2	37	30.8	6	5.0	3.25	0.79
Elde edilen kar payı faizden tamamen farklıdır	6	5.0	34	28.3	29	24.2	38	31.7	13	10.8	3.15	1.10
Bir varlığa bağlı ihraç edilmesi zorunludur	1	.8	22	18.3	66	55.0	22	18.3	9	7.5	3.13	0.83
İhraç şekli tahvil ve bonodan farklıdır	2	1.7	17	14.3	67	56.3	27	22.7	6	5.0	3.15	0.79

“İslami ilkelere uygundur" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; % 6.7 kesinlikle katılmıyorum (n=8), %27.5 katılmıyorum (n=33), %16.7 fikrim yok (n=20), %46.7 katılıyorum (n=56), %2.5 kesinlikle katılıyorum (n=3). Örneklemin geneli için "İslami ilkelere uygundur" maddesine (X=3.11) verilen cevaplar katlıyorum düzeyindedir.

"Faiz ile ilişkisi yoktur" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; %1.7 kesinlikle katılmıyorum (n=2), %35.8 katılmıyorum (n=43), %10 fikrim yok (n=12), %45 katılıyorum (n=54), %7.5 kesinlikle katılıyorum (n=9). Örneklemin geneli için "Faiz ile ilişkisi yoktur" maddesine (X=3.21) verilen cevaplar katlıyorum düzeyindedir.

"Ülkemizde son yıllarda yaygınlaşmıştır" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; %2.5 kesinlikle katılmıyorum (n=3), %9.2 katılmıyorum (n=11), %10.8 fikrim yok (n=13), %28.3 katılıyorum (n=34), %49.2 kesinlikle katılıyorum (n=59). Örneklemin geneli için "Ülkemizde son yıllarda yaygınlaşmıştır" maddesine (X=4.13) verilen cevaplar kesinlikle katlıyorum düzeyindedir.

"Kâr payı oranları yüksektir" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; %16.7 kesinlikle katılmıyorum (n=20), %31.7 katılmıyorum (n=38), %25.8 fikrim yok (n=31), %21.7 katılıyorum (n=26), %4.2 kesinlikle katılıyorum (n=5). Örneklemin geneli için "Kâr payı oranları yüksektir" maddesine (X=2.65) verilen cevaplar fikrim yok düzeyindedir.

"Riski daha azdır" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; %5.8 kesinlikle katılmıyorum (n=7), %30.8 katılmıyorum (n=37), %42.5 fikrim yok (n=51), %15.8 katılıyorum (n=19), %5 kesinlikle katılıyorum (n=6). Örneklemin geneli için "Riski daha azdır" maddesine (X=2.83) verilen cevaplar fikrim yok düzeyindedir.

"Modern bir uygulamadır" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; %1.7 kesinlikle katılmıyorum (n=2), %10.8 katılmıyorum (n=13), %13.3 fikrim yok (n=16), %69.2 katılıyorum (n=83), %5 kesinlikle katılıyorum (n=6). Örneklemin geneli için "Modern bir uygulamadır" maddesine (X=3.65) verilen cevaplar katılıyorum düzeyindedir.

"Yeni bir gelir kaynağıdır" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; %0 kesinlikle katılmıyorum (n=0), %15 katılmıyorum (n=18), %15 fikrim yok (n=18), %56.7 katılıyorum (n=68), %13.3 kesinlikle katılıyorum (n=16). Örneklemin geneli için "Yeni bir gelir kaynağıdır" maddesine (X=3.68) verilen cevaplar katılıyorum düzeyindedir.

"Likiditesi yüksektir" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; %2.5 kesinlikle katılmıyorum (n=3), %33.3 katılmıyorum (n=40), %44.2 fikrim yok (n=53), %15 katılıyorum (n=18), %5 kesinlikle katılıyorum (n=6). Örneklemin geneli için "Likiditesi yüksektir" maddesine (X=2.87) verilen cevaplar fikrim yok düzeyindedir.

"Bir menkul kıymetleştirme aracıdır" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; %0.8 kesinlikle katılmıyorum (n=1), %4.2 katılmıyorum (n=5), %42.5 fikrim yok (n=51), %26.7 katılıyorum (n=32), %25.8 kesinlikle katılıyorum (n=31). Örneklemin geneli için "Bir menkul kıymetleştirme aracıdır" maddesine (X=3.73) verilen cevaplar katılıyorum düzeyindedir.

"Yeterli denetime tabiidir" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; %6.7 kesinlikle katılmıyorum (n=8), %16.7 katılmıyorum (n=20), %54.2 fikrim yok (n=65), %16.7 katılıyorum (n=20), %5.8 kesinlikle katılıyorum (n=7). Örneklemin geneli için "Yeterli denetime tabiidir" maddesine (X=2.98) verilen cevaplar fikrim yok düzeyindedir.

"Elde etme süreci basit ve anlaşılırdır" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; %20.8 kesinlikle katılmıyorum (n=25), %33.3 katılmıyorum (n=40), %21.7 fikrim yok (n=26), %17.5 katılıyorum (n=21), %6.7 kesinlikle katılıyorum (n=8). Örneklemin geneli için "Elde etme süreci basit ve anlaşılırdır" maddesine (X=2.56) verilen cevaplar fikrim yok düzeyindedir.

"Atıl kaynakları ekonomiye aktarmıştır" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; %2,5 kesinlikle katılmıyorum (n=3), %8,3 katılmıyorum (n=10), %11,7 fikrim yok (n=14), %45 katılıyorum (n=54), %32,5 kesinlikle katılıyorum (n=39). Örneklemin geneli için "Âtıl kaynakları ekonomiye aktarmıştır" maddesine (X=3.97) verilen cevaplar katılıyorum düzeyindedir.

"Elde etme maliyeti düşüktür" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; %17.5 kesinlikle katılmıyorum (n=21), %30 katılmıyorum (n=36), %29.2 fikrim yok (n=35), %19.2 katılıyorum (n=23), %4.2 kesinlikle katılıyorum (n=5). Örneklemin geneli için "Elde etme maliyeti düşüktür" maddesine (X=2.63) verilen cevaplar fikrim yok düzeyindedir.

"Ekonomiye olumlu etki yapmıştır" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; % 1.7 kesinlikle katılmıyorum (n=2), %11.7 katılmıyorum (n=14), %10 fikrim yok (n=12), %41.7 katılıyorum (n=50), %35 kesinlikle katılıyorum (n=42). Örneklemin geneli için "Ekonomiye olumlu etki yapmıştır" maddesine (X=3.97) verilen cevaplar katılıyorum düzeyindedir.

"Orta ve uzun vadede gelir akışı sağlar" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; %2,5 kesinlikle katılmıyorum (n=3), %15.8 katılmıyorum (n=19), %28.3 fikrim yok (n=34), %33.3 katılıyorum (n=40), %20 kesinlikle katılıyorum (n=24). Örneklemin geneli için "Orta ve uzun vadede gelir akışı sağlar" maddesine (X=3.53) verilen cevaplar katılıyorum düzeyindedir.

"Tasarrufları enflasyondan arındırır" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; % 0.8 kesinlikle katılmıyorum (n=1), %8.3 katılmıyorum (n=10), %9.2 fikrim yok (n=11), %42.5 katılıyorum (n=51), %39.2 kesinlikle katılıyorum (n=47). Örneklemin geneli için "Tasarrufları enflasyondan arındırır" maddesine (X=4.11) verilen cevaplar kesinlikle katılıyorum düzeyindedir.

"Tahvil ve bonodan farklıdır" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; %0.8 kesinlikle katılmıyorum (n=1), %14.2 katılmıyorum (n=17), %49.2 fikrim yok (n=59), %30.8 katılıyorum (n=37), %5 kesinlikle katılıyorum (n=6). Örneklemin geneli için "Tahvil ve bonodan farklıdır" maddesine (X=3.25) verilen cevaplar katılıyorum düzeyindedir.

"Elde edilen kâr payı faizden tamamen farklıdır" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; %5 kesinlikle katılmıyorum (n=6), %28.3 katılmıyorum (n=34), %24.2 fikrim yok (n=29), %31.7 katılıyorum (n=38), %10.8 kesinlikle katılıyorum (n=13). Örneklemin geneli için "Elde edilen kâr payı faizden tamamen farklıdır" maddesine (X=3.15) verilen cevaplar katılıyorum düzeyindedir.

"Bir varlığa bağlı ihraç edilmesi zorunludur" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; % 0.8 kesinlikle katılmıyorum (n=1), %18.3 katılmıyorum (n=22), %55 fikrim yok (n=66), %18.3 katılıyorum (n=22), %7.5 kesinlikle katılıyorum (n=9). Örneklemin geneli için "Bir varlığa bağlı ihraç edilmesi zorunludur" maddesine (X=3.13) verilen cevaplar katlıyorum düzeyindedir.

"İhraç şekli tahvil ve bonodan farklıdır" maddesine verilen cevapların dağılımı şu şekildedir; %1.7 kesinlikle katılmıyorum (n=2), %14.3 katılmıyorum (n=17), %56.3 fikrim yok (n=67), %22.7 katılıyorum (n=27), %5 kesinlikle katılıyorum (n=6). Örneklemin geneli için "İhraç şekli tahvil ve bonodan farklıdır" maddesine (X=3.15) verilen cevaplar katılıyorum düzeyindedir.

3.7. ARAŞTIRMA SORULARI

Araştırma sorularının cevaplanması için seçilecek testler için verilerin dağılım türü göz önünde bulundurulmuş ve parametrik test tekniklerinin normal dağılım varsayımının sağlanmadığı görülmüştür. Bu sebeple araştırma sorularının cevaplanması amacıyla parametrik olmayan test tekniklerinden faydalanılmıştır.

Sürekli değişkenler olan ölçek değerleri arasındaki ilişkiler parametrik olmayan spearman ilgileşim katsayısı ile incelenmiştir. Gruplar arası farklılık incelemesini içeren araştırma sorularında ise iki grup arasındaki farklar Mann Whitney U testi, ikiden fazla grup arasındaki farklar ise Kruskall Wallis H testi ile incelenmiştir. Man Whitney U testi sonucu gruplar arasında anlamlı farklılık bulgulanması halinde grupların sıra ortalamaları karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Kruskall Wallis H testi sonucu anlamlı farklılık bulgulanması durumunda ise farklılığın kaynağı olan grup veya grupların tespiti amacıyla her grup birbiri ile Mann Whitney U testi ile karşılaştırılmıştır. Ortalama sıra ile yapılacak yorumlara destek oluşturabilmesi açısından da ortalama değerlerin sunulması faydalı olmuştur.

Mann whitney U ve kruskal wallis H testleri sürekli değişkenlerin, iki grup içerisinde değerlerini sıralı hale dönüştürür. Böylece, iki grup arasındaki sıralamanın farklı olup olmadığını değerlendirir. Değerler sıralı hale dönüştürüldüğü için değerlerin asıl dağılımı önemli değildir. Verilerin en azından ordinal ölçek olması yeterlidir. Mann Whitney U testi için sıfır hipotezi ve alternatif bir hipnoz şu şekildedir;H_0: Örnekler aynı ana kütleden alınmıştır veya örneklerin alındıkları ana

kütleler birbirinden farklı değildir. (Bu durumda örneklemler arasında farklılık yoktur.)H_1: Örnekler farklı ana kütleden alınmıştır veya örneklerin alındıkları ana kütleler birbirinden farklıdır(Karagöz, 558:2016).

Kruskall Wallis H testi ise ikiden fazla bağımsız örneğin aynı ana kütleden çekilmiş olduğunu ifade eden sıfır hipotezinin testinde en çok kullanılan ve tek yönlü varyans (anova) analizine iyi bir alternatif olan bir testtir. Kruskall Wallis H testi için hipotezler ise şu şekildedir;H_0: Örnekler aynı ana kütleden alınmıştır veya örneklerin alındıkları ana kütleler birbirinden farklı değildir. (Bu durumda örneklemler arasında farklılık yoktur). H_1: Örnekler farklı ana kütleden alınmıştır veya örneklerin alındıkları ana kütleler birbirinden farklıdır. Bu durumda örneklemler arasında farklılık vardır(Karagöz, 559:2016).

Gerek Kruskall Wallis H testi gerekse Mann Whitney U testinde hesaplanan asimptotik sig. değeri %95 güven düzeyi için 0.05 ile karşılaştırıldığında, sig.>0.05 ise sıfır hipotezi, sig.<0.05 ise alternatif hipotez kabul edilmelidir.

3.7.1. Yatırımcıların Sukuk'a Karşı Genel Tutumları ve Alt Boyutlar Bazında Tutumları

Araştırma sorusunun cevaplanması amacıyla sukuk'a karşı genel tutum ölçeğinin 5'likert tipteki yapısını dikkate alarak katılımcıları olumsuz, orta ve olumlu tutum gruplarında kategorize edilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda olumsuz, orta ve olumlu tutum için sınır değerler şu şekilde hesaplanmıştır;

Tablo 18: Likert Ölçek Gruplandırma

Kategori	Aralık
Olumsuz	1.00-2.00
Orta	2.01-4.00
Olumlu	4.01-5.00

Söz konusu kategorize etme işlemi yapıldıktan sonra kategorik tutum değişkenlerinin dağılımları tablo 19'daki gibidir.

Tablo 19: Sukuk İhraçlarına Karşı Tutum İstatistikleri

Değişken	Olumsuz	Orta	Olumlu
	%	%	%
Dini Değerlendirmeler	25.0%	65.8%	9.2%
Ekonomik Değerlendirmeler	1.7%	54.2%	44.2%
Normatif Değerlendirmeler	26.7%	71.7%	1.7%
Sukuk'a Karşı Genel Tutum	0.8%	67.5%	31.7%

Tablo 19'a göre, dini değerlendirmeler konusunda katılımcıların %25'i olumsuz tutum (n=30), % 65.8'i orta tutum (n=79), % 9.2'si ise olumlu tutum (n=11) sergilemektedirler. Ekonomik değerlendirmeler konusunda katılımcıların % 1.7'si olumsuz tutum (n=2), %54.2'si orta tutum (n=65), %44.2'si ise olumlu tutum (n=53) sergilemektedirler. Ekonomik değerlendirmeler konusunda katılımcıların % 26,7'si olumsuz tutum (n=32), % 71,7'si'si orta tutum (n=86), % 1.7si'si ise olumlu tutum (n=2) sergilemektedirler. Sukuk'a karşı genel tutum konusunda katılımcıların % 0,8'i olumsuz tutum (n=2), % 67.5'i orta tutum (n=81), % 31.7'si ise olumlu tutum (n=38) sergilemektedirler.

3.7.2. Yatırımcıların Dini Açından Değerlendirmeleri ile Sukuk'a Karşı Genel Tutum ve Alt Boyut Tutumları Bakımından Arasındaki İlişki

Araştırma sorusunun cevaplanması amacıyla sıralı değişken olan dini inanç değerlendirme değişkeni ile sürekli değişkenler olan Sukuk'a karşı genel tutum faktörleri arasındaki spearman korelasyon matrisi tablo 20'deki gibidir.

Tablo 20: Dini İnanç Düzeyi ile Sukuk İhraçlarına Karşı Tutum Arasındaki Spearman Korelayon Matrisi

Değişken	İstatistik	1	2	3	4	5
1.Dini Açıdan Öz Değerlendirme Düzeyi	r	1	.073	-.059	.073	-.008
	sig.		.428	.522	.430	.933
	N	120	120	120	120	120
2.Dini Değerlendirmeler	r			,249**	,218*	,686**
	sig.			.006	.017	.000
	N		120	120	120	120
3.Ekonomik Değerlendirmeler	r			1	-,247**	,875**
	sig.				.007	.000
	N			120	120	120
4.Normatif Değerlendirmeler	r					-.077
	sig.					.406
	N				120	120
5.Sukuk'a Karşı Genel Tutum	r					1
	sig.					
	N					120

Tablo incelendiğinde katılımcıların dini inanç değerlendirme düzeyleri ile sukuk'a karşı genel tutum ve alt boyutları arasında %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon ilişkisinin olmadığı görülür. Daha açık bir ifade ile bireylerde dini inanç değerlendirme düzeyleri ile sukuk'a karşı tutum ve alt boyutları ilişkisizdir (sig.>0.05).

3.7.3. Kadın ve Erkek Katılımcılar Arasında Sukuk'a Karşı Genel Tutum ve Alt boyutları Bakımından Farklılık Durumu

Araştırma sorusunun cevaplanması amacıyla kadın ve erkek katılımcılar arasında Sukuk' a karşı genel tutum ölçeği ve alt boyutları bakımından farkları sınayan Mann Whitney U testi istatistikleri tablo 21'de sunulmuştur.

Tablo 21: Cinsiyet Faktörüne Göre Sukuk İhraçlarına Karşı Tutum Farklarını Sınayan Mann Whitney U Testi İstatistikleri

Değişken	Cinsiyet	N	Sıra Ort	Ortalama	Z	sig.
Dini Değerlendirmeler	Kadın	42	63.70	3.246	0.750	0.453
	Erkek	78	58.78	3.107		
	Toplam	120		3.156		
Ekonomik Değerlendirmeler	Kadın	42	54.61	3.833	-1.373	0.170
	Erkek	78	63.67	4		
	Toplam	120		3.942		
Normatif Değerlendirmeler	Kadın	42	67.35	2.794	1.596	0.110
	Erkek	78	56.81	2.513		
	Toplam	120		2.611		
Sukuk'a Karşı Genel Tutum	Kadın	42	60.02	3.638	0.110	0.912
	Erkek	78	60.76	3.702		
	Toplam	120		3.680		

Dini Değerlendirmeler boyutu bakımından kadın (Sıra Ortalaması=63.7) ve erkek (Sıra Ortalaması =58.78) katılımcılar arasındaki farkları sınayan Mann Whitney U testi anlamlılık değeri (sig.) incelendiğinde 0.05'den büyük olduğu görülür. Bu durumda kadın ve erkek katılımcılar arasında Dini Değerlendirmeler bakımından %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir(Z=-0.75 ,sig.>0.05). Diğer yandan ölçek ortalama değerleri incelendiğinde kadın (X=3.246) ve erkek (X=3.107) katılımcıların oldukça yakın ortalamalara sahip olduğu dolayısıyla ortalama değerlerin de Mann Whitney U testi bulgularındaki farksızlığı destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Ekonomik Değerlendirmeler boyutu bakımından kadın (Sıra Ortalaması=54.61) ve erkek (Sıra Ortalaması =63.67) katılımcılar arasındaki farkları sınayan Mann Whitney U testi anlamlılık değeri (sig.) incelendiğinde 0.05'den büyük olduğu görülür. Bu durumda kadın ve erkek katılımcılar arasında Ekonomik Değerlendirmeler bakımından %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir. (Z=-

1.373, sig.>0.05). Diğer yandan ölçek ortalama değerleri incelendiğinde kadın (X=3.833) ve erkek (X=4) katılımcıların oldukça yakın ortalamalara sahip olduğu dolayısıyla ortalama değerlerin de Mann Whitney U testi bulgularındaki farksızlığı destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Normatif Değerlendirmeler boyutu bakımından kadın (Sıra Ortalaması=67.35) ve erkek (Sıra Ortalaması=56.81) katılımcılar arasındaki farkları sınayan Mann Whitney U testi anlamlılık değeri (sig) incelendiğinde 0.05'den büyük olduğu görülmektedir. Bu durumda kadın ve erkek katılımcılar arasında Normatif Değerlendirmeler bakımından %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir.(Z=-1.596, sig.>0.05). Diğer yandan ölçek ortalama değerleri incelendiğinde kadın (X=2.794) ve erkek (X=2.513) katılımcıların oldukça yakın ortalamalara sahip olduğu dolayısıyla ortalama değerlerin de Mann Whitney U testi bulgularındaki farksızlığı destekler nitelikte olduğu görülür.

Sukuk'a Karşı Genel Tutum boyutu bakımından kadın (Sıra Ortalaması=60.02) ve erkek (Sıra Ortalaması =60.76) katılımcılar arasındaki farkları sınayan Mann Whitney U testi anlamlılık değeri (sig.) incelendiğinde 0.05'den büyük olduğu görülmektedir. Bu durumda kadın ve erkek katılımcılar arasında Sukuk'a Karşı Genel Tutum bakımından %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir.

Z=-0.11, sig.>0.05). Diğer yandan ölçek ortalama değerleri incelendiğinde kadın (X=3.638) ve erkek (X=3.702) katılımcıların oldukça yakın ortalamalara sahip olduğu dolayısıyla ortalama değerlerin de Mann Whitney U testi bulgularındaki farksızlığı destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

3.7.4. Farklı Yaştaki Yatırımcılar Arasında Sukuk'a Karşı Genel Tutum ve Alt Boyutlar Bakımından Farklılık durumu

Tablo 22 Yaş Faktörüne Göre Sukuk İhraçlarına Karşı Tutum Farklarını Sınayan Kruksall Wallis H Testi İstatistikleri

Değişken	Yaş Grubu		Sıra Ortalaması	Ortalama	Ki-Kare	Sig.
Dini değerlendirmeler	18-25 yaş	21	56.74	3.03	2.679	0.613
	26-33 yaş	29	54.59	2.95		
	34-41 yaş	34	62.41	3.23		
	42-49 yaş	21	61.76	3.24		
	50 yaş ve üzeri	15	71.10	3.44		
	Toplam	120		3.16		
Ekonomik değerlendirmeler	18-25 yaş	21	70.00	4.13	8.093	0.088
	26-33 yaş	29	62.83	3.99		
	34-41 yaş	34	46.75	3.64		
	42-49 yaş	21	66.98	4.06		
	50 yaş ve üzeri	15	64.80	4.10		
	Toplam	120		3.94		
Normatif değerlendirmeler	18-25 yaş	21	56.10	2.54	7.860	0.097
	26-33 yaş	29	50.26	2.34		
	34-41 yaş	34	73.34	2.91		
	42-49 yaş	21	57.10	2.52		

	50 yaş ve üzeri	15	62.13	2.67		
	Toplam	120		2.61		
Değişken	Yaş Grubu		Sıra Ortalaması	Ortalama	Ki-Kare	Sig.
Sukuk'a Karşı Genel Tutum	18-25 yaş	21	63.36	3.76	4.516	0.341
	26-33 yaş	29	57.95	3.65		
	34-41 yaş	34	51.93	3.50		
	42-49 yaş	21	69.12	3.79		
	50 yaş ve üzeri	15	68.80	3.88		
	Toplam	120		3.68		

Dini değerlendirmeler boyutu bakımından, 18-25 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması= 56.74), 26-33 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması=54.59) ve 34-41 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması=62.41), 26-33 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması= 54.59) ve 34-41 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması= 62.41arasındaki farkları sınayan Kruskall Walllis H testi anlamlılık değerinin 0.05'den büyüktür. Bu durumda farklı yaş grubu grubunda olan katılımcılar arasında Dini değerlendirmeler boyutu bakımından %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir(Ki-Kare =2.679 ,sig.>0.05).

Ekonomik değerlendirmeler boyutu bakımından, 18-25 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması = 70), 26-33 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması =62.83) ve 34-41 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması =46.75), 26-33 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması = 62.83) ve 34-41 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması = 46.75arasındaki farkları sınayan Kruskall Walllis H testi anlamlılık değerinin 0.05'den büyük olduğu görülmüştür. Bu durumda farklı Toplam grubunda olan katılımcılar arasında Ekonomik değerlendirmeler boyutu bakımından %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir. (Ki-Kare =8.093 ,sig.>0.05).

Normatif değerlendirmeler boyutu bakımından, 18-25 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması=56.1), 26-33 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması =50.26) ve 34-41 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması =73.34), 26-33 yaş grubu katılımcılar

(Sıra Ortalaması=50.26) ve 34-41 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması= 73.34arasındaki farkları sınayan Kruskall Walllis H testi anlamlılık değerinin 0.05'den büyük olduğu görülmüştür. Bu durumda farklı Toplam grubunda olan katılımcılar arasında Normatif değerlendirmeler boyutu bakımından %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir.(Ki-Kare =7.86, sig.>0.05).

Sukuk'a Karşı Genel Tutum boyutu bakımından, 18-25 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması = 63.36), 26-33 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması =57.95) ve 34-41 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması =51.93), 26-33 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması = 57.95) ve 34-41 yaş grubu katılımcılar (Sıra Ortalaması = 51.93 arasındaki farkları sınayan Kruskall Walllis H testi anlamlılık değerinin 0.05'ten büyük olduğu görülmüştür. Bu durumda farklı Toplam grubunda olan katılımcılar arasında Sukuk'a Karşı Genel Tutum boyutu bakımından %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir(Ki-Kare =4.516 ,sig.>0.05).

3.7.5 Farklı Gelir Seviyesindeki Yatırımcılar Arasında Sukuk'a Karşı Genel Tutum ve Alt Boyutlar bakımından Farklılık durumu

Araştırma sorusunun cevaplanması amacıyla farklı gelir seviyesindeki katılımcılar arasında sukuk'a karşı genel tutum ölçeği ve alt boyutları bakımından farkları sınayan Kruskall Wallis H testi istatistikleri tablo 23'teki gibidir.

Tablo 23: Gelir Faktörüne Göre Sukuk İhraçlarına Karşı Tutum Farklarını Sınayan Kruksall Wallis H Testi İstatistikleri

Değişken	Gelir Seviyesi		Sıra Ort	Ortalama	Ki-Kare	Sig.
Dini değerlendirmeler	1600 TL'den az	19	69.47	3.32	2.023	0.364
	1600-3200 TL	38	61.86	3.20		
	3200 TL'den fazla	63	56.98	3.08		
	Toplam	120		3.16		
Ekonomik değerlendirmeler	1600 TL'den az	19	65.47	4.07	1.85	0.397
	1600-3200 TL	38	54.37	3.78		
	3200 TL'den fazla	63	62.7	4.00		
	Toplam	120		3.94		
Normatif değerlendirmeler	1600 TL'den az	19	52.53	2.49	1.292	0.524
	1600-3200 TL	38	60.72	2.64		
	3200 TL'den fazla	63	62.77	2.63		
	Toplam	120		2.61		
Sukuk'a karşı genel tutum	1600 TL'den az	19	3.82	0.00	1.272	0.529
	1600-3200 TL	38	3.58	0.00		
	3200 TL'den fazla	63	3.70	0.00		
	Toplam	120	3.68	0.00		

Dini değerlendirmeler boyutu bakımından, 1600 TL'den az gelire sahip katılımcılar (Sıra Ortalaması = 69.47), 1600-3200 TL arası gelire sahip katılımcılar (Sıra Ortalaması =61.86) ve 3200 TL'den fazla gelire sahip katılımcılar (Sıra Ortalaması =56.98) arasındaki farkları sınayan Kruskall Walllis H testi anlamlılık

değerinin 0.05'den büyük olduğu görülmüştür. Bu durumda farklı gelir seviyesi grubunda olan katılımcılar arasında Dini değerlendirmeler boyutu bakımından %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir. (Ki-Kare =2.023 ,sig.>0.05).

Ekonomik değerlendirmeler boyutu bakımından, 1600 TL'den az gelire sahip katılımcılar (Sıra Ortalaması = 65.47), 1600-3200 TL arası gelire sahip katılımcılar (Sıra Ortalaması =54.37) ve 3200 TL'den fazla gelire sahip katılımcılar (Sıra Ortalaması =62.7) arasındaki farkları sınayan Kruskall Walllis H testi anlamlılık değerinin 0.05'den büyük olduğu görülmüştür. Bu durumda farklı Toplam grubunda olan katılımcılar arasında Ekonomik değerlendirmeler boyutu bakımından %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir. (Ki-Kare =1.85,sig.>0.05). Normatif değerlendirmeler boyutu bakımından, 1600 TL'den az gelire sahip katılımcılar (Sıra Ortalaması = 52.53), 1600-3200 TL arası gelire sahip katılımcılar (Sıra Ortalaması =60.72) ve 3200 TL'den fazla gelire sahip katılımcılar (Sıra Ortalaması =62.77) arasındaki farkları sınayan Kruskall Walllis H testi anlamlılık değerinin 0.05'den büyük olduğu görülmüştür. Bu durumda farklı Toplam grubunda olan katılımcılar arasında Normatif değerlendirmeler boyutu bakımından %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir(Ki-Kare =1.292 ,sig.>0.05).

Sukuk'a karşı genel tutum boyutu bakımından, 1600 TL'den az gelire sahip katılımcılar (Sıra Ortalaması = 3.82), 1600-3200 TL arası gelire sahip katılımcılar (Sıra Ortalaması =3.58) ve 3200 TL'den fazla gelire sahip katılımcılar (Sıra Ortalaması =3.7) arasındaki farkları sınayan Kruskall Walllis H testi anlamlılık değerinin 0.05'den büyük olduğu görülmüştür.

Bu durumda farklı Toplam grubunda olan katılımcılar arasında Sukuk'a karşı genel tutum boyutu bakımından %95 güven düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı söylenebilir(Ki-Kare =1.272 ,sig.>0.05).

SONUÇ

Geleneksel bankacılık uygulamalarının finansal sistem içerisinde tasarruf sahiplerinin ihtiyaçlarına yapısal ve sosyal sebeplerden dolayı her zaman yeterli ölçüde cevap vermemesi veya belirli riskler barındırmalarından dolayı alternatif bankacılık uygulamalarının önünü açmıştır. Geleneksel bankacılık uygulamalarının finansal piyasalarda oluşturduğu kırılgan yapı, finansal riskler, faiz hassasiyeti ve aşırı borçlanma yükü gibi faktörlerden dolayı geleneksel bankacılığa alternatif katılım bankacılığı ortaya çıkmıştır.

Katılım bankacılığının ortaya çıkmasıyla birlikte bu bankalar bünyesinde bir finansal araç olarak kullanılan sukuk'un da gelişim süreci başlamıştır. Faizsiz bir finansal araç olan sukuk'un faiz hassasiyeti hareket eden tasarruf sahipleri tarafından ilgi görmesiyle katılım bankacılığı anlayışı giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. Faiz unsuru hariç bono ve tahvillere benzemesi, sağlanan kar payı nedeniyle hisse senetleriyle ilişkilendirilmesi ve bir menkul kıymetleştirme ürünü olması itibariyle de ipotekli tahvillerle kıyaslanabilmektedir. Uygulamada farklı şekillerde ihraç edilebilmelerinden dolayı sukuk'u finansal piyasalarda önemli bir araç haline getirmiştir. Ülkemizde yaklaşık 35 yıllık geçmişi olan sukuk'un finansal piyasalarda önemli bir araç haline gelmesinde etkili olan birçok faktörün yanında temel etken faizsiz bir finansman ürünü olma rolü etkili olmuştur. Yeni bir finansman aracı olması ise bilinirliliğine olumsuz yönde etki yapan faktör olmuştur. Katılım bankaları tarafından ihraç edilen sukukların İslami ilkelere uygun olması ve faizle ilişkili olmaması tasarruf sahiplerinin nezdinde etkili olmuştur. Ancak sukuk getirisi ve kar payı oranlarının düşük olması sukuk'a karşı eğilimleri olumsuz yönde etkilemiştir. Yapılan araştırmalar sonucu katılım bankacılığı ve geleneksel bankacılığın uygulama farklılıklarının kayda değer ölçüde olmadığı ancak ihraç edilen finansal araçların farklı olduğu belirtilmiştir. Aynı şekilde uygulanan sukuk argümanlarının tamamen İslami esaslara uygun olduğu konusunda tam bir görüş birliği oluşmamıştır.

Sukuk uygulamalarına karşı katılımcıların tutumlarına ilişkin veriler doğrultusunda olumsuz, orta ve olumlu olmak üç aşamalı gruplandırılmıştır. Dini değerlendirmeler itibariyle katılımcıların sukuk'a karşı tutumları pozitif anlamda yüksek oranda orta, düşük düzeyde olumlu olduğu görülmüştür.

Ekonomik değerlendirmeler itibariyle sukuk uygulamalarının katılımcılar tarafından yüksek oranda orta ve olumlu bulunmuştur. Normatif değerlendirmeler yani sukuk'un taşıması gereken özellikler bakımından değerlendirmeler yüksek oranda orta ve düşük oranda olumsuz değerlendirmeler yapılmıştır. Sukuk uygulamalarına karşı genel tutum ise yüksek oranda olumlu ve orta düzeyde olmuştur.

Yapılan istatistiksel değerlendirmeler sonucu kadın ve erkek yatırımcıların sukuk uygulamalarına karşı tutuları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Kısacası, kadın ve erkeklerin sukuk konusundaki tutumları neredeyse aynı düzeydedir. Aynı şekilde farklı yaş grupları arasında sukuk uygulamalarına yönelik dini, ekonomik ve genel değerlendirmeler itibariyle anlamlı farklılıklara rastlanmamıştır. Farklı gelir seviyesine sahip tasarruf sahiplerinin sukuk uygulamalarına karşı tutumları küçük farklılıklar göstermesine rağmen statiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Araştırmada sukuk'un finansal sisteme yaptığı etki, gelişmekte olan faizsiz finansal sistem ve geleneksel bankacılık açısından olumlu etkisi, atıl kaynakları ekonomiye aktarması bakımından olmuştur. Sukuk uygulamalarının riskinin az olması, yeni bir gelir kaynağı olması, likiditesinin yüksek olması, orta ve uzun dönemde gelir artışı sağlaması ve yeterli denetim mekanizması altında uygulanması ekonominin önemli bir finansal aracı olmasında etkili olan faktörler olarak görülmüştür. Bu veriler doğrultusunda sukuk finansal aracın ulusal düzeyde daha etkili olması için dış piyanlarda uygulanan araçların yanında ulusal ekonominin yapısına uygun yerli finansal sukuk araçlarının geliştirilmesi mikro ve makro düzeyde olumlu etkiler göstereceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda gerekli adımların ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından sadece geleneksel ve katılım bankacılığı için değil ayrıca ulusal düzeyde ekonomi için de pozitif etki yapacaktır. Sukuk uygulamalarının gelişimi sadece bankaların üzerinde duracağı bir olmaktan ziyade ulusal ekonomik bir olgu olarak görülmesi gerekir.

KAYNAKÇA

Adam, N. J., & Thomas, A. S. (2004). *Islamic Bonds: Your guide to issuing, structuring and investing in Sukuk*. Euromoney Books.

Aggarwal, R. K, & Yousef, T. (1996). *Islamic banks and investment financing*. *Available at SSRN 845*.

Akın, C. (1986). *Faizsiz bankacılık ve kalkınma*. Kayınhan Yayınevi.

Aktepe, İ. E. (2010). *İslâm hukuku çerçevesinde finansman ve bankacılık*. Yedirenk.

Albaraka Türk Katılım Bankası. ‘*’Dünden Bügüne Albaraka’’*. 13 Nisan 2018. https://www.albaraka.com.tr/dunden-bugune-albaraka.aspx.

Altaş, G. (2008). İslami Finans Sistemi. *Sermaye Piyasasında Gündem*, *69*, 18-30

An İslamic Model Of İnterest Free Banking. ‘’ *International Journal of Economics & Management Sciences”*. 04 Haziran 2018. https://www.omicsonline.org/conference-proceedings/2157-7552.C1.026_001.pdf

Armağan, S, & Ekonomisi, İ. (2005). Gündönümü Yayınevi.

Avcı, T., & Aktaş, M. (2017). Ülkeler Bazında Katılım Bankacılığının Performanslarının Karşılaştırılması. *International Journal of Social Science Research*, *6*(2), 66-82.

Aydın, N. (2004). *Sermaye Piyasaları Ve Finansal Kurumlar*. Anadolu Universitesi.

Ayub, M. (2013). *Understanding islamic finance*. Gramedia Pustaka Utama.

Bakkal, A. (2016). Katılım Bankalarında Murabaha Dışı Gelir Kaynaklarının Arttırılması. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *36*(36), 7-29.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu. ‘’Mevzuat’’. Erişim 26 Nisan 2017. https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/mevzuat_0870.pdf

Battal, A. (1999). *Bankalarla karşılaştırmalı olarak hukuki yönden: Özel finans kurumları*. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.

Bayındır, A. (2007). *Ticaret ve faiz*. Süleymaniye Vakfı Yayınları,.

Bayındır, S. (2005). *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*. Rağbet Yayınları.

Berk, N. (2005) *Finansal Yönetim*. 8.Basım. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Darçın, A. C. (2007). *Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları.* Ankara: Yüksek Lisans Tezi.

Döndüren, H. (1993) *Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali*. İstanbul: Erkam Yayınları.

Dr. Okan Acar'ın Web Sitesi'' Faizsiz Bankacılık Araçlar''. Erişim 18 Mayıs 2017. http://www.okanacar.com/2012/07/faizsiz-bankaclk-araclar.html

Emeç, Ö. (2014). *Katılım Bankacılığının Tarihi ve Geleceği.* İstanbul: Yüksek Lisans Tezi.

Erdoğan, D. (2011*). katılım bankacılığı ve türk ekonomisine katkıları.* Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Projesi.

Gürdoğan, N. (1988). Özel Finans Kurumlarının Fonksiyonları ve İşleyiş Mekanizması. *Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması Sempozyumu, Marmara Üni. Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik Araştırma Merkezi, Yayın No, 5.*

Hammad, N. (1996). İktisadî Fıkıh Terimleri. Recep Ulusoy (çev.), İz Yayıncılık, İstanbul.

İslamic Banking Deifinition. ''Islamic Banking''. 04 Nisan 2018. https://www.investopedia.com/terms/i/islamicbanking.asp

İslamic Finance News. ‘’Full Issues’’. 21 Haziran 2018. https://www.islamicfinancenews.com/issue

Khan, M. A., & Watson, T. (2003). *Islamic economics and finance: a glossary*. Routledge.

Konuralp, G. (2001). Sermaye piyasaları: analizler, kuramlar ve portföy yönetimi. Alfa.

Kuveyt Türk Katılım Bankası. ‘’Finansmanlar’’. 12 Haziran 2018’’. https://www.kuveytturk.com.tr/bireysel/finansmanlar

Merki, A. (1986). Özel Finans Kurumları. *Ankara: Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Müdürlüğü*.

Özcan, M. E., & Hazıroğlu, T. (2000). Bankacılıkta Yeni Bir Boyut: Katılım Bankacılığı. *Bereket Dergisi, Yıl, 3*.

Özsoy, İ. (1993). *Faiz ve problemleri*. Nil yayınları.

Qureshi, A. I. (1966). *Faiz nazariyesi ve İslâm* (No. 5). İrfan Yayınevi.

Sayı, A. (1987) *Faiz ve Faizin Tarihi Gelişimi*, Ahmet Tabakoğlu(hzl.) ve İsmail Kurt(hzl.),Faizsiz Yeni Bir Banka Modeli Faizsiz Kredileşme Sistemi içinde. İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı Yayınları, , ss.19-37.

Sermaye Piyasası Kurulu. ‘’ Varlığa veya İpoteğe Dayalı Menkul Kıymetler Tebliği’’ 11. Haziran 2019’’. http://mevzuat.spk.gov.tr/

Siddiqi, M. N (1983). *Issues in Islamic Banking*. Leicester: The Islamic Foundation.

Siddiqi, M. N. (2004). *Riba, bank interest and the rationale of its prohibition*. Jeddah: Islamic Research and Training Institute.

TKBB | Türkiye Katılım Bankaları Birliği. ‘’ Akademik Çalışmalar’’. 10 Nisan 2018. http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Katilim-Bankasi-Musterilerinin-Hizmet-Kalitesi-Algilarinin-Olcumlenmesi.pdf

TKBB | Türkiye Katılım Bankaları Birliği. ‘’ Faizsiz Finans Ürünleri’’. 10 Haziran 2018. http://www.tkbb.org.tr/faizsiz-finans-urunleri

TKBB | Türkiye Katılım Bankaları Birliği. ‘’Mevzuat’’. 10 Nisan 2018. http://www.tkbb.org.tr/5411-sayili-bankacilik-kanunu

TKBB | Türkiye Katılım Bankaları Birliği. ‘’Sektör Bilgileri’’. 10 Nisan 2018. http://www.tkbb.org.tr/banka-genel-bilgileri

Tok, A. (2009), İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler, (Yeterlilik Etüdü), Sermaye Piyasası Kurulu Hukuk İşleri Dairesi, Ankara.

Tunç, H. (2010) *Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Nesil Yayınları.

Türkiye Bankalar Birliği. ‘’Düzenlemeler’’. https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/duzenlemeler/5

Türkmenoğlu, R. E. (2007). Katılım Bankacılığı Ve Türkiye’deki Finansal Yapı. *Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi-Yüksek Lisans Tezi*.

Uçar, M. (1993). *Türkiye'de-Dünyada faizsiz bankacılık ve hesap sistemleri*. FEY Vakfı Yayınları.

Uludağ, İ, & Arıcan, E. (2001). *Finansal hizmetler ekonomisi:(Piyasalar-kurumlar-araçlar)*. Beta Basım Yayım Dağıtım.

Ustaoğlu, D. (2015). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önem.* Aydın: Yüksek Lisans Tezi.

Vakıf Katılım Bankası. ‘’Hesaplar’’. 9 Haziran 2018. https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/bireysel/Pages/Cari-Hesap.aspx

Yanpar, A. (2015). *İslami Finans.* İstanbul: Scala Yayıncılık.

Yılmaz, E. (2014). Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmes. *Muhasebe ve Finansman Dergisi* , 88-100.